

Visie kerngebied landgoed Hackfort

“behoud door beleving en waardering”

Natuurmonumenten, 2 december 2016

Natuurmonumenten

Visie kerngebied landgoed Hackfort

“behoud door beleving en waardering”

Natuurmonumenten, 2 december 2016

Inhoud

Voorwoord	7
DEEL A: Visie kerngebied Landgoed Hackfort	9
1 Geschiedenis landgoed Hackfort	11
2 Huidige situatie	13
3 Uitgangspunten/doelstelling Natuurmonumenten	21
4 Ontwikkelingsvisie kerngebied Hackfort – naar een gastvrij landgoed	23
DEEL B: Verzoek gemeente opname bestemmingsplan Buitengebied Hengelo - Vorden	31
5 Verzoek wijziging bestemming kasteel en parkeren	33
6 Herbestemming kasteel Hackfort	37
6.1 Toelichting doel herbestemming	37
6.2 Plannen	41
6.3 Globale berekening oppervlakte recreatieappartementen	45
6.4 Uitwerking plannen voor het rijksmonument	45
7 Benodigde voorzieningen buitenruimte	47
7.1 Tweede parkeerterrein passend bij meer beleven kern landgoed	47
7.2 Onderzoeken	49
7.3 Beleidskaders natuur en landschap	51
8 Vooroverleg Planoverleg Cultuurhistorie Gelderland	55
9 Betrekken van de omgeving	57
10 Economische uitvoerbaarheid	61
Bijlagen	65

Voorwoord

Denk je aan Landgoed Hackfort, dan denk je aan een gave, kleurrijke lappendeken van historische hoeves met boomgaarden en hooibergen, bolle akkers, bloemrijke graslanden, houtwallen, lanen en plukjes bos, met in het centrum van het landgoed als stralend middelpunt het kasteel, de watermolen en het koetshuis. Ontgonnen en al eeuwenlang bewerkt door boeren, gebaseerd op het mozaïek van grondsoorten. Landheren hebben het altijd via vererving verkregen, bestuurd en bijeengehouden.

Het landgoed Hackfort is momenteel zo'n 735 ha groot. Het is een kleinschalig, oud agrarisch landschap. Een belangrijk karakteristiek is het lanenkruis, dat globaal de omvang van het landgoed aangeeft. Het kasteel stamt uit de 14e eeuw. Het landgoed Hackfort is door de familie Van Westerholt in 1981 gelegateerd aan Natuurmonumenten.

Tijden veranderen, ook voor Hackfort. De verdienmodellen van weleer werken niet meer. Landgoed Hackfort is een levend landgoed. Natuurmonumenten heeft tot doel dat alles wat plaatsvindt op het landgoed, bijdraagt aan de instandhouding hiervan. Niet alleen, maar als beweging van mensen die op willen komen voor natuur, landschap en cultuurhistorie, samen met leden en de omgeving.

Het landgoed en kasteel Hackfort zijn een van de recreatieve trekpleisters binnen de gemeente Bronckhorst. De diverse recreatieve voorzieningen maken de gemeente een aantrekkelijke plek om te wonen, te werken en om te recreëren. Niet voor niets is de Achterhoek een van de meest populaire vakantiebestemmingen in Nederland. Helaas is echter geen enkel kasteel openbaar toegankelijk. Daar wil Natuurmonumenten nu verandering in brengen, door de beleefbaarheid en toegankelijkheid van kasteel Hackfort voor het publiek te vergroten.

Met het aflopen van de langlopende huurcontracten zijn we voor kasteel Hackfort nú in de gelegenheid om op het kasteel een duurzaam gebruik van het kasteel en het koetshuis te realiseren. Doel van Natuurmonumenten is met vakantieappartementen op het kasteel én meer gebruik van de Van Westerholtzaal/souterrain voor diverse activiteiten het rijksmonument beter beleefbaar te maken voor een groter publiek. "Behoud door beleving" zorgt voor een duurzame exploitatie van het rijksmonument en bijdrage aan de financiering van de beheerkosten.

Concreet vraagt de Vereniging Natuurmonumenten aan de gemeente Bronckhorst om n.a.v. onze zienswijze op het ontwerpbestemmingsplan buitengebied Hengelo-Vorden o.a. de volgende onderdelen in het bestemmingsplan aan te passen:

- Een recreatie bestemming voor het kasteel, en de huidige 4 woonbestemmingen te behouden voor het landgoed;
- Een bestemming Parkeren op de voorgestelde locatie van de tweede parkeerplaats.

Zie voor onze complete vraag voor het bestemmingsplan buitengebied hoofdstuk 5. Op deze manier wordt juridisch planologisch bijgedragen aan de duurzame instandhouding van het rijksmonument en de beleving hiervan.

In voorliggend document gaan we in op de Ontwikkelvisie op de kern van landgoed Hackfort (deel A). En geven vervolgens nadere informatie over de concrete ruimtelijke aspecten voor kasteel en buitenruimte (deel B).

Udo Hassefras

Natuurmonumenten, gebiedsmanager Achterhoek

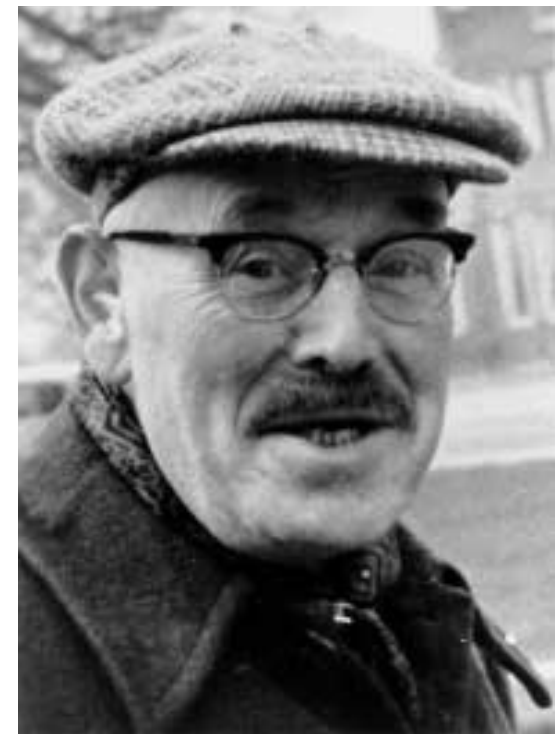

DEEL A: Visie kerngebied Landgoed Hackfort

Zeventien generaties van de families Van Hackfort, Van Raesvelt en Van Westerholt hebben door de eeuwen op het landgoed gewoond en bestuurd. Het kwam telkens via overerving in een volgende generatie binnen de familie. Het huis vormde het kloppend hart, het bestuurscentrum, van het landgoed en was en is beperkt toegankelijk.

1 Geschiedenis landgoed Hackfort

Op een verzameling van dekzandkopjes, op het snijvlak tussen de zandvlaktes van de Achterhoek en de kleigrond van de IJssel is landgoed Hackfort ontstaan. Het landgoed is ontgonnen nadat de Baakse Beek is verlegd. Boeren trokken het gebied in en vestigden zich op de droge dekzandkopjes. Aan de beek werd een kasteel gebouwd. Het water bleef de boeren echter hinderen. In de 17e eeuw werd daarom een kruis van dijken op het landgoed aangelegd, waardoor het water beter te beheersen was. De dijken zijn nog te herkennen in het huidige landschap als doorgaande wegen door het landgoed (Baakseweg, Hackfortselaan en Kruisdijk). Wie nu vanuit Vorden over de lange lanen rijdt, ziet verscholen tussen de coulissen, de weides, bossen en hoeves van Landgoed Hackfort liggen, met in het centrum het kasteel met parkbos.

In de 14e eeuw komen de strategische positie en het uiterlijk van het kasteel overeen met de sociale positie van Berend van Hackfort als (roof)ridder in dienst van de Hertog van Gelre. Door de veranderingen in het oorlog voeren, verliest het kasteel zijn oorspronkelijke functie en ontwikkelt het zich in de 17e eeuw tot een landhuis. Daarmee weerspiegelt het huis het sociale en economische succes van Borchard Willem van Westerholt. Langzamerhand concentreren de heren van Hackfort hun professionele activiteiten meer op de regionale en lokale politiek. De leefwijze en de sociale omgang van de familie versoberen. Uiteindelijk kiezen de laatste leden van het geslacht Van Westerholt ervoor om het landgoed bijeen te houden door niet te trouwen en het in z'n geheel in 1981 aan Natuurmonumenten na te laten, met de nadrukkelijke opdracht aan Natuurmonumenten het landgoed als een geheel in stand te houden en waar mogelijk te versterken en beleefbaar te maken.

KASTEEL EN DIRECTE OMGEVING

2 Huidige situatie

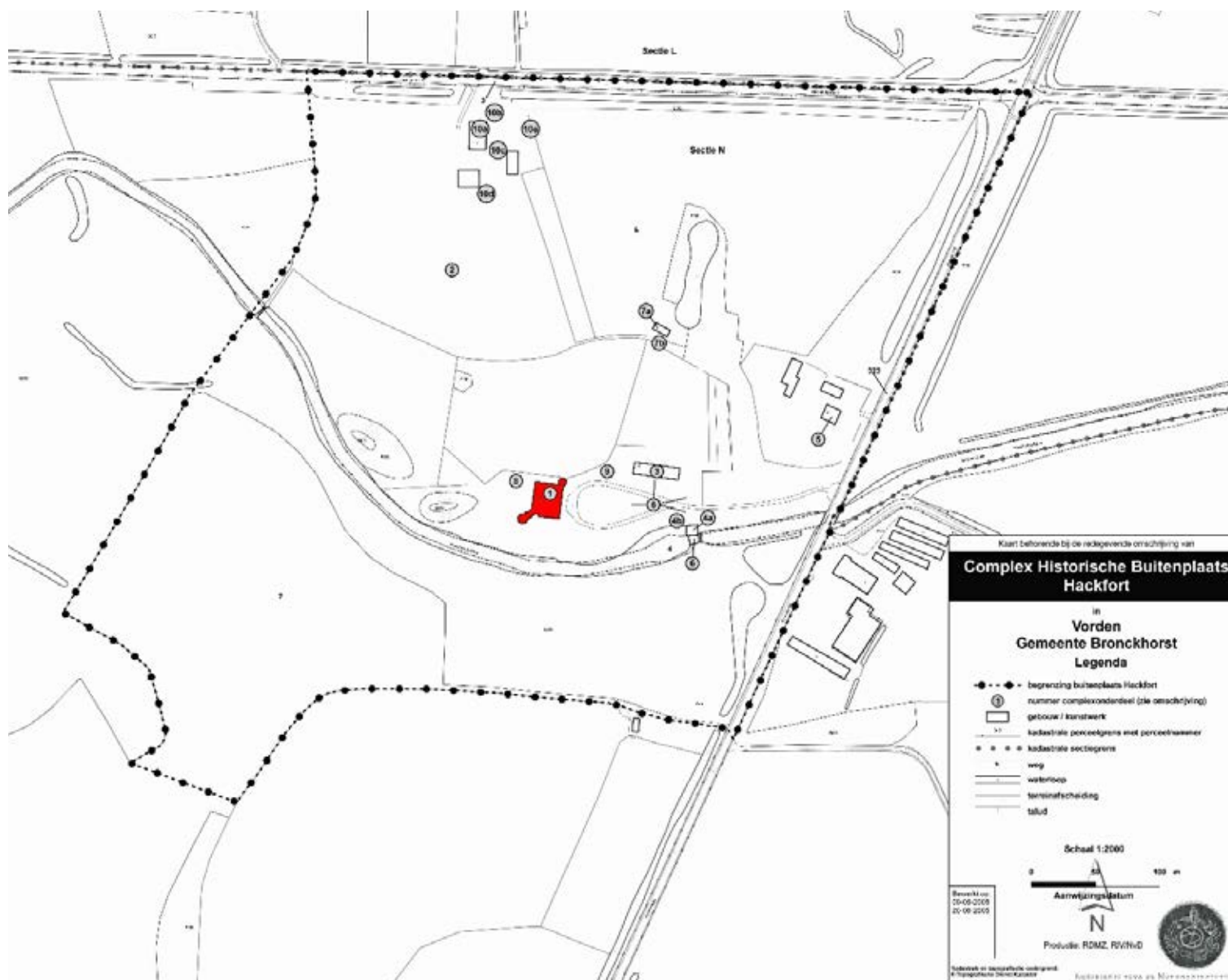
Vanaf 1981 voert Natuurmonumenten benodigde aanpassingen door, waaronder de restauratie van het kasteel tot appartementen, de watermolen en de aanleg/herstel van de moestuin. Drie zorgboerderijen vinden een plek op het landgoed, het koetshuis wordt een horecagelegenheid, een parkeerplaats en de Berend van Hackfort route worden aangelegd en het parkbos is versierd met schijnbaar eindeloze velden van stinzenbollen. De jacht, voorheen een economische pijler, wordt afgeschaft. In plaats daarvan richt Natuurmonumenten zich op het beleefbaar maken van het landgoed. Er komen meer toeristen en recreanten op het landgoed.

Van een naar binnen gericht, gesloten landgoed heeft Natuurmonumenten van Hackfort al een gastvrij, toegankelijk landgoed weten te maken. Het werk van Natuurmonumenten om landgoed Hackfort weer beleefbaar te maken en de promotie daarvoor bleven niet onopgemerkt. Steeds meer mensen komen naar landgoed Hackfort voor een wandeling, georganiseerde activiteit, bezoek aan de watermolen of tuin. Ook steeds meer externe partijen willen activiteiten op het landgoed organiseren.

Anno 2016 staat Natuurmonumenten voor de grote uitdaging om de bezoeken beter te verzilveren. Hoe kunnen bezoekers bijdragen aan het onderhoud van en instandhouding van het landgoed en het vertellen van het verhaal van Hackfort?

De in hoofdstuk 4 beschreven ontwikkelingsvisie vloeit voort uit de wens, maar ook economische noodzaak, om behoud van Hackfort toekomstperspectief te geven. In deze visie gaat de focus uit naar de kern van het landgoed, waarvoor een bestemmingswijziging wordt voorgesteld, in het bijzonder om de bestemming van het kasteel zelf en een parkeerplaats nabij het kasteel. De kern van het landgoed beslaat het gedeelte dat als rijksmonument ("complex historische buitenplaats Hackfort") is aangemerkt, zie onderstaande kaart.

Belemmeringen voor het toekomstperspectief

In de ontwikkeling van een nieuw perspectief voor het landgoed, lopen we op dit moment tegen een aantal belemmeringen aan. Deze zijn zodanig dat ze het economische draagvlak en de verbetering van de beleefbaarheid in de weg staan. De belangrijkste belemmeringen zijn op dit moment:

- **Woonfunctie versus beleefbaarheid** – Het combineren van een woonfunctie met een (gedeeltelijke) openstelling van het kasteel blijkt onhaalbaar. De toename van activiteiten en bezoekers in het kasteel en de directe omgeving veroorzaakt wrijving tussen huurders van de woningen, Natuurmonumenten en soms ook medegebruikers.
- **Beperkte beleefbaarheid** – Het kasteel is maar zeer beperkt toegerust op (semi-permanente) openstelling. De zaal wordt nu slechts benut voor een beperkt aantal evenementen voor genode gasten. Dergelijke bijeenkomsten worden enthousiast bezocht: een mooie gelegenheid om het kasteel eens van binnen te bekijken! De overige ruimten in het kasteel worden niet of nauwelijks ingezet voor publieksactiviteiten.

- **Onvertelde geschiedenis** – De geschiedenis van Hackfort en in het bijzonder het kasteel, blijven voor een bezoeker die niet zelf op onderzoek uitgaat, onzichtbaar. In een opengesteld kasteel zou de geschiedenis van Hackfort perfect onthuld kunnen worden. Op die manier verbinden we ons als Natuurmonumenten met de omgeving en zijn we de beweging van mensen die op willen komen voor natuur en landschap. Samen dragen we met trots een schitterend, cultuurhistorisch verhaal uit.
- **Hoge onderhoudskosten** – Het eigendom van een kasteel (met landgoed) is voor Natuurmonumenten heel waardevol, maar het levert ook een financiële last op. De jaarlijkse onderhoudskosten voor het kasteel zijn substantieel. Dat zijn bijvoorbeeld kosten voor dak reparaties, schilderwerken en renovatie van vloeren. De kosten voor onderhoud van de andere rijks monumentale panden in de kern van het landgoed zoals de watermolen, het koetshuis en de historische beeldentuin zijn daar nog niet bij inbegrepen.

- *Geen economische dragers* – De oude economische dragers van het landgoed (landbouw en jacht) zijn niet meer voldoende om het landgoed en kasteel van te onderhouden. Naast de nodige financiële ondersteuning vanuit de overheid, blijft de ontwikkeling van nieuw economisch potentieel van cruciaal belang om het landgoed toegankelijk en in mooie, beleefbare staat te houden.
- *Gedateerde woonvoorzieningen* – De appartementen en diverse voorzieningen moeten hoognodig gemoderniseerd worden. De laatste verbouwing dateert van begin jaren '80.
- *Verhuur verloopt moeizaam* – De verhuur van de woonappartementen op het kasteel verloopt al jaren moeizaam. Het wooncomfort voldoet niet meer aan de moderne standaard, wat kan leiden tot frictie tussen huurder en verhuurder.
- *Tekort aan parkeerplaatsen* – De inrichting van de buitenruimte sluit niet meer aan op de hedendaagse recreatiebehoefte. De parkeerplaats heeft 60 plekken die in het weekend altijd volledig bezet zijn. Hierdoor parkeren auto's langs de weg. Dat levert niet alleen gevaarlijke situaties op, maar is zeer vervelend voor o.a. passerende fietsers en bovendien doet het de cultuurhistorische landschapsbeleving (en waardering!) geen goed. De verwachting is dat ook in de toekomst het aantal autotoeristen groeit, zeker als het kasteel beter beleefbaar en toegankelijker wordt.

- *Recreatieve ontsluiting verouderd* – Veel dagrecreanten zijn ouderen die eenvoudig vanaf de parkeerplaats naar de nabijgelegen horecagelegenheid moeten kunnen lopen. Ook wat dat betreft is de huidige parkeerplaats niet optimaal gesitueerd.
- *Terras in de schaduw* – Het huidige terras is aan een ongunstige zijde van het restaurant gelegen. Idealiter ligt een terras aan de voorzijde (met mooi uitzicht) en is het zoveel mogelijk zon-georiënteerd.

Aantrekkingskracht op de recreanten en is cruciaal voor de vitaliteit van het landgoed ("behoud door beleving en waardering"). Daartoe hoort dat bezoekers uitgelokt worden tot het doen van herhaalbezoek(en) en dus zal het aanbod perfect afgestemd moeten worden op het type bezoeker. De bezoeker moet met een tevreden, voldaan gevoel weer huiswaarts keren. Daarvoor is het noodzakelijk dat bovengenoemde belemmeringen worden aangepakt.

Kansen Levend Landgoed

Behalve belemmeringen zijn er natuurlijk ook veel kansen! Alle huidige functies zijn belangrijk voor het landgoed (zowel vanuit economische als cultuurhistorisch perspectief), maar de functies op een landgoed zijn altijd veranderlijk geweest, en zijn nog steeds in beweging. Er zijn boeren die met hun bedrijf stoppen, nieuwe horeca-ondernemers die het landgoed betrekken en andere wensen vanuit de samenleving en recreanten. Ook ervaren we toenemende betrokkenheid van burgers bij het landschap (in hun omgeving). In de tuin van Hackfort werkt een groep van 25 vrijwilligers, een lokale groep leden is verenigd in een Permanente Contactgroep waarin beleid uitgesteld wordt en we werken aan nieuwe verdienmodellen met onze pachters. De grote betrokkenheid bij (en bezorgdheid over) het landschap werd nog eens duidelijk tijdens de streekconferentie Graafschap 400, waar een paar honderd mensen bij elkaar kwamen om samen plannen voor de toekomst van het landschap te maken.

Alleen een samenspel van functies kan het kasteel duurzaam in stand houden. Daarom is samenwerking tussen verschillende ondernemers, het vergroten van de beleevingsmogelijkheden en het betrekken van de samenleving van vitaal belang. Op basis van de ontwikkelingen ontstaan de komende jaren als belangrijkste kansen:

- *Beleef een bijzonder kasteel* – Vanwege de markante geschiedenis, de ligging van het kasteel en het landgoed in zijn geheel, maar ook vanwege de al ontplooid activiteiten, leent het kasteel zich erg goed om bezoekers mee te nemen in het historische verhaal, de ontwikkeling van het landschap en de schoonheid van de natuur.
- *Perfekte timing* – Door het vrijkomen van de woonappartementen en het restaurant is nú de gelegenheid om de functies van het kasteel opnieuw te overwegen. Ook de tijdgeest, waarin meer mensen (dagjes) erop uit trekken, ouderen vitaal zijn en geld te besteden hebben, cultuurhistorie in de belangstelling staat en binnenlandse vakanties populairder worden, opent een scala aan nieuwe perspectieven.

- *Gecombineerde exploitatie* – In plaats van los van elkaar staande activiteiten, biedt het aflopen van de huurcontracten de mogelijkheid om de exploitatie van de horeca en het kasteel te combineren. Hierdoor ontstaat nu een kans op een grotere wisselwerking tussen programma in de kern van het landgoed (beleefbaarheid) én de exploitatiemogelijkheden van de horeca en het kasteel. Op dit moment loopt hiervoor de selectieprocedure, welke naar verwachting in december 2016 zal kunnen worden afgerond.
- *Verskillende doelgroepen bedienen* – Door een goede samenwerking tussen Natuurmonumenten en lokale ondernemers kunnen verschillende doelgroepen van bezoekers bediend worden. Door verschillende producten te ontwikkelen, wordt het landgoed aansprekend voor meerdere doelgroepen: natuurgenieters, actieve recreanten (fietsers en wandelaars), cultuurzoekers en levensgenieters (hapje, drankje).
- *Hackfort: een sterk verhaal* – Door een afgestemde wisselwerking tussen kasteel, brasserie, landgoed en bredere omgeving wordt het verhaal van Hackfort versterkt. De diverse partijen spelen allemaal een belangrijke rol in het bieden van een complete ervaring die de moeite van het doorvertellen waard is!

Naast de herbestemming wil Natuurmonumenten ook met de ondernemers op de rest van het landgoed (buiten het kerngebied) in gesprek. We zoeken daarbij naar verbreding van activiteiten en inkomsten door samen het landgoed te vermarkten.

3 Uitgangspunten/doelstelling Natuurmonumenten

Natuurmonumenten is dé beweging van mensen met hart voor de natuur. Natuurmonumenten wil mensen, van jong tot oud, in het hart raken en de fascinatie voor de natuur delen met en via onze achterban. Daartoe activeert Natuurmonumenten mensen om buiten in de natuur iets geweldigs te beleven.

De natuur is een bron van inspiratie en verwondering. Daar moeten we zuinig op zijn en goed voor zorgen. Want in een dichtbevolkt land is natuur extra kwetsbaar. Daarom beschermt Natuurmonumenten natuurgebieden, waardevolle landschappen en cultureel erfgoed. Overal in Nederland. Voor iedereen. Die natuurgebieden, waardevolle landschappen en cultureel erfgoed stellen we veilig tot in de eeuwigheid door ze aan te kopen, te beheren en toegankelijk te maken. Dat doen we met steun van vrienden, vrijwilligers, leden en bedrijven.

Goed Beheerder

Door goed beheer van onze natuurgebieden, het uitbreiden van areaal en het verbeteren van verbindingen tussen natuurgebieden is de kwaliteit van de natuur in Nederland verbeterd en is er meer biodiversiteit. Wij worden gezien als een logische partner om, met de natuur, bij te dragen aan oplossingen voor grote maatschappelijke vraagstukken als klimaatverandering en de absolute noodzaak tot duurzaamheid in de omgang met onze aardbol. Wij slagen erin om de voor Nederland karakteristieke natuurrijke landschappen te behouden en te herstellen. Samen met de omgeving en door middel van samenwerking hebben wij veel completere landschappen gerealiseerd; hierdoor kennen deze landschappen ook buiten de grenzen van de natuurgebieden een veel rijkere natuur. Wij slagen erin om de kwaliteit, rijkdom en schoonheid van onze landschappen te verbinden met andere functies: recreatie,

gezondheid, opvang van de gevolgen van klimaatverandering, bevordering van de regionale economie, inclusief het genereren van nieuwe financiële middelen.

Beweging

Natuurmonumenten is een beweging van mensen die op willen komen voor natuur en landschap. Natuurmonumenten heeft 720.000 leden en donateurs in Nederland, heeft duizenden vrijwilligers, tienduizenden volgers op Facebook en Twitter, het kwartaalblad Puur Natuur en natuurlijk de talloze bezoekers van de natuurgebieden en de monumenten daarin. Daar houdt het echter niet op. De laatste jaren is nadrukkelijker contact gezocht met de omgeving, door bijvoorbeeld gebiedsconsultaties, leden- en stakeholdersraadplegingen, enquêtes, discussieavonden en streekconferenties. Zij helpen ons onze toekomstbeelden te sturen en zorgen bovendien voor draagvlak. We betrekken onze leden, ondernemers en bezoekers steeds meer bij onze besluitvorming. Hoe ervaren zij het natuurgebied om de hoek? Wat doen ze er en hoe zien ze de toekomst? De antwoorden daarop leverden ons al een aantal verrassende inzichten en ideeën op. Zo wordt Natuurmonumenten de beweging die ze wil zijn: midden in de samenleving, door, voor en met mensen.

4 Ontwikkelingsvisie kerngebied Hackfort – naar een gastvrij landgoed

In dit hoofdstuk wordt beknopt de ontwikkelingsvisie op de kern van het landgoed beschreven. We zullen ingaan op de drie aspecten cultuur, natuur en landschap. Waar willen we over 10 jaar staan?

Beheer, behoud en ontwikkeling van natuur en landschap

Op Hackfort is het de uitdaging om een duurzaam verbond te smeden tussen enerzijds landbouw en anderzijds natuur en landschap. In het verleden was het voor Natuurmonumenten belangrijk een aantal gezonde landbouwbedrijven in stand te houden in verband met de nodige pachtinkomsten. De tijden zijn echter veranderd. De duurzaam economische vitaliteit van veel landbouwbedrijven staat op losse schroeven en door de steeds verder geïntensiveerde landbouw staan nu zelfs op Hackfort natuur en landschap meer onder druk: akker- en weidevogels zijn al zo goed als verdwenen, er treedt steeds meer bomensterfte op door de stikstofdruk, de graslanden en akkers hebben hun variatie verloren en er is sprake van verdroging door schommelende waterstanden.

Door diverse herstelprojecten hebben de natuurwaarden weer aan kracht gewonnen. Natuurherstel is een echte investering in het gebied: mooie natuur heeft een grote aantrekkingskracht op bezoekers. Ook zijn enkele agrarische bedrijven omgeschakeld naar biologisch en tonen steeds meer ondernemers hun affiniteit met het landschap. Direct rondom het kasteel zijn in het parkbos de afgelopen jaren duizenden stinzenbolletjes geplant. Hierdoor ontstaat ieder jaar weer een paarse bloemenzee, een van de belangrijkste bezienswaardigheden rondom het kasteel en een beleving op zich, nu en in de toekomst.

Het behoud van de natuur- en karakteristieke landschapswaarden staan voor Natuurmonumenten centraal op het landgoed. De provinciale beheersubsidies ondersteunen ons in het beheer van het landschap en de natuur. Waar mogelijk zullen we de komende jaren investeren in het verder verbeteren en/of herstel van de natuur. Voor wat betreft de kern van het landgoed, het kasteel en directe omgeving, wordt het huidige beheer veelal geconsolideerd en wordt mogelijk ingezet op hydrologische herstelmaatregelen (Baakse Beek). De percelen direct rondom het kasteel worden kruidenrijker en worden aantrekkelijker voor bijen, vlinders en vogels. De ontwikkeling van het kasteel en de bijbehorende parkeerplaats hebben geen groot effect op natuur en landschap.

Beheer, behoud en ontwikkeling van cultuurhistorie

Hackfort is een gastvrije, eeuwenoude, kleurrijke mozaïek van natuur en cultuur ingebed in een kleinschalige coulisselandschap, waar bewoners (mensen, dieren en planten) eeuwenlang met het boerenlandgoed vervlochten zijn. In een nutslandschap als Hackfort is de mensenhand overal aanwezig. Het kasteel, de huizen en boerderijen zijn er gebouwd, afgebroken, her- en verbouwd. Maar ook het landschap, de lanen, houtwallen, akkers en weilanden zijn door mensen gevormd. Deze afzonderlijke aspecten van het landschap, zijn altijd economisch met elkaar verbonden geweest en zullen ook in de toekomst onlosmakelijk zijn. Deze samenhang koesteren we, maar maken we zichtbaarder en tastbaarder. De historische buitenplaats Hackfort met alle facetten nog aanwezig, is uniek erfgoed dat Natuurmonumenten het behouden waard vindt. Samen hebben we van het landgoed een economische eenheid gemaakt en zijn we erin geslaagd het landgoed te behouden door de ontwikkelde belevingseconomie.

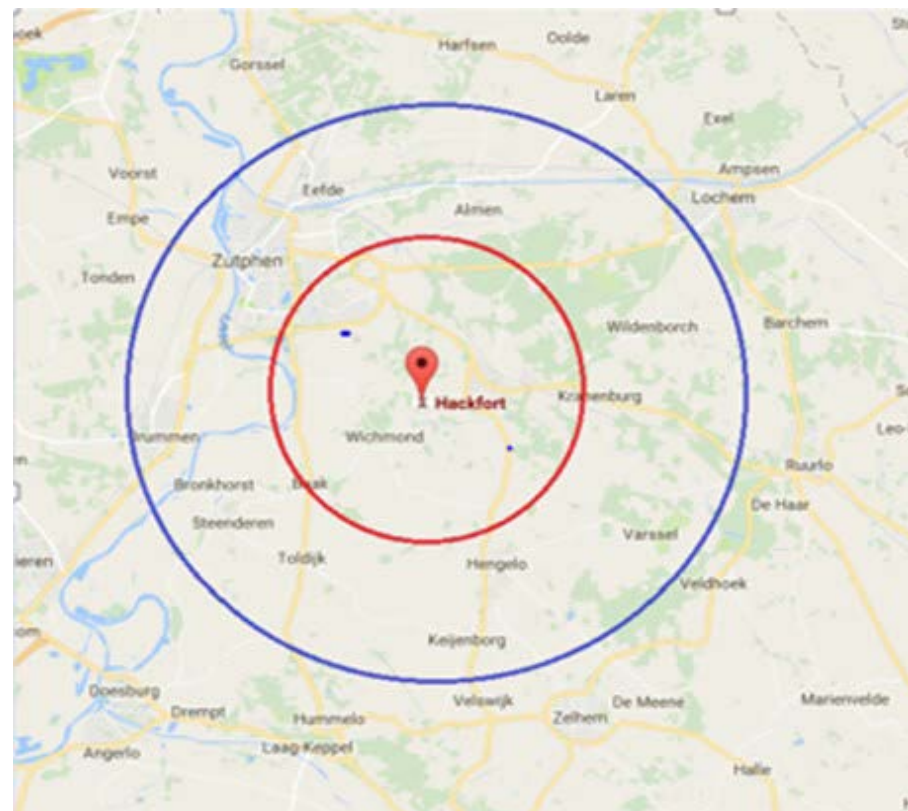
Sinds het kasteel in eigendom is van Natuurmonumenten, is het gerenoveerd. De combinatie van verhuur van woonappartementen en het gebruik van de Van Westerholtzaal voor culturele doeleinden leek aanvankelijk ideaal, maar de praktijk wees uit dat het combineren van gebruik voor bewoning en andere activiteiten moeizaam was. Uiteindelijk is de toegankelijkheid daardoor zeer beperkt gebleven, tot enige teleurstelling van Natuurmonumenten zelf. Omdat alle langjarige huurovereenkomsten in het kasteel en het koetshuis zijn beëindigd of ten einde lopen, is het nu echter tijd voor verandering!

Behoud door beleven

Naar schatting bezoeken jaarlijks 150.000 mensen het landgoed Hackfort. Per jaar fietsen minimaal 80.000 mensen de Kastelentocht Achterhoek. Dit is de oudste fietstocht langs kastelen in Nederland. Op dit moment kun je als bezoeker helaas geen enkel kasteel bezoeken. Natuurmonumenten heeft als doel het Kasteel toegankelijker en beter beleefbaar te maken. Daarin zijn de afgelopen decennia al stappen gezet, maar nu gaat een nieuwe fase in. Een onderzoek naar de beleefbaarheid van het landgoed en het kasteel en het type bezoekers (zie kader) heeft Natuurmonumenten geholpen een visie te ontwikkelen die is afgestemd is op de specifieke wensen en kansen voor het landgoed en een concreet plan voor kasteel en buitenruimte te maken.

“Behoud door beleven” staat centraal in de toekomstige ontwikkelingen. Natuurmonumenten wil het landgoed beter beleefbaar maken voor cultuur- en natuurliefhebbers. Dit draagt bij aan de waardering van de cultuurhistorische, natuur- en landschappelijke waarden en daarmee creëren we een kans voor het instandhouden van het landgoed. Natuurmonumenten zoekt nieuwe functies die passen bij Natuurmonumenten en het landgoed, en die bijdragen aan duurzame inkomsten ten behoeve van de beheerkosten van het rijksmonument.

Na een uitgebreid marktonderzoek heeft Natuurmonumenten de conclusie getrokken dat een aantal vakantieappartementen het meest recht doet aan de doelstelling van meer beleving van het erfgoed, behoud van de monumentale waarden en financiële instandhouding. Daarnaast ontstaat dan de mogelijkheid het gebruik van de Van Westerholtzaal ten behoeve van culturele doeleinden te intensiveren. In het Koetshuis zal uitgebaat blijven worden door een horeca-exploitant, die op termijn ook een rol krijgt in de programmering van (culturele activiteiten) in de Van Westerholtzaal. Zie voor meer informatie over de plannen voor het kasteel hoofdstuk 6.

Behoeftenonderzoek/beleving door doelgroepen

Al die bezoekers en externe partijen hebben eigen wensen. Iedereen, binnen en buiten Natuurmonumenten, vertelt zijn eigen verhaal over het landgoed. Dit willen we stroomlijnen. We willen dat bezoekers weten welke ervaring ze kunnen verwachten op landgoed Hackfort.

Uit recreatieonderzoek (NIPO onderzoek en bezoekerstevredenheidsonderzoek) blijkt dat de afstand die mensen willen afleggen voor lokale recreatie zo'n 10 kilometer is. Dagtochtjes hebben een reikwijdte van zo'n 20 kilometer. De meeste bezoekers aan Landgoed Hackfort verblijven dan ook in de directe omgeving (wonen of vakantie): de gemeente Zutphen en gemeente Bronckhorst. De overige bezoekers komen vooral uit de rest van Gelderland of uit Overijssel. Het gros van de bezoekers is 55+ en de helft uit de bezoekers komt vaker dan 1 x per jaar op het landgoed. De andere helft komt dus 1 keer per jaar, of minder.

Uit het onderzoek blijkt dat er vijf groepen bezoekers (leefstijlen) zijn die door Hackfort worden aangetrokken (op volgorde van aandeel):

- 1 de rustige, geïnteresseerde recreant, die verdieping zoekt en vaak samen met hun partner op stap gaat.
- 2 de recreant die lekker vrij wil zijn, rust en ontspanning zoekt, gericht op het eigen gezin, de eigen omgeving.
- 3 de echte levensgenieters, die er van houdt om samen met anderen actief en sportief te recreëren.
- 4 eigenzinnige types, houdt van verdieping, houdt van natuur.
- 5 rustig groen.

De eerste groep zijn voornamelijk toeristen die in de gemeente verblijven en vaak een voorkeur hebben voor gebieden als de Achterhoek en Twente. Inwoners van de gemeente Bronckhorst die het landgoed bezoeken, blijken vooral in de tweede en derde groep te vallen. De motivaties om Hackfort te bezoeken lopen uiteen. Vooral ontspanning en wandelen en het spotten van flora en fauna springen eruit. Bezoekers van Hackfort hebben het gevoel er echt 'even tussenuit' te zijn.

In de verdere ontwikkeling van het landgoed en de beleving ervan, wordt vooral geënt op de eerste drie groepen, waarbij de groepen 4 (en 5) meekunnen in de slipstream van de activiteiten passend bij de andere groepen. Op de verschillende behoeften inspelen, betekent dus ook dat ruimtelijke gedifferentieerd/gestuurd kan worden. In de ontwikkeling van de kern van het landgoed zal de eerste groep centraal staan met een focus op de tweede en derde groep. Doel is de diverse doelgroepen beter te bedienen, door 'waardering en beleving' bij te dragen aan instandhouding van het landschap en de rijksmonumenten.

Wat gebeurt in hun hoofd? → **Bezoekers begrijpen dat ...**

Wat gebeurt in hun hart? → **Bezoekers voelen/
hebben verwondering voor ...**

Wat gebeurt er in hun handen? → **Bezoekers hebben of kunnen ...
voelen, ruiken, kijken naar, horen**

Wat gebeurt er in hun maag? → **Bezoekers proeven of
hebben in hun handen ... horeca / kopen / meenemen**

Aan de slag!

Van een naar binnen gericht, gesloten landgoed heeft Natuurmonumenten van Hackfort al een gastvrij, toegankelijk landgoed weten te maken. Het werk van Natuurmonumenten om landgoed Hackfort weer beleefbaar te maken en de promotie daarvoor blijven niet onopgemerkt. Steeds meer mensen komen naar landgoed Hackfort voor een wandeling, georganiseerde activiteit, bezoek aan de watermolen of tuin. Ook steeds meer externe partijen willen activiteiten op het landgoed organiseren, gebruik maken van het kasteel als vergader- of trouwlocatie. Over 10 jaar is door nieuwe activiteiten de aantrekkelijkheid van Hackfort vergroot en benutten we cultuurtoerisme als bron van inkomsten. De natuurkwaliteit is verhoogd, bezoekers zijn enthousiast, worden meer inkomsten gegenereerd uit de belevingswaarde en werken ondernemers en Natuurmonumenten goed samen aan een sterk merk en onvergetelijke uitstraling van het landgoed. Door wat ervaren wordt op het landgoed zullen bezoekers Hackfort niet snel vergeten, voelen ze zich zelfs verbonden met het landgoed en hebben ze zin om terug te komen. Het succes maken we niet alleen, maar samen met de andere ondernemers van het landgoed. Een opengesteld, goed onderhouden landgoed zorgt voor een aantrekkelijk ondernemersklimaat. Dankzij ondernemers ontstaat er een breed aanbod van activiteiten en belevenissen op het gehele landgoed.

De ambitie van Natuurmonumenten is om het prachtige, levendige landgoed Hackfort met een goed te beleven kasteel als middelpunt te ontwikkelen. Het bedienen van bezoekers op het landgoed is daarin van groot belang. Natuurmonumenten wil bezoekers een onvergetelijke totaalervaring bieden. Deze ervaring is afgestemd op de essentie van het landgoed: horen, zien, voelen en proeven wat Hackfort is.

Het uitvoeringsprogramma dat nu voor de ontwikkeling van het landgoed wordt opgezet, is geënt op de essentie van het landgoed Hackfort: *een gave, kleurrijke lappendeken (historische hoeves, bolle akkers, bloemrijke graslanden en plukjes bos, met in het centrum van het landgoed het kasteel, de watermolen en het koetshuis), aan de Baakse beek ontstaan. Ontgonnen en al eeuwenlang bewerkt door boeren, gebaseerd op het mozaïek van grondsoorten. Landheren hebben het altijd via vererving verkregen, bestuurd en bijeengehouden. Natuurmonumenten zet dit voort en nodigt anderen uit mee te doen.*

Alles wat Natuurmonumenten doet moet logisch voortvloeien uit deze essentie. Via de inrichting van het landgoed en de activiteiten wil Natuurmonumenten samen met de ondernemers op en bewoners van het landgoed het verhaal van Hackfort vertellen. Het verhaal ontspant zich vanuit de kernboodschap: *Hackfort, een gaaf levend landgoed, opgenomen in het rijke coulisselandschap, ontstaan aan de Baakse beek.*

In de ontwikkeling en realisatie van de ambities gaan we altijd uit van samenhang in de aangeboden voorzieningen en ontplooiden activiteiten, welke erop gericht zijn de doelgroepen aan te trekken en te behouden. Dit gebeurt op basis van de kernboodschap die wordt uitgewerkt in deelboodschappen. Deze worden vertaald naar sleutelervaringen (wat kunnen bezoekers beleven op het landgoed: natuur, cultuur en landschap). Hoe meer je van een gebied weet, en er mooie ervaringen hebt gehad, hoe meer je er van gaat houden en hoe meer je er voor wilt inzetten om te behouden!

DEEL B: Verzoek gemeente opname
bestemmingsplan Buitengebied Hengelo - Vorden

Referentie naar recreatieappartementen Villa Oud Groevenbeek, Ermelo

5 Verzoek wijziging bestemming kasteel en parkeren

Het doel van Natuurmonumenten is met recreatie appartementen op het kasteel en meer gebruik van de Van Westerholtzaal/souterrain voor diverse activiteiten, het rijksmonument meer beleefbaar te maken voor een groter publiek. Ook kunnen we door openstelling het verhaal van landgoed Hackfort aan bezoekers vertellen. 'Behoud door beleving' zorgt tevens voor een duurzame exploitatie van het rijksmonument en bijdrage aan de financiering van de beheerkosten.

Concreet vraagt de Vereniging Natuurmonumenten aan de gemeente Bronckhorst om - vanuit deze zienswijze op het ontwerpbestemmingsplan buitengebied - de volgende onderdelen in het bestemmingsplan Buitengebied Hengelo-Vorden te honoreren:

1. Een bestemming op kasteel Hackfort die de mogelijkheid geeft de woonappartementen en (een deel van) het zakelijk appartement als recreatie appartement in gebruik te nemen. Het gaat om 5 recreatieappartementen (met optie om twee van deze vijf appartementen op te splitsen, het totaal komt dan op 7 recreatie appartementen);
2. De huidige 4 woonbestemmingen op het kasteel te handhaven dan wel gedurende een termijn van 5 jaar na vaststelling van het bestemmingsplan te behouden/reserveren voor inzet elders op het landgoed. De 4 woonbestemmingen zijn hard nodig om de kosten van beheer van het Landgoed Hackfort inclusief kasteel deels te dekken. Het landgoed is niet kostenneutraal te beheren en de 4 woonbestemmingen helpen om het gat niet nog groter te laten worden;
3. Een bestemming- /functieaanduiding parkeren op de voorgestelde locatie van het nieuwe parkeerterrein op te nemen;

4. Het hele parkeerterrein en de hoek tot de kruising Hackfortselaan/Baakseweg a. mee te nemen in de bestemming/functieaanduiding 'evenemententerrein';
5. Het GNN-compensatieplan voor de parkeerplaats mee te nemen in de herbestemming (wijziging GNN).

Voor de bestemming 'wonen' stelt Natuurmonumenten het volgende voor :

- In te stemmen om het kasteel onder de tijdelijke afwijkingsmogelijkheid voor een periode van 5 jaar recreatief te gebruiken.
- Binnen deze termijn kan Natuurmonumenten een concreet voorstel doen voor behoud van de woonbestemmingen op het kasteel, dan wel bestemming recreatieappartementen op het kasteel met overheveling van de woonbestemmingen van het kasteel naar een of meerdere erven binnen het landgoed. Het gaat dan bijvoorbeeld om boerderijcomplexen die tot knooperf herontwikkeld kunnen worden (bijvoorbeeld aan de Beckerstraat 1 en in de toekomst meer vrijkomende agrarische complexen). Binnen de termijn van 5 jaar wordt voor deze locatie(s) een concreet plan overlegd en wordt de benodigde juridisch planologische procedure doorlopen.

Met deze procesafpraak blijft de waarde van een woonbestemming gekoppeld aan het instandhouden van het rijksmonumentale kasteel dan wel gehele landgoed. Mochten onverhoopt de recreatie appartementen in het kasteel niet goed lopen, is hiermee ruimte om in de toekomst terug te kunnen vallen op de woonbestemming. Gezien onze marktanalyse gaan we hier echter niet van uit. Dit biedt dan ruimte om op termijn de woonbestemming naar een andere locatie over te hevelen, zodat de woonbestemmingen bij blijven dragen aan de instandhouding van en versterking van het landgoed. Binnen de voorgestelde termijn verwachten we dat enkele agrarische complexen vrij komen voor herontwikkeling.

In de volgende hoofdstukken wordt het bovenstaande verzoek concreet uitgewerkt op de ruimtelijke aspecten. Met de voorgestelde plannen wordt:

- De samenhang binnen de (kern van het) landgoed versterkt en de beleving aanzienlijk vergroot;
- De aanwezig cultuurhistorische-, natuur- en landschapswaarden niet onevenredig aangetast;
- Het tweede parkeerterrein zorgvuldig landschappelijk ingepast.

Natuurmonumenten verzoekt de gemeente Bronckhorst derhalve door een bestemmingswijziging op bovenstaande onderdelen juridisch planologisch bij te dragen aan de verbeterde belevingswaarde en bovendien duurzame instandhouding van een rijksmonument, kasteel Hackfort.

6 Herbestemming kasteel Hackfort

6.1 Toelichting doel herbestemming

In 1983 is het kasteel verbouwd naar 4 woonappartementen, 1 kantoorappartement en de Van Westerholtzaal & souterrain voor o.a. bijeenkomsten en culturele doeleinden. In verband met de toen lopende huurcontracten en (de beleving van) geluidsoverlast door de bewoners zijn de Van Westerholtzaal en het souterrain sindsdien zeer beperkt ingezet voor bijeenkomsten en het beleefbaar maken van het pand. Inmiddels zijn de voorzieningen in het kasteel aan een update toe.

De ervaringen met permanente bewoning op het kasteel tot nu toe heeft laten zien dat er een voortdurende spanning bestond tussen de woonfunctie en de beleving, met negatieve effecten op de exploitatiebaarheid van de horeca en publieksruimten in het kasteel enerzijds en klachten vanuit de permanente bewoners anderzijds.

Op dit moment zijn er geen langlopende huurcontracten op het kasteel en in het koetshuis met tuinmanswoning. Daarom is nu gelegenheid om de functie van het kasteel te bezien en af te wegen of het huidige gebruik wordt voortgezet, dan wel nieuwe functies worden ingepast. De doelstellingen van Natuurmonumenten voor de toekomstige invulling van het kasteel zijn:

- Het beleefbaar houden van het kasteel en het vertellen van het 'verhaal van Hackfort': iedereen kan meerdere keren per jaar enkele ruimtes in het pand bezoeken, daarnaast is het mogelijk de Van Westerholtzaal en enkele ruimten in het kasteel te huren.;
- De cultuurhistorische waarden van het kasteel en de kern van het landgoed blijven behouden, net als het karakter van het kasteel en het omliggende landgoed;
- Bij de inhoudelijke kaders een duurzame exploitatie waarbij voldoende inkomsten gerealiseerd worden.

In de periode 2014 – voorjaar 2016 zijn in opdracht van Natuurmonumenten verschillende toekomstscenario's voor het kasteel onderzocht. Er zijn marktanalyses uitgevoerd, er is gesproken met diverse ondernemers, potentiële kosten en opbrengsten zijn geraamd en business cases zijn opgesteld. Daarnaast is voor de diverse scenario's in beeld gebracht wat de voor- en nadelen voor de aspecten behoud van het monument, beleving van het landgoed en monument, en voor de financiële haalbaarheid zijn. Voor meer informatie zie hoofdstuk 10.

De directie van Natuurmonumenten heeft op basis van deze informatie de wens uitgesproken om het kasteel te herbestemmen naar:

- Vakantieappartementen (te verhuren via Buitenleven);
- In combinatie met verhuur van het souterrain, Van Westerholtzaal en het appartement boven de Van Westerholtzaal (te verhuren via de te selecteren ondernemer);
- De ruimten worden daarbij dusdanig opgeknapt dat in de nabije toekomst (bij tegenvallende ervaringen) eventueel nog teruggevallen kan worden op bijvoorbeeld wonen in combinatie met werken e.d.

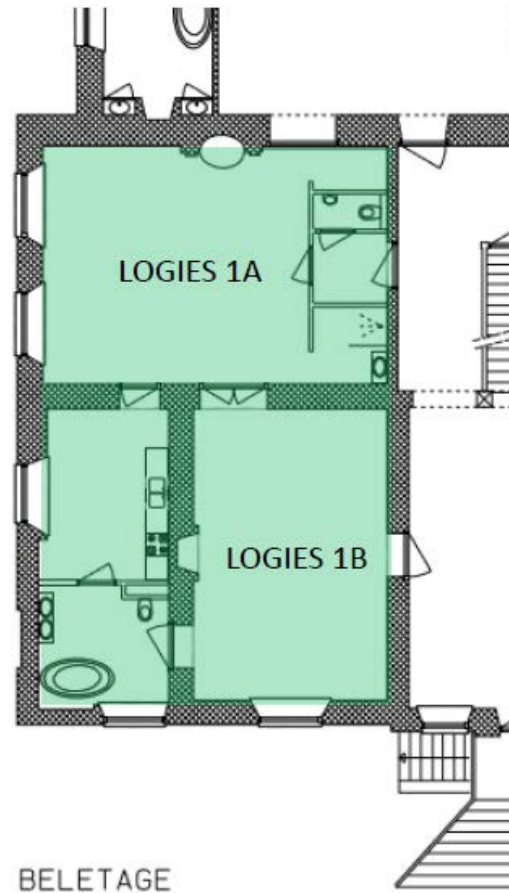
De voorgestelde keuze markeert een koerswijziging: waar we in het verleden hebben gekozen voor beheer van het gebouw sec door wonen, willen we nu de stap zetten, in lijn met de ontwikkelingsvisie, naar meer beleving van dit iconische gebouw. Voor behoud van het monument is het essentieel om het pand een duurzame functie voor de toekomst te geven met voldoende inkomsten en beleving van het pand. Door het verhaal van Hackfort te vertellen en een eigentijdse invulling te geven, wordt het pand meer beleefd en ontstaat tegelijkertijd meer kennis en begrip voor de instandhouding van cultureel erfgoed. Naast het vergroten van de beleefbaarheid van cultureel erfgoed ontstaat meer wisselwerking tussen kasteel, koetshuis en het gehele landgoed volgens de hoofdlijnen van de ontwikkelingsvisie voor de kern van het landgoed.

De vakantieappartementen zullen worden verhuurd via Buitenleven Vakanties B.V. Buitenleven Vakanties is een initiatief van de drie natuurorganisaties van Nederland: LandschappenNL, Natuur-monumenten en Staatsbosbeheer. Buitenleven Vakanties verzorgt aanbod van vakantiewoningen in de mooiste Nederlandse natuur. Buitenleven Vakanties verhuurt volgens de kernwaarden: rust, privacy en natuur/cultuur. Deze kernwaarden passen 1:1 op de locatie van kasteel Hackfort. Grootste groep bezoekers aan het landgoed is de rustige, geïnteresseerde recreant, die verdieping zoekt (zie inzet recreatief onderzoek hoofdstuk 4). Deze doelgroep wordt door het aanbod van recreatieappartementen op Hackfort extra bediend.

Momenteel loopt de selectieprocedure voor een ondernemer voor de horeca in het koetshuis. Het is de insteek dat deze ondernemer ook de ruimten in het kasteel gaat huren. Nadrukkelijke insteek is dat deze ondernemer gaat werken vanuit het concept van het landgoed zoals beschreven in de ontwikkelingsvisie. Op deze manier geven we invulling aan de belangrijke rode draad uit de marktanalyse:

- Combineer de exploitatie van kasteel (Van Westerholtzaal, souterrain en mogelijk meer ruimten) met horeca en leg dit in 1 hand. Zo kan er gewerkt worden aan een integrale programmering en versterking over en weer;
- Kies voor een duidelijk concept en laat dit overal terug komen (in de arrangementen, inrichting, marketing etc.);
- Risicospreiding over zakelijke en particuliere markt, richt je vooral op groepsreserveringen. De kracht zit in het aanbieden van meerdere arrangementen/functies: markt van trouwen, rouwen en besloten diners. Verhuur zaal en bijpassend horeca- (en overnachtings-) arrangement, andere combinaties met zaalhuur, evenementen, vergaderruimte etc.

6.2 Plannen

Zalen

De Van Westerholtzaal, het souterrain en het appartement boven de Van Westerholtzaal gaan meer ingezet worden voor activiteiten. Gezien het rijksmonumentale karakter van het kasteel zijn niet alle denkbare activiteiten mogelijk. Vanuit de monumentale waarden van het pand is het essentieel de risico's te begrenzen, beheer(s)baar te houden en altijd een zekere exclusiviteit/waardigheid te behouden. Bijvoorbeeld een limiet aan aantal bezoekers, aan gebruik en aan faciliteiten.

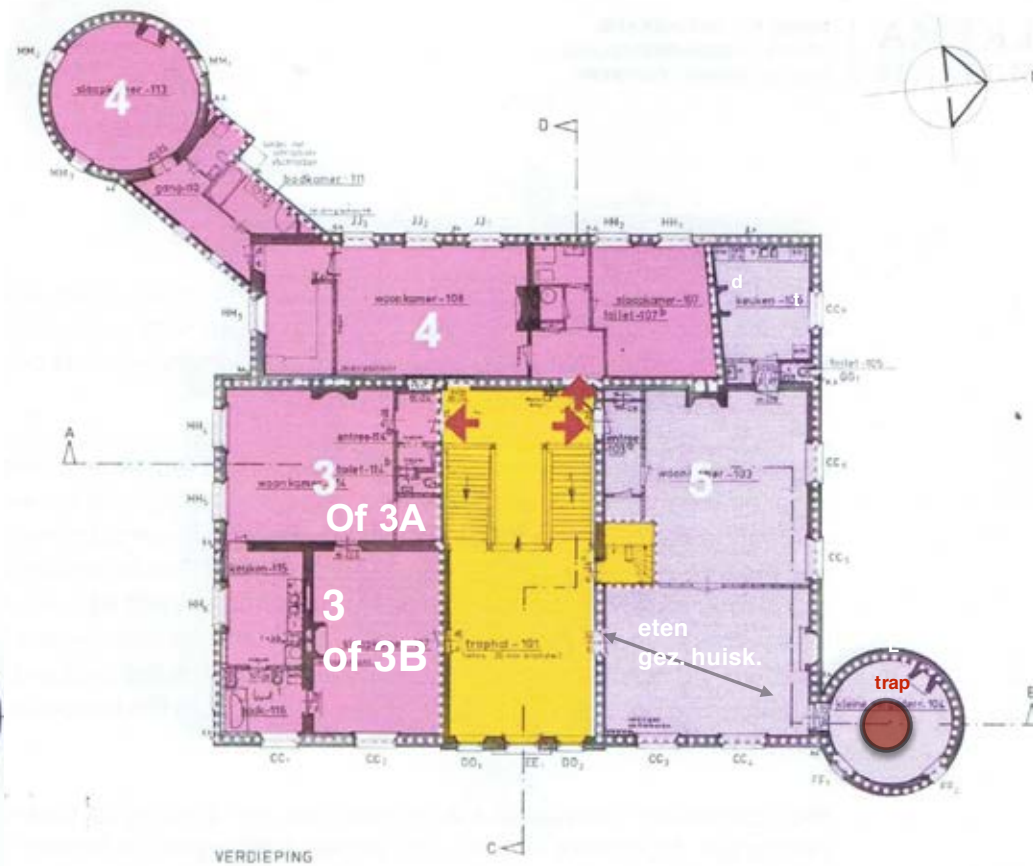
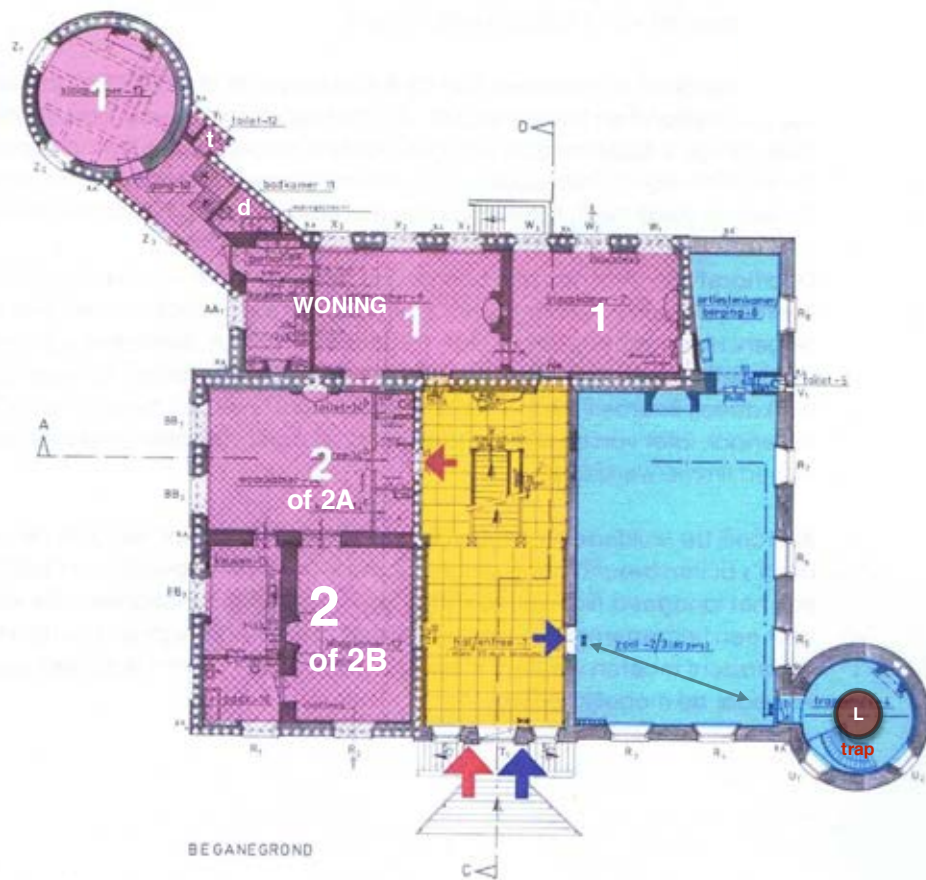
Natuurmonumenten ziet mogelijkheden voor gebruik van de ruimten, bijvoorbeeld voor:

- muzikuitvoeringen;
- lezingen en vergaderingen;
- recepties en diners;
- trouwceremonies;
- exposities;
- trouwceremonies en reportages;
- excursies (uitsluitend door Natuurmonumenten);
- open dagen (uitsluitend door Natuurmonumenten).

Het huidige bestemmingsplan staat dit gebruik reeds toe. In deze ruimten gaat het qua verbouwing vooral om een update van het technische zaken (bijvoorbeeld elektra), schilderwerk, renoveren van vloeren, vervangen/vernieuwen van keukens en toiletvoorziening, restauratiewerkzaamheden en het toegankelijk maken van het pand voor minder validen.

Recreatie appartementen

De huidige woonappartementen worden omgevormd tot recreatie appartementen. Hiervoor wordt het kasteel opnieuw ingedeeld en worden in de voormalige woonappartementen de keukens en de badkamers vervangen/vernieuwd. Ook de toegankelijkheid voor minder validen, de brandveiligheid, het geluid, restauratie van plafonds/schouwpartijen/lambrisering en het gebruik van de grote zaal met souterrain (met name de keuken hier) en het appartement boven de zaal zullen meegenomen gaan worden in de nieuwe plannen.

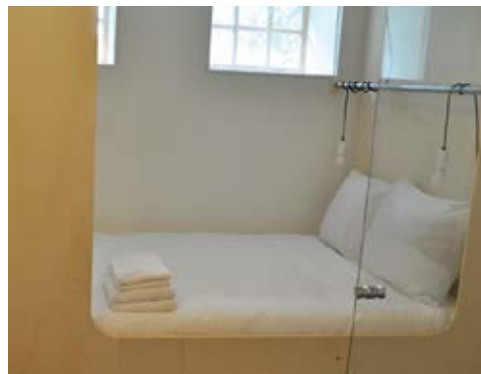

Zie vorige pagina voor twee van de vier verdiegingsplattegronden van het kasteel.

In totaal gaat het in het kasteel om:

- 5 recreatie appartementen, waarvan 2 appartementen eventueel opgesplitst kunnen worden (dan totaal van 7 recreatie appartementen). De mogelijkheid om appartementen te splitsen dan wel te koppelen in de verhuur verhoogt het bezettingspercentage van het kasteel en daarmee de instandhouding van het pand.
  - Appartement 1 (zie plattegrond, begane grond) "torenappartement": 1 recreatie appartement voor circa 4-6 personen;
  - Appartement 2 (zie plattegrond, begane grond): 1 recreatie appartement voor 4 personen, met optie dit appartement op te splitsen naar 2 ruimten voor elk 2 personen. Gezamenlijk dan ruimte voor 4 personen.
  - Appartement 3 (zie plattegrond, verdieping): 1 recreatie appartement voor 4 personen. Met optie dit appartement op te splitsen naar 2 ruimten elk voor 2 personen. Gezamenlijk dan ruimte voor 4 personen.
  - Appartement 4 (zie plattegrond, verdieping): 1 recreatie appartement voor 4 personen.
- Appartement 5 (zie plattegrond, verdieping): 1 recreatie appartement voor 2 personen ("bruidssuite").
- Extra slaapruijnte op zolder met circa 10 bedden.

Totale capaciteit kasteel komt hiermee uit op 5 -7 recreatie appartementen (met optie op termijn extra slaapruijnte op zolder). In totaal circa 20-30 slaapplaatsen.

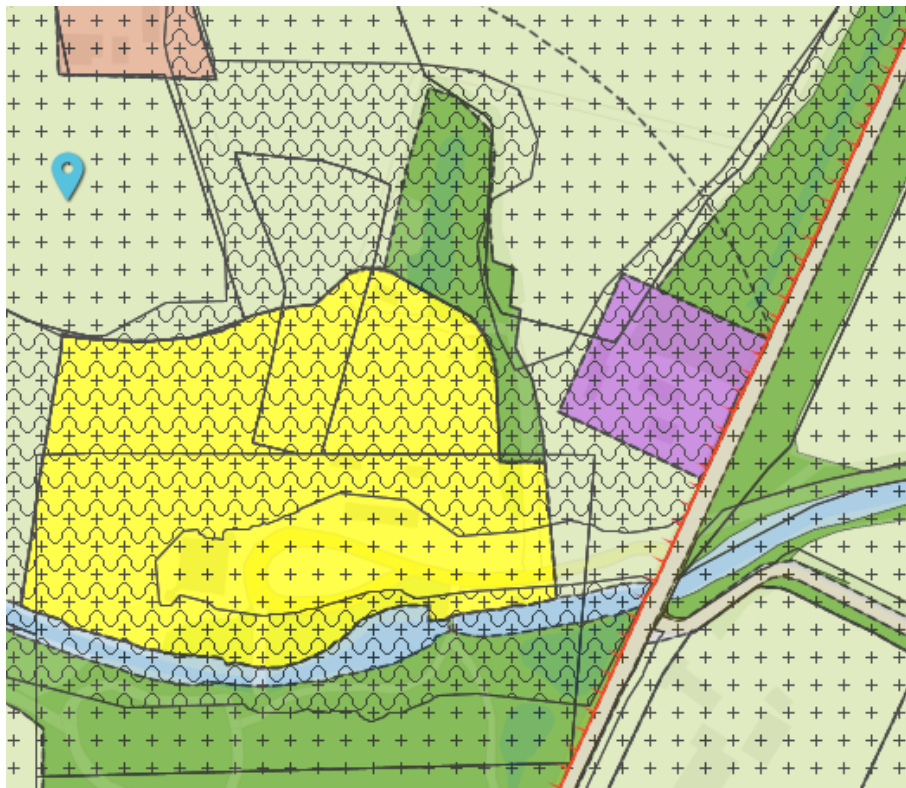
Ecologische quickscan

Bureau Regelink Ecologie en Landschap heeft in opdracht van Natuurmonumenten een ecologische quickscan uitgevoerd voor het kasteel en de nieuwe parkeerplaats [11].

Het plaatsen en in gebruik nemen van meerdere slaapdoosjes op de zolder, samen met een toename van (kunst)licht en ventilatie en betreding van de zolder, hebben effecten op de aanwezige verblijfplaatsen en soorten vleermuizen. Dit is in strijd met de Flora- en faunawet en de Wet natuurbescherming. Deze optie is daarom voor Natuurmonumenten niet wenselijk.

Ten aanzien van de slaapdoosjes kan gezocht worden naar een alternatief welke een kleiner oppervlak van de zolder gebruikt en zich meer concentreert op een bepaalde plek. Natuurmonumenten geeft aan een variant met 1 grote slaapbox boven aan de bestaande trap te onderzoeken. Er is voor de gasten geen mogelijkheid meer om de rest van de zolder te bereiken. Dit zorgt voor een betere scheiding van het gebruik van de zolder door mensen en vleermuizen. Ecologisch gezien lijkt dit een haalbare variant. Wel zal onderbouwd moeten worden dat deze variant geen vaste rust- en verblijfplaatsen schaadt. Hier zal aanvullend onderzoek naar gedaan moeten worden, waarbij de hangplekken van de vleermuizen op de zolder in kaart gebracht worden en het gebruik ervan gemonitord wordt. Dit onderzoek is uitgezet en zal in 2016 en 2017 uitgevoerd worden. Aan de hand van de bevindingen van dit onderzoek worden plannen voor de zolder al dan niet verder uitgewerkt.

Een ingebruikname van de kelder zou daarentegen niet leiden tot een overtreding van de Flora- en Faunawet.

Uitsnede kaart ontwerp – bestemmingsplan buitengebied, Hackfort wonen landhuis

Ligging bouwwerken omgeving kasteel uit CHW

6.3 Globale berekening oppervlakte recreatieappartementen

Het bestemmingsplan is in artikel 26.6 een wijzigingsbevoegdheid voor het college van B&W opgenomen. Hierin staat o.a. vermeld dat maximaal 40% van het oppervlakte van de bestaande bebouwing bestemd kan worden als recreatie appartement.

Globale berekening vloeroppervlak Kasteel en bijgebouwen inclusief verkeersruimten en zolder (zolder met vaste trap en beloopbaar oppervlak):

• Koetshuis/oranjerie	410 m2
• Tuinmanswoning	140 m2
• Watermolen	160 m2
• Kasteel	2100 m2
• Totaal	2810 m2
•	

Maximaal 40% van dit vloeroppervlak is te gebruiken t.b.v. recreatiewoningen:
 $0,4 \times 2810 = 1124 \text{ m2}$.

Conclusie

De oppervlakte in het kasteel die nodig is t.b.v. recreatie appartementen is 880 - 1.000 m2. Dit past ruim binnen de 40%-regeling.

Binnen de landhuisbestemming zijn nog meer bijgebouwen opgenomen. Deze zijn niet allen meegenomen in bovenstaande berekening (denk aan de opstallen bij het koetshuis, watermolen en de moestuin). Er blijven dus vierkante meters beschikbaar om eventueel de tuinmanswoning/de verdieping van het koetshuis te gebruiken als recreatie woning/appartement.

6.4 Uitwerking plannen voor het rijksmonument

Het kasteel is sinds 2005 aangewezen als Rijksmonument. Voor Rijksmonumenten gelden aparte beleidsregels (verankerd in de Erfgoedwet) en bestaan provinciale subsidieregelingen. Het kasteel is als Rijksmonument benoemd omdat het in cultuur-historisch opzicht van algemeen belang is omwille van de ouderdom, de interessante bouwgeschiedenis en de markante ligging in het landschap.

Kasteel Hackfort (Baakseweg 8) dateert in oorsprong uit de 14de eeuw maar heeft de huidige verschijningsvorm bij de laatste grote verbouwing in 1788 gekregen. Het Bureau voor Bouwhistorie en Architectuurgeschiedenis (BBA) heeft in opdracht van Natuurmonumenten een cultuurhistorische waardestelling (CHW) uitgevoerd [9, 10]. De CHW bestaat uit twee delen. Deel 1 bevat de waardestelling en deel 2 de voorwaarden. De CHW dient als toetsingskader bij onderhoud en voor diverse mogelijkheden van herbestemming.

Natuurmonumenten heeft architectenbureau Verlaan & Bouwstra opdracht gegeven om de plannen voor het kasteel concreet uit te werken in een Ontwerp. Het bureau is gespecialiseerd in restauratie van monumenten en gecertificeerd restauratiearchitect (GEAR), zie hiervoor ook www.vawr.nl. De CHW wordt bij de concrete uitwerking van de plannen meegenomen. Het concept-Ontwerp wordt ter advies voorgelegd aan het Planoverleg Cultuurhistorie Gelderland en vervolgens uitgewerkt voor een aanvraag omgevingsvergunning voor die onderdelen die vergunning plichtig zijn.

7 Benodigde voorzieningen buitenruimte

7.1 Tweede parkeerterrein passend bij meer beleven kern landgoed

De huidige parkeervoorziening sluit niet aan bij de huidige recreatiebehoefte. In de weekenden is het bij mooi weer zo druk dat auto's langs de weg moeten staan. Dit zorgt voor onveilige situaties en is qua beeld cultuurhistorisch en landschappelijk ongewenst. In de huidige situatie is voor de dagrecreant van het park reeds behoefte aan meer parkeervoorzieningen. Als in het kasteel en het koetshuis in de toekomst nog meer nadruk op het beleven van de cultuurhistorie komt te liggen, is uitbreiding van parkeervoorzieningen en bijbehorende voorzieningen noodzakelijk. Bovendien ontvangen de horecaexploitant en Natuurmonumenten regelmatig klachten van bezoekers van de horeca en kasteel over de parkeergelegenheid. Zij vinden de huidige parkeervoorziening te ver liggen voor bezoek aan het koetshuis en kasteel.

Natuurmonumenten heeft in overleg met de verkeerskundige van de gemeente Bronckhorst (locatiebezoek 28 juni 2016), de adviseur van de Omgevingsdienst Achterhoek, de leden van het Planoverleg Cultuurhistorie Gelderland (waaronder de adviseur van de provincie Gelderland, Gelders Genootschap en de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed) gezocht naar een uitbreidingsmogelijkheid die tegemoet komt aan de wens van bezoekers (extra parkeren dicht bij de panden) en de inpassing van het parkeren in de rijksmonumentale kern van het landgoed. We zijn uitgekomen op een nieuwe locatie met ontsluiting aan de Baakseweg. Er is geen alternatieve locatie beschikbaar. Het Planoverleg Cultuurhistorie Gelderland heeft in november 2016 positief advies uitgebracht over de voorgestelde locatie [2].

Landschapsarchitecten bureau SB4 (bureau voor historische tuinen, parken en landschappen) heeft in opdracht van Natuurmonumenten een concept ontwerp voor de buitenruimte uitgewerkt. De kaart uit dit advies is zichtbaar op pagina 46. Voor dit ontwerp is gebruik gemaakt van de bezoekersstromen van wandelaars, fietsers, automobilisten in de kern van het landgoed. De nieuwe parkeerplaats doet dienst voor bezoekers van het kasteel, de horeca en secundair deels ook voor bezoekers van het landgoed. De huidige parkeervoorziening blijft gehandhaafd en is bedoeld voor wandelaars op het landgoed. De nieuwe parkeerplaats wordt in een besloten deel en met groen ingepast. Een haag tussen en om de parkeerstroken van bijvoorbeeld meidoorn (eindbeeld 0,5 meter breed en 1,40 meter hoog) en rondom de parkeerplaats verhoogde bermen met bloemrijk gras. Qua ontsluiting stellen we de optie aan de Baakseweg voor (tevens voorkeur van het Planoverleg). Het nieuwe parkeerterrein voorziet in 140 parkeerplaatsen. Daarnaast is er overloopruimte voor parkeren bij grotere evenementen. Deze wordt niet ingericht.

Verder zal de directe omgeving van het kasteel met wandelroute vanaf de parkeerplaats, toegangsweg naar het parkeerterrein, bewegwijzering, verlichting, vuilnisberging, optionele uitbreiding van het terras voor horeca en zitplekken voor vakantieappartementen gerevitaliseerd gaan worden. Er worden (met uitzondering van de nieuwe parkeerplaats) geen nieuwe materialen geïntroduceerd. Gekozen is om aan te sluiten bij bestaande paden of verhardingsvlakken, inclusief een vergelijkbare opsluiting. In november 2016 is het Definitief Ontwerp Buitenruimte beschikbaar gekomen [4, 5, 6]. En de verkeerskundig van de gemeente heeft advies gegeven over ontsluiting [7].

De verkeerskundige van de gemeente Brockhorst heeft aangegeven dat er geen specifiek beleid voor parkeren op landgoederen is vastgelegd in de “beleidsregels Parkeernormen Gemeente Bronckhorst”. De diverse functies op een landgoed zijn zeer specifiek en vragen maatwerk. De ervaring is dat een groot deel van de bezoekers van kasteel en horeca met de auto komt. De 140 parkeerplaatsen zijn dan ook geraamd op basis van de behoefte van kasteel en horeca, met als uitgangspunt dat het kasteel meer opengesteld gaat worden voor publiek. De raming van 140 benodigde parkeerplaatsen vloeit voort uit:

- Horeca: 140m² (70 zitplaatsen), vergaderruimte 60 m² (30-35 zitplaatsen), terras 200m² (70 zitplaatsen), optie extra terras 70m³ (30 zitplaatsen), overige ruimten 100m².
- Kasteel zalen (totaal 480m²): bijv. Van Westerholtzaal 100 personen, souterrain 100 personen, appartement boven Van Westerholtzaal 24 personen.
- Buitenruimte: “evenementen” ontwerpbestemmingsplan.
- Kasteel overloop vakantieappartementen.: 10 parkeerplaatsen voor de recreatie appartementen naast het koetshuis, het parkeren van de overige gasten op het nieuwe parkeerterrein.
- Landgoed: wandelaars i.c.m. voorgaande, 150.000 bezoekers per jaar.

7.2 Onderzoeken

Ecologische quick scan

Bureau Regelink Ecologie en Landschap heeft in opdracht van Natuurmonumenten een ecologische quickscan uitgevoerd voor het kasteel en de nieuwe parkeerplaats in het kader van de natuurwetgeving [11].

De aanleg van de nieuwe parkeerplaats leidt niet tot een overtreding van de Flora- en Faunawet, mits rekening wordt gehouden met broedvogels. Voor de oprit worden enkele bomen en struiken verwijderd. Van deze bomen moet vastgesteld worden of zij gebruikt worden door vleermuizen. Dit onderzoek wordt bij voorkeur uitgevoerd

conform het vleermuisprotocol 2013. Eventuele significant negatieve effecten op nabijgelegen beschermde gebieden zijn in dit geval niet aan de orde.

Verkennd bureau onderzoek archeologie

RAAP (archeologisch adviesbureau) heeft een opdracht van Natuurmonumenten gekregen om een archeologisch bureauonderzoek uit te voeren. Dit onderzoek was gericht op de archeologische waarden uit de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd rondom de buitenruimte van Hackfort. De beoogde ingrepen ten behoeve van de parkeerplaats zijn getoetst aan de archeologische verwachting van de betreffende buitenruimte om te onderzoeken of deze zouden kunnen leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten. Op basis van het vooronderzoek [12] adviseert RAAP geen bodemkundige ingrepen te doen die verder rijken dan 40 centimeter beneden maaiveld. Indien toch diepere ingrepen plaats dienen te vinden, zou een nader archeologisch onderzoek noodzakelijk zijn. Wat betreft de aanleg van ondergrondse (elektra) kabels wordt geen nader archeologisch onderzoek noodzakelijk gevonden indien de kabelsleuven maximaal 30 centimeter breed zijn. Het betreft in beide gevallen de locatie van de parkeerplaats. Van de toegangsweg wordt gesteld dat de archeologische verwachting beduidend kleiner is. Daarvoor wordt dan ook geen nader archeologisch onderzoek aanbevolen. De benodigde werkzaamheden rondom het nieuwe parkeerterrein zorgen niet voor een diepe bodemkundige ingreep en dus zal in principe geen nader archeologisch onderzoek noodzakelijk zijn. Om de inhoud van de rapportage te laten aansluiten op het beleid van de overheid zal een digitaal exemplaar naar de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en naar de bevoegde overheid worden verzonden.

Bodemonderzoek

Ten behoeve van de aanvraag omgevingsvergunning zal een bodemonderzoek uitgevoerd worden en met de aanvraag omgevingsvergunning meegestuurd worden. Er zal gericht geprikt worden op de locaties waar maatregelen worden genomen volgens het Definitieve Ontwerp. Gezien het feit dat de beoogde locatie altijd als grasland in gebruik is geweest, wordt er geen chemische verontreiniging op dit perceel verwacht.

Gelders Natuurnetwerk rond de locatie van de toekomstige parkeerplaats

Waterschap

Het gehele plangebied is in eigendom van Natuurmonumenten. De aanleg van de parkeerplaats heeft geen waterkundige invloed op percelen in eigendom of gebruik van derden. Naar aanleiding van het Concept Ontwerp buitenruimte is telefonisch contact geweest met het Waterschap Rijn en IJssel, afdeling vergunningen. Zij hebben aangegeven dat de aanleg van een parkeerplaats in principe niet vergunningplichtig is. Als de parkeerplaats in halfverharding wordt aangelegd, hemelwater in de bodem kan infiltreren (uitgezonderd extremen), geen putten aangelegd worden die afwateren op sloten die opgenomen zijn in de legger van het waterschap, zijn er überhaupt geen waterkundige effecten te verwachten en derhalve is het aanleggen van de parkeerplaats niet vergunning plichtig is. Dit is verwerkt in het Definitief Ontwerp voor het parkeerterrein.

7.3 Beleidskaders natuur en landschap

Gelders Natuurnetwerk & Groene Ontwikkelingszone

In het overheidsbeleid zijn de natuur- en landschapswaarden van de Graafschap en dus ook Landgoed Hackfort verankerd. Belangrijke delen van het gebied zijn een kerngebied in de Gelders Natuurnetwerk (GNN). Het GNN (toen nog de EHS) is voor het eerst opgenomen in het Natuurbeleidsplan van het ministerie van LNV in 1991. Ooit maakte De Graafschap onderdeel uit van de beoogde Robuuste Verbinding Veluwe-Achterhoek. Deze verbindingen hadden als primaire functie natuur en zouden verder bijdragen aan het versterken van de landschappelijke kwaliteit, de cultuurhistorische identiteit en betere toeristisch recreatieve mogelijkheden. Van de Robuuste Verbindingen zijn er echter na de herijking van de EHS weinig overgebleven.

De beoogde locatie van het tweede parkeerterrein valt buiten de begrenzing van het Gelders Natuurnetwerk (GNN), maar wel binnen de begrenzing van de Groene Ontwikkelingszone (GO). De Groene Ontwikkelingszone (GO) heeft een dubbele

doelstelling. Er is ruimte voor verdere economische ontwikkeling in combinatie met een (substantiële) versterking van de samenhang tussen aangrenzende en inliggende natuurgebieden. Het betreffende perceel is op dit moment regulier verpacht aan een boer en in relatief intensief gebruik als grasland, zonder enige natuurwaarde. Het ontwerp van de parkeerplaats met halfverharding en rondom een haag, doet de huidige natuurwaarde zeker geen kwaad, maar versterkt zelfs het landschap. Er komt ruimte voor kruiden en de haag zelf biedt een broedgelegenheid aan diverse vogels en een vluchtplaats voor diverse fauna.

De beoogde toegangsweg naar de parkeerplaats doorsnijdt wel een stukje van het GNN (beheertype N14.03 Haagbeuken- en essenbos, N12.02 Kruiden- en faunarijke grasland en N04.02 Zoete Plas). Omdat het een uitbreiding van een bestaande functie is die niet te verplaatsen is, te weten recreatieve functie van het landgoed en in het bijzonder het kasteel, is een alternatieve locatie niet mogelijk. De bezoekersaantallen zijn al zodanig (en groeiende) dat niets doen geen optie is. Het verbeteren en veiliger maken van de verkeerssituatie is volgens Natuurmonumenten van groot (openbaar) belang. Een eventuele uitbreiding van de bestaande parkeerplaats is onwenselijk omdat die ongunstig is gesitueerd en daar bovendien veel meer GNN voor opgeofferd zou moeten worden. Reële alternatieven zijn niet voorhanden.

De ecologische quickscan wijst uit dat er nauwelijks tot geen negatieve effecten op de natuurwaarden van het gebied zijn [11]. De natuur die door de aanleg van de toegangsweg naar de parkeerplaats verloren gaat, zal tenminste gelijkwaardig worden gecompenseerd. De compensatie wordt beschreven in het compensatieplan [8]. Het compensatieplan geeft aan hoe de kernkwaliteiten van het gebied, in hun onderlinge samenhang bezien, per saldo worden versterkt en hoe deze versterking planologisch verankerd zou moeten worden in het vast te stellen bestemmingsplan.

Nationaal Landschap De Graafschap (bron: Structuurvisie Bronckhorst)

Nationaal Landschap De Graafschap

In de Nota Ruimte van het ministerie van VROM (2005) is de Graafschap aangemerkt als Nationaal Landschap. Nationale landschappen zijn gebieden met internationaal zeldzame of unieke en nationaal kenmerkende landschaps-, natuurlijke en recreatieve kwaliteiten. Landschappelijke, cultuurhistorische en natuurlijke kwaliteiten van Nationale Landschappen moeten behouden blijven, duurzaam beheerd en waar mogelijk worden versterkt. In samenhang hiermee zal de toeristisch-recreatieve betekenis moeten toenemen. Binnen de Nationale Landschappen is daarom 'behoud door ontwikkeling' het uitgangspunt voor het ruimtelijk beleid. De landschappelijke kwaliteiten zijn mede sturend voor de wijze waarop de gebiedsontwikkeling plaatsvindt. Uitgangspunt is dat de Nationale Landschappen zich sociaaleconomisch voldoende moeten kunnen ontwikkelen, terwijl de bijzondere kwaliteiten van het gebied worden behouden of worden versterkt.

Sinds de beleidswijzigingen van het Rijk in 2011 en 2012 vormen de Nationale Landschappen geen onderdeel meer van het nationale beleid. Gelderland heeft de Nationale Landschappen in hun provinciale beleid opgenomen.

Natuurmonumenten heeft bij het ontwerpen van de parkeerplaats zo goed mogelijk rekening gehouden met de omgeving. De parkeerplaats heeft een groen karakter door de toepassing van halfverhardingen en aanplant van diverse groene elementen (hagen). Bij het ontwerp is rekening gehouden met de waarden van het gebied en een zorgvuldige inpassing, zodanig dat deze niet of zo min mogelijk aangetast worden.

Het Gelders Genootschap heeft op verzoek van Natuurmonumenten een advies gegeven over de parkeerplaats in relatie tot de kernkwaliteiten van het Nationaal Landschap [3]. In november 2016 heeft het Gelders Genootschap geconcludeerd:

"De herbestemming van kasteel Hackfort is passend bij de kernkwaliteiten van het Nationaal Landschap en geeft juist invulling aan het gemeentelijke beleid zoals beschreven in het landschapsonwikkelingsplan (LOP). Voor een duurzame toekomst zal de cultuurhistorie van kasteel Hackfort moeten worden vermarkt. Om de herbestemming goed uit te voeren is het nieuwe parkeerterrein met bijbehorende ontsluiting noodzakelijk.

Op zich zelf staand past een parkeerterrein met een dergelijke omvang niet bij de kernkwaliteiten die van toepassing zijn voor het plangebied. Echter, in de context is het parkeerterrein een noodzakelijk onderdeel van de herbestemming om de toekomstige activiteiten goed te laten functioneren. Niets doen zal voor onveilige situaties zorgen en is qua beeld cultuurhistorisch en landschappelijk ongewenst. De voorgestelde inrichting en vormgeving van het nieuwe parkeerterrein en bijbehorende ontsluiting is zeer zorgvuldig gedaan zodat aantasting van de kernkwaliteiten wordt voorkomen.

Over het geheel genomen kan worden geconcludeerd dat het ontwerp voor de buitenruimte inclusief het nieuwe parkeerterrein en ontsluiting, vastgelegd in de rapportage "Inrichtingsplan Hackfort, toelichting op definitief ontwerp" van 16 november 2016 gemaakt door SB4, de kernkwaliteiten van het Nationaal Landschap de Graafschap niet zullen aantasten."

8 Vooroverleg Planoverleg Cultuurhistorie Gelderland

Over zowel de scenario's voor de herbestemming van het kasteel, het vlekkenplan voor de vakantiewoningen als voor het ontwerp voor de buitenruimte heeft in 2016 diverse keren ambtelijk vooroverleg plaatsgevonden met de gemeente Bronckhorst (Cluster Omgeving, en Cluster Buiten).

Verder is er intensief vooroverleg geweest met het Planoverleg Cultuurhistorie Gelderland. De meest kansrijke scenario's voor herbestemming van het kasteel zijn op 26 januari 2016 (vergadering) en 9 februari 2016 (tijdens een locatiebezoek) besproken in het Planoverleg Cultuurhistorie Gelderland. In het Planoverleg zijn o.a. de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, Gelders Genootschap, Omgevingsdienst Achterhoek, provincie Gelderland en de Monumentenwacht vertegenwoordigd. De gemeente Bronckhorst (Cluster Omgeving) was ook aanwezig.

Op 11 maart 2016 heeft het Planoverleg preadvies uitgebracht aan de gemeente Bronckhorst [1]. Hoofdpijn: er is veel waardering om het kasteel meer open te stellen voor publiek. Extra aandacht wordt gevraagd bij de uitwerking van een aantal specifieke onderdelen van het kasteel in relatie tot de monumentale waarden. De voorgestelde locatie voor een nieuwe parkeerplaats is denkbaar. Er wordt geadviseerd voor ontsluitingsvariant aan de Baakseweg en voor de functie van het parkeerterrein voor bezoekers van kasteel en horeca.

Op 13 juni 2016 heeft Natuurmonumenten via de e-mail leden Planoverleg geïnformeerd over het voornemen het kasteel te herbestemmen naar recreatieappartementen (in combinatie met gebruik van de zalen) en over de opstart van de selectieprocedure voor een exploitant voor de horeca in het koetshuis en enkele ruimten in het kasteel.

Het concept Ontwerp voor de buitenruimte is op 18 oktober 2016 besproken in het Planoverleg. Op basis van het Planoverleg Cultuurhistorie Gelderland heeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de provincie Gelderland in een nieuwe preadvies van november 2016 [2] waardering uitgesproken voor de zorgvuldigheid waarmee Natuurmonumenten het proces doorloopt.

- Buitenruimte: het Planoverleg heeft vertrouwen in de aanpak van Natuurmonumenten en acht het derhalve niet nodig om het Definitief Ontwerp voor de buitenruimte ter advisering voor te leggen. Bij de uiteindelijke aanvraag omgevingsvergunning zal het Planoverleg, zoals gebruikelijk, een verder uitgewerkt terreininrichtingsplan beoordelen en de gemeente hierover adviseren.
- Kasteel: het Planoverleg vraagt Natuurmonumenten samen met de architect het concept Voorlopig Ontwerp uit te werken, dit te bespreken met de nood- en hulpdiensten en dan het plan voor advies voor te leggen aan het Planoverleg.

9 Betrekken van de omgeving

De communicatie rondom de herbestemming van kasteel Hackfort heeft zich gericht op alle mogelijke betrokkenen om goed te informeren, de omgeving te betrekken en te consulteren. Er is een onderverdeling gemaakt in enkele groepen waarvoor aparte communicatiekanalen zijn ingezet. Met diverse stakeholders, waaronder de gemeente, intern betrokken medewerkers en vrijwilligers, het Hackfort-Fonds en het Planoverleg Cultuurhistorie Gelderland is frequent overleg geweest en ze zijn zeer nauw betrokken geweest bij het proces.

Pachters en bewoners van landgoed Hackfort

De bewoners (inclusief pachters) van het landgoed zijn nauw betrokken bij het landgoed en hebben er veel kennis over. Zij zijn dan ook het intensiefst betrokken geweest bij het planproces, zowel om te informeren als consulteren. Ze zijn en worden zoveel mogelijk voortijdig geïnformeerd over eventuele berichtgeving in pers en media.

Op de informatiebijeenkomst op 21 april 2016 waren zo'n 60 bewoners aanwezig. Tot aan de informatiebijeenkomst van 25 oktober jongstleden zijn regelmatig berichten verstuurd naar de bewoners en zijn vragen die binnenkwamen per mail dan wel telefoon door een medewerker persoonlijk beantwoord.

25 oktober 2016 was er een vervolgbijeenkomst [13]. De bewoners zijn meegenomen in de ontwikkelingsvisie die is en wordt ontwikkeld voor het landgoed. Het gebieds-marketingplan is toegelicht, de belangrijke rol die ondernemers hebben bij de uitvoering van dat plan is verwoord en de beoogde herbestemmingen zijn uitgelegd. De groep aanwezigen was positief over de plannen die Natuurmonumenten heeft. Er werden vragen gesteld over bijvoorbeeld de toekomst van de boerenbedrijven op het landgoed, die

wat Natuurmonumenten betreft juist bij het landgoed horen, nu en in de toekomst. Met de plannen voor de parkeerplaats kon men instemmen, mits deze niet te veel verlicht wordt en, indien mogelijk de toerit opgeschoven wordt. In de verdere planvorming is hiermee rekening gehouden.

Vrijwilligers en Permanente Klankbordgroep

De Permanente Klankbordgroep heeft binnen de Vereniging Natuurmonumenten een speciale positie. Als Vereniging beslissen leden mee over het beleid van Natuurmonumenten, ook op lokaal niveau. In de Graafschap is een zeer betrokken groep leden verenigd in de Permanente Klankbordgroep (PKG). Zij zijn doorlopend betrokken bij de planontwikkeling. Op de Nieuwjaarsborrel kreeg iedereen van de PKG de mogelijkheid in het hele kasteel rond te lopen. Daarop volgde op 16 februari 2016 een werksessie met de PKG over de herbestemming van het kasteel. De belangrijkste punten die hieruit naar voren kwamen, waren:

- Zoek een economische drager in het gehele landgoed en ontwikkel arrangementen met plaatselijke ondernemers;
- Leg de exploitatie van kasteel en horeca in één hand;
- De combinatie tussen wonen in het kasteel en andere functies past niet. Willen we het kasteel meer open stellen, maak dan een duidelijke keuze, ook blijft daardoor een aantal ruimtes in het kasteel ongebruikt; Maak per uitgewerkt concept duidelijk wat de afweging is tussen: beleving, behoud, betaalbaar/exploitatie;
- Het huidige concept van de Keuken past niet, het is te exclusief voor de gemiddelde recreant;
- Parkeren dichtbij het kasteel is essentieel;

Kasteel Hackfort opent eenmalig alle deuren

Kasteel Hackfort in Vorden wordt in april eenmalig volledig opgesteld voor een rondleiding. Maximaal 120 personen - opgedeeld in zes groepen van twintig - kunnen het kasteel op zondag 24 april van de nok tot de kelder bekijken.

door Gert Kramer
g.kramer@destentor.nl

VORDEN

De laatste huurders zijn inmiddels vertrokken uit Kasteel Hackfort, dat nu volledig leeg staat. „Nu kan het hele kasteel door publiek bekeken worden en dat is volgens mij voor het eerst sinds begin jaren tachtig“, zegt Mirjam Kleine Koerkamp van de vereniging Natuurmonumenten, die het Vordense kasteel beheert. „Belangstellenden voor de rondleiding kunnen zich aanmelden via onze site. We hebben ruimte voor maximaal 120 personen. Die worden opgesplitst in zes groepen, die elk een rondleiding van anderhalf uur krijgen. De openstelling is eenmalig. Daarna gaan we op zoek naar een goede bestemming voor het kasteel.“

Hotspots

Vordenaar Willem Regtop is op 24 april een van de rondleiders namens Natuurmonumenten. „Het wordt voor de mensen een unieke gelegenheid om het hele kasteel te bekijken“, weet Regtop. „Dat kon voor het laatst in 1981. Toen belandde het kasteel in beheer van Natuurmonumenten en kwamen er appartementen in. Vanaf dat moment was er geen gelegenheid meer om het gehele kasteel te bekijken. De Westerholtzaal was wel toegankelijk, daar konden mensen regelmatig een concert bezoeken. Straks is alles weer te bezichtigen.“ Regtop somt een aantal hotspots op: „De zolder van

• Vordenaar Willem Regtop is op 24 april een van de rondleiders namens Natuurmonumenten. „Het wordt voor de mensen een unieke gelegenheid om het hele kasteel te bekijken.“ Foto Jan Houwers

het kasteel is bijzonder fraai. Qua vorm net een omgekeerd schip. Veel mooi houtwerk. Ook de vestibule mag er zijn. We eindigen de rondleiding beneden, waar de mensen nog een kopje koffie krijgen.“

Regtop weet nog niet hoe groot het legertje rondleiders zal zijn op 24 april. „Dat is afhankelijk van het aantal bezoekers. Ik denk dat we nog wel een beroep gaan doen

op enkele vrijwilligers.“ Natuurmonumenten onderzoekt momenteel of het mogelijk is om aangaande de bestemming van het kasteel een samenwerking aan te gaan met restaurant en brasserie Keuken van Hackfort, dat zich op het Vordense landgoed bevindt.

Kleine Koerkamp: „Dan kun je bijvoorbeeld denken aan het gebruik van het kasteel als vergader- en conferentieruimte, als bed and

breakfast of als ruimte voor 'privatè dining'. Ook andere bestemmingen behoren wat ons betreft tot de mogelijkheden, zoals bewoning of het inrichten tot vakantie-appartementen.“

Een ding is zonneklaar: voordat Kasteel Hackfort een definitieve bestemming krijgt, moet het oude en monumentale pand flink worden opgeknapt. „Hoe omvangrijk die klus gaat worden, hangt af van

de uiteindelijke bestemming“, aldus Kleine Koerkamp.

„Maar het kasteel moet hoe dan ook zo snel mogelijk gemoderniseerd worden. Gedurende dat proces willen we ruimtes in het kasteel tijdelijk verhuren. Dat kan voor bijeenkomsten, tijdelijke bewoning, exposities en work-shops.“

www.natuurmonumenten.nl

Verder is een aantal keer communicatie over de planontwikkeling aan de PKG en andere vrijwilligers verlopen via interne nieuwsbrief. Begin maart zijn enkele vrijwilligers, pachters en externen, waaronder de gemeente en Achterhoek Toerisme gevraagd input te geven voor een landgoed-breed Gebiedsmarketingplan Hackfort. De terugkoppeling aan de PKG gebeurt tijdens regulier overleg dat met de PKG plaatsvindt.

Contactmomenten omgeving

De omgeving en relaties van medewerkers zijn geïnformeerd via persberichten en middels direct contact met informatie over de herbestemming. Met name van de omgeving weten we dat ze zich betrokken voelen bij het landgoed en het kasteel in het bijzonder. Het doel is het informeren van de omgeving, interesseren voor de mogelijkheden van de herbestemming kasteel en enthousiast en betrokken maken/houden van de omgeving bij de cultuurhistorie op het landgoed. Een greep uit de contactmomenten het afgelopen jaar:

- Eind april: artikel in De Stentor over herbestemming kasteel (zie afbeelding). I.v.m. leegstand werd kans geboden het kasteel van binnen te kijken tijdens speciale rondleidingen. Deze waren binnen 2 uur (!) volgeboekt. Vervolgens is een extra rondleiding ingelast;
- 24 april: 7 x rondleidingen door kasteel Hackfort. Hier is verteld over de geschiedenis van het kasteel, zijn onze ideeën voor herbestemming gedeeld en zijn ideeën opgehaald. Er is veel belangstelling voor de bijeenkomsten. Hieromheen worden communicatiemomenten gepland (pers, diverse media). Voor de rondleidingen werd een entreprijs gevraagd;
- 24 juni: persbericht "NIEUWE TOEKOMST VOOR KASTEEL HACKFORT STAP DICHTERBIJ", met daarbij de nieuwe uitvraag voor een horecaexploitant en het doel van Natuurmonumenten voor betere beleefbaarheid van het kasteel (recreatie-appartementen, gebruik zalen, openstelling);
- 2 sept: OPEN MONUMENTENDAG: KASTEEL HACKFORT EN BOERDERIJ HET BOSMANSHUIS ZETTEN DEUREN OPEN. Er werd vooral verteld over het cultuurerfgoed van Hackfort en uitleg gegeven over de renovatie en beoogde herbestemming;

- Diverse berichten in de nieuwsbrief van Natuurmonumenten De Graafschap, van Natuurmonumenten Gelderland, op de eigen site en via de sociale media kanalen van Natuurmonumenten en diverse medewerkers.

Toekomstige communicatiemomenten

In de komende maanden staan verschillende communicatiemomenten gepland om over de voortgang van de herontwikkeling van het landgoed informeren. In ieder geval rondom de volgende gebeurtenissen zal met de omgeving gecommuniceerd worden:

- Definitieve selectie horecaondernemer (december 2016/januari 2017);
- Opening van nieuwe horeca (pre opening voor bewoners en bewerkers?);
- Presentatie definitieve gebiedsmarketingplan voor het gehele landgoed en hoe we dit gezamenlijk met lokale partijen kunnen oppakken;
- Aanvraag omgevingsvergunning kasteel en aanvraag omgevingsvergunning buitenruimte;
- Start verbouwing en renovatie van het kasteel;
- Tijdens verbouwing indien mogelijk: speciale rondleiding als er iets bijzonders te zien is – bijv. mooi plafond, etc.;
- Zodra verbouwing gereed is, kasteel 'heropenen'.

10 Economische uitvoerbaarheid

Behoud door beleving

Evident is dat het in bezit hebben van een kasteel een groot goed is, maar ook een financiële last. Met de beheerlasten voor onderhoud voor het kasteel alleen al moet Natuurmonumenten voor het kasteel rekening houden met forse jaarlijkse onderhoudskosten. Als we een businesscasemodel moeten hanteren voor de exploitatie van het kasteel, is het goed om in gedachten te houden dat het in bezit hebben van het kasteel geld kost en dat geen enkel scenario tot een sluitende business case leidt. Dit geldt overigens niet alleen voor kasteel Hackfort, maar veelal voor dergelijke bijzondere objecten. Het leeg laten staan van het kasteel is echter geen optie. Het gaat erom dusdanig duurzaam in het pand te investeren dat er inkomsten gerealiseerd kunnen worden, mét behoud en beleving van het monument. Dit is de reden dat Natuurmonumenten heeft gekozen voor de vergroting van de beleefbaarheid van het rijksmonument: voor de combinatie recreatie appartementen met verhuur van algemene ruimten.

Dekking investeringen

De benodigde investeringen aan kasteel en parkeervoorziening zullen gedekt worden door een combinatie van financiering door Natuurmonumenten en door externe financiering. Het traject voor externe financiering van de investeringskosten is reeds in gang gezet:

- Er is de afgelopen periode intensief contact geweest met de bestuursleden van het Hackfort-Fonds. Zij staan zeer positief tegenover de herbestemmingsplannen voor het kasteel en het meer beleefbaar maken van het pand. Het bestuur heeft een subsidiebijdrage voor herbestemmingskosten toegezegd.

- Er lopen gesprekken met de provincie Gelderland voor deelname aan een subsidieregeling voor herbestemming van monumenten en restauratiekosten. Deze regeling gaat in 2017 in.

Er kan gesteld worden dat de voorgestelde plannen economisch uitvoerbaar zijn.

Breed marktonderzoek

Natuurmonumenten heeft in de periode 2014–2016 verschillende toekomstscenario's voor het kasteel onderzocht. Er zijn marktanalyses uitgevoerd (o.a. door Hylkema Consultants en HTC), er is gesproken met diverse ondernemers, potentiële kosten en opbrengsten zijn geraamd en business cases zijn opgesteld. Daarnaast is voor de diverse scenario's in beeld gebracht wat de voor- en nadelen voor de aspecten behoud van het monument, beleving van het landgoed en monument, en voor de financiële haarbaarheid zijn. Voor de exploitatie van de vakantie appartementen heeft Natuurmonumenten veel referentie-ervaringen door de verhuur via Buitenleven Vakanties (bijvoorbeeld referentie Oud Groevenbeek, zie <https://www.buitenlevenvakanties.nl/woningen/villa-oud-groevenbeek>). De verhuur van recreatie appartementen is met name kansrijk voor doelgroepen die het landgoed reeds bezoeken. Bovendien sluiten deze vakantieappartementen naadloos aan op de huidige vakantietrends (bron NBTC-NIPO):

- Verschil tussen vakantiewoning/appartement en hotel wordt dunner.
- Gasten willen luxe van appartement/vakantiewoning met de service ontbijt/diner etc. hotel.

moestuin

drijvend podium

dorsmolenhuisje

watermolen

- Comfort, luxe en duurzaamheid.
- Kortere verblijven blijven stijgen.
- Natuur – en/of cultuurbeleving.
- Zelf meer regelen – eigen invulling – niet te veel standaard.
- Op vakantie/uitje met familie/vrienden.

Voor een overnachting op een unieke locatie in eigen land is een groeiende vraag. Op andere locaties zien we in toenemende mate dat een heel pand wordt gehuurd voor bijvoorbeeld familie bijeenkomsten. Door de diverse appartementen is kasteel Hackfort hier zeer geschikt voor. De regio Achterhoek is zeer populair voor vakanties in eigen land. Ook leent de locatie zich perfect voor het Duitse publiek.

Voor de inkomsten voor verhuur van ruimten in het kasteel heeft Natuurmonumenten adviesbureau HTC om advies gevraagd. Er is voldoende ruimte in de markt voor de exploitatie van de diverse zalen in Kasteel Hackfort. De voornaamste kansen liggen in de particuliere en de toeristische markt. De trends en ontwikkelingen (op macro, meso en micro niveau) zijn voornamelijk van positieve invloed op het beoogde concept.

Omdat het gaat om een zeer competitieve markt voor dergelijke functies in kastelen en landgoederen, is HTC voorzichtig qua huurinkomsten bij verhuur van het gehele kasteel. Dit betekent dat Natuurmonumenten is geadviseerd om voor de duurzame instandhouding van het pand in te zetten op meerdere pijlers: recreatie appartementen in combinatie met verhuur van enkele ruimten. Het is van belang exclusiviteit en eigenheid hoog te houden. Dat maakt het profiel op de locatie. Het gebiedsmarketingplan kan dit mede bepalen. Voorts is adviesbureau HTC om advies gevraagd welke ingrepen noodzakelijk zijn:

1. Herbestemming en renovatie van het pand is de basis.
2. Realisatie tweede parkeervoorziening t.b.v. horeca en kasteel dicht bij de panden.
3. Verbeteren van de toegankelijkheid van het pand voor mindervaliden/diensten.

Gesprekken met ondernemers

Om meer de diepte in te gaan op de mogelijke scenario's en ter voorbereiding van de uitvraag voor een (horeca) ondernemer heeft Natuurmonumenten in het eerste kwartaal 2016 gesprekken met vele marktpartijen gevoerd. Het betrof regionale (horeca) ondernemers, ondernemers in de branche overnachten, ondernemers met zalencentra, organisatie voor luxe zorgwoningen, ondernemers op landgoederen/buitenplaatsen, Brabants Landschap en het Geldersch Landschap & Kasteelen, adviesbureaus en de NVR. In deze gesprekken kwam duidelijk naar voren, dat:

- Alle ingrediënten voor succesvolle exploitatie zijn aanwezig, maar de potentie wordt onvoldoende benut (landgoed, kasteel, horeca, tuin, omliggende panden etc.);
- Combineer de exploitatie van kasteel (Van Westerholtzaal, souterrain en mogelijk meer ruimten) met de horeca in het koetshuis. Zorg voor een integrale programmering en versterking over en weer;
- Kies voor een duidelijk concept en laat dit overal terug komen (in de arrangementen, inrichting, marketing etc.);
- Risicospreiding over zakelijke en particuliere markt, richt je vooral op groepsreserveringen. De kracht zit in het aanbieden van meerdere arrangementen/functies: trouwerijmarkt, rouwen en besloten diners. Verhuur van zaal en bijpassend horeca (en overnachtings-) arrangement, combinaties van zaalhuur en vergaderruimte, evenementen, etc.;
- Continue inzet op marketing, vernoeming op websites is essentieel. Exploitatie vergt professionaliteit;
- Werk samen met ondernemers uit de buurt (over en weer verwijzen, arrangementen). Geef de ondernemer de vrijheid om te ondernemen;

Met de ontwikkelingsvisie op het kerngebied op het kerngebied, het gebiedsmarketingplan en de keuze voor de combinatie recreatie appartementen met verhuur van ruimten wordt op deze aspecten ingespeeld.

Bijlagen

Adviezen

- [1] Preadvies m.b.t. Kasteel Hackfort te Vorden aan het College van B&W van Gemeente Bronckhorst. Planoverleg Samenwerkingsverband Cultuurhistorie Gelderland, 11 maart 2016.
- [2] Preadvies m.b.t. Kasteel Hackfort te Vorden aan het College van B&W van Gemeente Bronckhorst. Planoverleg Samenwerkingsverband Cultuurhistorie Gelderland, 18 november 2016.
- [3] Advies ontwerp buitenruimte kasteel Hackfort te Vorden. Gelders Genootschap, 21 november 2016.

Definitief Ontwerp buitenruimte

- [4] Definitief Ontwerp Buitenruimte Hackfort – plankaart. SB4, 16 november 2016
- [5] Inrichtingsplan Buitenruimte – bestaande situatie en maatregelen. SB4, 16 november 2016
- [6] Inrichtingsplan Hackfort – toelichting op definitief ontwerp. SB4, 16 november 2016
- [7] Mail verkeerskundige gemeente Brockhorst inzake voor- en nadelen van de mogelijkheden voor de ontsluiting van het nieuwe parkeerterrein, Mathijs van Dorst, 10 oktober 2016.
- [8] Compensatieplan Gelders Natuurnetwerk, Parkeerplaats Landgoed Hackfort. Natuurmonumenten, december 2016.

Onderzoeken

- [9] Cultuurhistorische Waardestelling kasteel Hackfort Vorden deel 1: waardestelling. BBA bureau voor bouwhistorie en architectuurgeschiedenis, november 2013.
- [10] Cultuurhistorische Waardestelling kasteel Hackfort Vorden deel 2: voorwaarden. BBA bureau voor bouwhistorie en architectuurgeschiedenis, november 2013.
- [11] Ecologische quickscan. Slaapdoosjes op zolder, kelder en parkeerplaats landgoed Hackfort – In het kader van natuurwetgeving. Regelink Ecologie & Landschap, 9 november 2016.
- [12] RAAP-NOTITIE 6743. Kasteelterrein Hackfort. Gemeente Bronckhorst. Archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek. RAAP Archeologisch Adviesbureau, d.d. november 2016.

Overige

- [13] Verslag informatieavond over Hackfort: gebiedsmarketingplan en herbestemming kasteel & buitenruimte. Natuurmonumenten, november 2016.

RAAP-NOTITIE 5743

Kasteelterrein Hackfort

Gemeente Bronckhorst

Archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek

Archeologisch Adviesbureau

1050 voor Chr.

3750 voor Chr.

2200 voor Chr.

700 voor Chr.

150 na Chr.

320 na Chr.

250 na Chr.

1650 na Chr.

Colofon

Opdrachtgever: Natuurmonumenten

Titel: Kasteelterrein Hackfort, gemeente Bronckhorst; archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek

Status: eindversie

Datum: 8 december 2016

Auteurs: *ir. E.H. Boshoven & S. van der Veen MA*

Projectcode: BRKB

Bestandsnaam: NO5743_BRKB

Projectleiders: *ir. E.H. Boshoven & S. van der Veen MA*

Projectmedewerkers: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer: 4020259100

Bewaarplaats documentatie: RAAP Oost-Nederland

Autorisatie: drs. H.B.G. Scholte Lubberink

Bevoegd gezag: gemeente Bronckhorst

ISSN: 0925-6369

RAAP

Leeuwendeldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

telefoon: 0294-491 500

telefax: 0294-491 519

E-mail: raap@raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2016

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van Natuurmonumenten heeft RAAP in november 2016 een bureauonderzoek uitgevoerd in verband met geplande werkzaamheden op het terrein van kasteel Hackfort te Vorden in de gemeente Bronckhorst. Dit onderzoek diende te worden uitgevoerd omdat realisatie van deze plannen zou kunnen leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten. Het onderzoek omvatte het verwerven van informatie over bekende en verwachte archeologische waarden en had tot doel een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen voor het onderzoeksgebied. Op basis van de gespecificeerde archeologische verwachting en de aard en omvang van de voorgenomen bodemingrepen is vervolgens een advies geformuleerd met betrekking tot eventueel archeologisch vervolgonderzoek.

Op basis van het bureauonderzoek is een gespecificeerde archeologische verwachting opgesteld.

Binnen het onderzoeksgebied zijn gradiëntzones aanwezig. Het betreft de combinatie van stromend water in het onderzoeksgebied (de Hackfortse Beek) en hoger gelegen zones (dekzandkopjes en –ruggen). Derhalve kan aan deze dekzandkopjes en –ruggen een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen van jager-verzamelaars worden toegekend. Deze verwachting geldt voor het aantreffen van archeologische vindplaatsen in de vorm van jachtkampementen waar (zeer) korte tijd activiteit is geweest tot kampementen waar in een langere periode activiteiten hebben plaatsgehad. Voor de dekzandvlakte en het beekdal zelf geldt een lage verwachting voor vindplaatsen in de vorm van jachtkampementen uit de steentijd.

Gezien de ligging van het onderzoeksgebied in een zone met een beekloop met naastgelegen dekzandvlakte waarbinnen enkele dekzandkopjes en –ruggen aanwezig zijn waar landbouw mogelijk was, geldt voor (de randen van) de dekzandkopjes en –ruggen een hoge verwachting voor resten vanaf het Neolithicum tot en met de Vroege Middeleeuwen. Voor de dekzandvlakte en het beekdal zelf geldt een lage verwachting voor vindplaatsen uit deze periode. Wel kunnen in deze zones off-site vondsten worden aangetroffen.

Voor het zuidelijke deel van het onderzoeksgebied (het terreingedeelte binnen de voormalige omgrachting) geldt een (zeer) hoge verwachting op resten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd. Het betreft resten die verband houden met kasteel Hackfort. Hierbij valt te denken aan resten van grachten (onder andere uit de perioden rond 1600), maar ook funderingsresten van bouwwerken evenals afvalkuilen, waterputten en beerputten. Ter hoogte van de moestuin kunnen nog archeologische sporen worden verwacht die verband houden met de tuinaanleg van het kasteel (zoals weergegeven op de Hottingerkaart). Dit wordt bevestigd door het feit dat binnen het landgoed een complex van rijksmonumenten aanwezig is. Deze hebben vooral betrekking op elementen in het zuidelijke deel van het onderzoeksgebied.

Op basis van de gespecificeerde archeologische verwachting en de toetsing van de geplande ingrepen aan deze verwachting kan worden geconcludeerd dat bij de uitvoering van de werkzaamheden mogelijk archeologische resten zullen worden verstoord. Het betreft voornamelijk de bodemingrepen die nodig zijn voor de aanleg van het parkeerterrein en de mogelijke uitbreiding

van het parkeerterrein. Beide locaties liggen op een dekzandrug die is afgedekt met een plaggendek. Voor de toegangsweg en het geplande wandelpad geldt een lage archeologische verwachting en is de kans op het aantreffen op archeologische resten beduidend kleiner.

Op basis van de resultaten van dit bureauonderzoek wordt geadviseerd ter plaatse van het geplande parkeerterrein en tevens de locatie van de mogelijke uitbreiding van het parkeerterrein geen bodemingrepen uit te voeren die dieper reiken dan 40 cm –Mv. Indien toch diepere bodemingrepen dienen plaats te vinden, dan is nader archeologisch onderzoek noodzakelijk. Indien de diepere ingrepen in het gehele gebied gepland zijn, dan dient een vervolgonderzoek in de vorm van een inventariserend veldonderzoek (verkennend en karterend booronderzoek) plaats te vinden. Indien de aanleg van ondergrondse (elektra)kabels beperkt blijft tot zeer smalle kabelsleuven van maximaal 30 cm breedte, wordt geen nader archeologisch onderzoek geadviseerd. Door de beperkte breedte van deze kabelsleuven wordt archeologisch onderzoek niet zinvol geacht vanwege de zeer geringe waarnemingsmogelijkheden.

Gezien de ligging van geplande toegangsweg en het wandelpad in een zone met een lage archeologische verwachting wordt voor deze ingrepen geen nader archeologisch onderzoek aanbevolen.

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Inhoudsopgave	5
2 Bureauonderzoek	8
2.1 Methoden	8
2.2 Resultaten.....	8
3 Gespecificeerde archeologische verwachting	13
3.1 Archeologisch verwachtingsmodel	13
3.2 Toetsing van de bodemingrepen aan de archeologische verwachting	14
4 Conclusies en aanbevelingen.....	16
4.1 Conclusies	16
4.2 Aanbevelingen.....	16
4.3 Besluit van de bevoegde overheid	16
Literatuur	18
Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen	19

1 Inleiding

1.1 Kader

In opdracht van Natuurmonumenten heeft RAAP in november 2016 een bureauonderzoek uitgevoerd in verband met geplande werkzaamheden op het terrein van kasteel Hackfort te Vorden in de gemeente Bronckhorst. Dit onderzoek diende te worden uitgevoerd omdat realisatie van deze plannen zou kunnen leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten. Het onderzoek omvatte het verwerven van informatie over bekende en verwachte archeologische waarden en had tot doel een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen voor het onderzoeksgebied. Op basis van de gespecificeerde archeologische verwachting en de aard en omvang van de voorgenomen bodemingrepen is vervolgens in hoofdstuk 4 een advies geformuleerd met betrekking tot eventueel archeologisch vervolgonderzoek.

1.2 Administratieve gegevens

Het onderzoeksgebied Kasteel Hackfort (18 ha) ligt in het buitengebied van de gemeente Bronckhorst op circa 1 km ten westen van Vorden (figuur 1). Het gebied staat afgebeeld op kaartblad 33H van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000).

Plaats: Vorden

Gemeente: Bronckhorst

Provincie: Gelderland

Onderzoeksgebied: kasteelterrein Hackfort

Centrumcoördinaten: 215.960 / 457.390

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer: niet van toepassing

1.3 Huidige en toekomstige situatie

Binnen het onderzoeksgebied bevindt zich het middeleeuwse kasteel Hackfort evenals verspreid over het terrein nog andere bebouwing. Een deel van het terrein is ingericht als kasteeltuin en een deel van het gebied is agrarisch in gebruik.

De plannen voor het terrein bestaan uit de volgende ingrepen:

- De aanleg van een parkeerterrein (oppervlak van ca. 5150 m²) en een toegangsweg (oppervlak ca. 450 m²). Het parkeerterrein wordt voorzien van brede grasbermen. De rijweg en de parkeervakken worden voorzien van een halfverharding. Op het parkeerterrein worden een aantal oplaadplekken voor elektrische auto's aangelegd en wordt een aantal lantaarnpalen geplaatst;
- Een mogelijke uitbreiding van de parkeerplaats ter plaatse van de weide (oppervlak van ca. 3875 m²);
- De aanleg van een wandelpad van het parkeerterrein naar de moestuin (lengte van ca. 60 m en oppervlak van ca. 100 m²).

1.4 Onderzoekopzet en richtlijnen

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep (zie artikel 24 van het Besluit archeologische monumentenzorg). De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 4.0), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; www.sikb.nl), geldt in de praktijk als richtlijn. RAAP beschikt over een opgravingsvergunning, verleend door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

De onderzoeksvragen die zijn opgesteld voor de Regio Achterhoek door Willemse & Kocken (2012) waren richtinggevend voor het onderzoek. De relevante vragen worden per hoofdstuk behandeld.

Zie tabel 1 voor de dateringen van de in dit rapport genoemde geologische en archeologische perioden. Achter in dit rapport is een lijst met gebruikte afkortingen opgenomen.

2 Bureauonderzoek

2.1 Methoden

Het bureauonderzoek is uitgevoerd om een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen. Daartoe zijn bekende archeologische en aardkundige gegevens verzameld en is het grondgebruik in het onderzoeksgebied in het heden en verleden geïnterpreteerd.

Geraadpleegd zijn de volgende bronnen:

- het ARChEologisch Informatie Systeem (ARCHIS);
- de Archeologische Monumenten Kaart (AMK);
- de gemeentelijke archeologische verwachtings- en beleidskaart;
- de recente topografische kaart 1:25.000;
- recente luchtfoto's uit Google Earth (<http://maps.google.com>);
- het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN);
- het informatiesysteem Data en Informatie van de Nederlandse Ondergrond (DINO);
- literatuur en historisch en aardkundig kaartmateriaal (zie literatuurlijst).

2.2 Resultaten

Aardkundige situatie

Kasteel Hackfort is aangelegd in het beekdal van de Hackfortse Beek. Volgens de geomorfologische kaart bevindt zich in het noordwestelijke deel van het onderzoeksgebied een dekzandkop (code 4K14). Op de Bodemkaart van Nederland (BKN; schaal 1:50.000) is het laaggelegen deel van het gebied gekarteerd als een vlakvaaggrond in lemig fijn zand, met een zavel- of kleidek (15 tot 40 cm dik) en plaatselijk ijzerrijk (code fkZn23). De hoger gelegen zones in het onderzoeksgebied zijn gekarteerd als hoge zwarte enkeerdgronden (code zEZ21).

Het onderzoeksgebied is tevens gekarteerd op een meer gedetailleerde bodemkaart (Kleijer, 2000). Op deze kaart is zichtbaar dat de laaggelegen zone (zuidelijk deel van het onderzoeksgebied met uitlopers in noordelijke richting) sprake is van gooreerdgronden (cZn53) in zwak lemig matig fijn zand en met een humeuze bovengrond van 30 tot 50 cm dik. Bovendien staat op de kaart weergegeven dat deze zone vergraven is.

In het noordelijke deel van het onderzoeksgebied bevinden zich vier zones met hoge zwarte enkeerdgronden (zEZ53 of zEZ55) dan wel hoge bruine enkeerdgronden (bEZ55) waarbij de dikte van het plaggendek tussen de 50 en 80 cm bedraagt. In de westelijke punt van het studiegebied bevinden zich zones met veldpodzolgronden (Hn53) en met looppodzolgronden met een humeus dek tussen de 30 en 50 cm (cY55). Op het Actueel Hoogtebestand Nederland (figuur 5) is zichtbaar dat juist de zones met een plaggendek substantieel hoger liggen dan het omliggende gebied. Hetzelfde geldt voor de locatie van het kasteel.

Historische ontwikkeling

De eerste vermelding van Hackfort dateert uit het jaar 1324.¹ Tot 1367 is er slechts sprake van een 'bouhuis' op Hackfort, een boerderij. In 1377 werd een melding gemaakt van een kapel op Hackfort. Vermoedelijk heeft de toenmalige eigenaar Gerrit van Hackfort in deze periode een versterkt huis laten bouwen, waar de kapel deel van uitmaakte. Zekerheid hierover biedt een vermelding uit 1392, waarin sprake is van een huis 'te Hacforden' met voorburcht en versterking.² In deze akte wordt ook melding gemaakt van het goed Hackfort (een erf) dat net buiten het terrein van het huis lag. Mogelijk werd hiermee geduid op het agrarische deel: het 'bouhuis'.

De zoon van Gerrit, Jacob van Hackfort wist het goederenbezit flink uit te breiden, onder meer na het overlijden van zijn oom Berend van Vorden in 1408. Bij het opmaken van Jacobs testament blijkt dat tot het huis Hackfort een watermolen behoorde en weiden, bossen en een aantal goederen.³

Bij een taxatie in 1781 werden het huis, opstallen 'binnen Poort, Bouwhuisen en Stallingen, Pleinen en Gragten' vermeld. Aan de hand van een tekening van J. Stellingwerff waarop de situatie uit 1718 is afgebeeld (figuur 6), een tekening van Jan de Beijer uit 1743 (figuur 7), de kaart van Hottinger uit circa 1780 (figuur 8), geofysisch onderzoek⁴ en het kadastrale minuutplan van omstreeks 1832 kunnen deze gebouwen worden geplaatst (figuur 9). De binnenpoort was zeer waarschijnlijk al in 1658 aanwezig, omdat er in het jaar melding wordt gemaakt van een 'poortkamer'. Gezien de architectuur van het gebied en het voorkomen van soortgelijke poortgebouwen in de omgeving die alle dateren uit de periode rond 1600, is het aannemelijk dat ook dit poortgebouw uit die periode stamt.⁵ Bij de verbouwing van het huis Hackfort in 1788 is het binnenpoortgebouw vermoedelijk gesloopt.⁶ Op de kaart van Hottinger wordt ook een buitenpoortgebouw afgebeeld, welke lag op de plek van het huidige toegangshek. Aan het buitenpoortgebouw zat eind 18e eeuw een noordelijke vleugel waarin een koetshuis en een boerenbedrijf waren ondergebracht. Aan de zuidzijde van het buitenpoortgebouw lag de huidige watermolen in de Hackfortse beek, welke al in 1424 werd vermeld.⁷

Het is onbekend of Hackfort in de Tachtigjarige Oorlog in verdedigbare staat is gebracht. Ondenkbaar is dit niet, aangezien dit wel is gebeurd met verschillende kastelen in de omgeving, zoals Kasteel Wildenborch en Huis Verwolde. Kasteel Wildeborch was omstreeks 1600 omgeven door drie grachten, een hoge wal (met bakstenen bekleding, borstwering en vierrondelen) en een aarden singel.⁸ De wallen waren ter plaatse van de bruggen versterkt met poortgebouwen. Huis

---

¹ Keverling Buisman: 50

² Keverling Buisman: 50

³ Keverling Buisman: 51

⁴ Scholte Lubberink 1995 en 1996.

⁵ Keverling Buisman: 107

⁶ Keverling Buisman: 107

⁷ Keverling Buisman: 110

⁸ Scholte Lubberink, 2004: 21-22

Verwolde werd in de Tachtigjarige Oorlog voorzien van een driedubbel grachtenstelsel.⁹ Zoals hier boven vermeld dateert de binnenpoort waarschijnlijk uit de periode rond 1600. Deze kan in verband worden gebracht met het verdedigbaar maken van het huis in het midden van de Tachtigjarige Oorlog. Een grachtenstelsel zoals Huis Verwolde en Kasteel Wildenborch hadden, zou bij Kasteel Hackfort kunnen zijn aangelegd rondom het voorplein. De in het midden van de 18e eeuw aanwezige poort zou de toegang kunnen hebben afgesloten. In het westen kunnen de grachten aansluiting hebben gehad op de gracht die in het midden van de 18e eeuw nog aanwezig was.

Rond het huis lag de tuin en het park. In het oog vallende elementen zijn de twee lanen, die vermoedelijk rond 1680 zijn aangelegd.¹⁰ Ten noorden van het huis stond in 1743 een duifhuis of tuinhuis.¹¹ Dit gebouw moet in de boomgaard hebben gestaan die omstreeks 1780 het hele terrein ten noorden van het huis besloeg.

In het eerste kwart van de 19e eeuw werd het park ingericht in de Engelse landschapsstijl. Hiertoe werden de grachten rond het huis gedempt en het terrein ten westen en zuidwesten van het huis vergraven, waarmee een licht geaccidenteerd terrein ontstond.¹² Op één van de heuveltjes langs de beek werd een uitzichtpunt gecreëerd, voorzien van een bankje of koepel. De moestuin die in de 18e eeuw nog ten zuiden van de beek lag, werd vóór 1825 naar het terrein ten noorden van het huis verplaatst, net ten zuiden van de huidige Hackfortselaan.¹³ Tussen moestuin en huis werd een weide met boomgroepen ingericht. Op het kadastrale minuutplan van omstreeks 1832 zien we dat er ten noorden van het bouwhuis een erf met een drietal bijgebouwen lag (figuur 10). De OAT vermeldt slechts dat dit schuren zijn. Mogelijk betreft het het eerder vermelde duifhuis (westelijk bouwwerk), een schuur (zuidoostelijk bouwwerk) en een waterput (noordelijk bouwwerkje). Ten noorden van dit erf lag een tuin, mogelijk een moestuin, met een klein bouwwerk waarvan de functie onbekend is. Aan de oostzijde grensde de tuin aan een brede sloot of vijver. Hiervan is de specifieke functie onbekend. Tussen de noordelijke en zuidelijke tuin lag (en ligt) een vijver die zeer waarschijnlijk dateert uit de periode van de aanleg van het landschapspark, begin 19e eeuw. Voorts zijn er drie grote percelen bouwland afgebeeld, welke omgeven werden met akkermaalsbos, hakhoutbos en dat voor een groot deel nu nog aanwezig is.

De Mulderij

Ten oosten van het kasteel lag de boerderij de Mulderij. Het is onduidelijk wanneer deze naam voor het eerst wordt vermeld. Mogelijk is de boerderij vernoemd naar het beroep van de bewoner: een molenaar. Deze lag direct ten zuiden van zijn huidige opvolger. Op een plantekening uit

---

⁹ Van Kempen: 11

¹⁰ Keverling Buisman: 112

¹¹ Keverling Buisman: 111

¹² Keverling Buisman: 114

¹³ Keverling Buisman: 115

1790 staat deze boerderij al afgebeeld (figuur 11).¹⁴ Hierop is te zien dat het een dwarshuisboerderij betrof, met het woongedeelte richting de weg gekeerd. Keverling Buisman maakt hieruit op dat het een 18e-eeuws bouwwerk betreft, omdat boerderijen vóór die periode meer op een optimale bedrijfsvoering waren gericht (oriëntatie op het erf in plaats van de weg).¹⁵ Het is onduidelijk of het erf van de Mulderije terug gaat op het in 1367 vermeldde 'bouhuis'; onmogelijk is dit niet. De precieze ligging van deze voorganger is onbekend: het is goed mogelijk dat deze op of in de directe omgeving van het historische erf (omvang 1832) moet worden gezocht.

Rijksmonumenten

Kasteel Hackfort heeft de status van rijksmonument. Het landgoed heeft als complex een beschermde status (complexnummer 527364). Onderdelen van dit complex die binnen het onderzoeksgebied vallen zijn: kasteel (1), historische tuin- en parkaanleg (2), bouwhuis (3), molen (4a) met houtloods (4b), boerderij (5), schuur (7a) en koude bak (7b) en sculpturen (8a-8e) en hek (9).¹⁶ Aangezien de geplande ingrepen geen invloed hebben op de ondergrond van bovengenoemde bouwwerken, worden eventuele archeologische resten niet verstoord. Op basis van historisch kaartmateriaal kan worden geconcludeerd dat archeologische resten van de tuin- en parkaanleg niet worden verstoord.

Bekende archeologische waarden

Gemeentelijk archeologiebeleid

Op het paraplubestemmingsplan Archeologie (NL.IMRO.1876.BP01015-VG01) staat het onderzoeksgebied grotendeels aangeduid met een dubbelbestemming 'Waarde-Archeologische verwachting 1' (werken tot 40 cm –Mv en een oppervlakte van 250 m² zijn vrijgesteld van onderzoek) en deels met waarde-archeologische verwachting 2 (vrijstellingen: 40 cm –Mv en 1.000 m²). Aan de locatie van het kasteel zelf is een dubbelbestemming 'Waarde-Archeologie' (vrijstellingen: 40 cm –Mv en 50 m²) toegekend.

Archeologische vindplaatsen

Het voorterrein van het kasteelterrein is op de archeologische monumentenkaart aangemerkt als terrein van hoge archeologische waarde (AMK-nr. 12659). Tevens zijn vijf waarnemingen geregistreerd in ARCHIS die betrekking hebben op het kasteel. Het betreft:

- Waarneming 133778: melding van het nog bestaande kasteel. Volgens de gegevens in ARCHIS heeft het kasteel een datering in de Late Middeleeuwen B.
- Waarnemingen 44905 en 44656 betreft de meldingen van het geofysisch onderzoeken die door Scholte Lubberink zijn uitgevoerd in 1995 en 1996;
- Waarneming 133784 heeft betrekking op de watermolen uit de Late Middeleeuwen;

---

¹⁴ Keverling Buisman: 98

¹⁵ Keverling Buisman: 117

¹⁶ Een exacte ruimtelijke begrenzing ontbreekt in de monumentenbeschrijving.

- Waarneming 445943 heeft betrekking op vondsten die zijn gedaan tijdens een archeologische begeleiding van de aanleg van een vispassage bij de watermolen.

Binnen een straal van 500 m rond het kasteelterrein zijn geen andere vindplaatsen bekend.

Uitgevoerd archeologisch onderzoek

In het zuidelijke deel van het kasteelterrein zijn afgelopen decennia diverse archeologische onderzoeken uitgevoerd. Het betreft:

- Een gecombineerd geofysisch en booronderzoek dat op het voorterrein van het kasteel is uitgevoerd (onderzoeksmelding 10124; Scholte Lubberink, 1995) en waarbij de ligging van een gebouw is gelokaliseerd. Het betreft mogelijk het poortgebouw van het kasteelterrein;
- Een gecombineerd geofysisch en booronderzoek op diverse terreinen rond het kasteel (onderzoeksmelding 11096; Scholte Lubberink, 1996) waarbij een onbekende toren op de noordwestelijke hoek van het kasteel is ontdekt. Daarnaast zijn op het voorterrein en in het weiland ten noorden van het kasteel mogelijke resten van bouwwerken aangetroffen. Op basis van het booronderzoek is de ligging van de kasteelgracht vastgesteld. Het kasteel en de oorspronkelijke voorburcht waren omgeven door een enkele, rechthoekige gracht. Deze gracht was van de Hackvoortse beek gescheiden door een singel;
- Een geofysisch onderzoek dat door Archeopro is uitgevoerd in de omgeving van de watermolen (onderzoeksmelding 61906). Van dit onderzoek is de rapportage niet beschikbaar;
- Een archeologische begeleiding van de aanleg van een vispassage langs de watermolen (onderzoeksmelding 65372; Wemerman & ten Broeke, 2015) waarbij in de voormalige molenvijver en molenkolk archeologische resten zijn aangetroffen. Uit het onderzoek is geconcludeerd dat de vijver in de late 19^e of 20^e eeuw is gedempt terwijl de molenkolk in verschillende fases gedempt is tussen circa 1500 en 1900 na Chr.

3 Gespecificeerde archeologische verwachting

3.1 Archeologisch verwachtingsmodel

Aard en ouderdom

Het verspreidingspatroon van archeologische vindplaatsen is voor een groot deel gerelateerd aan de fysieke eisen die de mens stelde aan de leef- en woonomgeving. Meest markant zijn de verschillen tussen jager-verzamelaars enerzijds en landbouwers anderzijds.

Jager-verzamelaars

In de Steentijd (Paleolithicum t/m Neolithicum) leefde de mens voornamelijk van de jacht, visvangst en het verzamelen van eetbare planten en vruchten. Deze zogenaamde jager-verzamelaars trokken door het landschap en verbleven alleen tijdelijk op een plek. Uit een ruimtelijke analyse blijkt dat hun kampementen in vrijwel alle gevallen zijn gesitueerd op de overgang van nat naar droog. Nabij dergelijke gradiëntzones waren namelijk de meeste voedselbronnen voorhanden en was (drink)water bereikbaar. In/nabij het onderzoeksgebied komen gradiëntsituaties voor (overgang van rug naar droog dal).

Binnen het onderzoeksgebied zijn gradiëntzones aanwezig. Het betreft de combinatie van stromend water in het onderzoeksgebied (de Hackfortse Beek) en hoger gelegen zones (dekzandkopjes en –ruggen). Derhalve kan aan deze dekzandkopjes en –ruggen een hoge archeologische verwachting voor vindplaatsen van jager-verzamelaars worden toegekend. Deze verwachting geldt voor het aantreffen van archeologische vindplaatsen in de vorm van jachtkampementen waar (zeer) korte tijd activiteit is geweest tot kampementen waar in een langere periode activiteiten hebben plaatsgehad. Voor de dekzandvlakte en het beekdal zelf geldt een lage verwachting voor vindplaatsen in de vorm van jachtkampementen uit de steentijd.

Landbouwers

Met de introductie van de landbouw (vanaf het Neolithicum) werd de mate waarin gronden geschikt waren om te beakkeren een steeds belangrijker factor in de locatiekeuze van de mens. De eerste akkergronden werden op de van nature vruchtbaarste gronden aangelegd. Bovendien moesten de gronden goed ontwaterd zijn.

Gezien de ligging van het onderzoeksgebied in een zone met een beekloop met naastgelegen dekzandvlakte waarbinnen enkele dekzandkopjes en –ruggen aanwezig zijn waar landbouw mogelijk was, geldt voor (de randen van) de dekzandkopjes en –ruggen een hoge verwachting voor resten vanaf het Neolithicum tot en met de Vroege Middeleeuwen. Voor de dekzandvlakte en het beekdal zelf geldt een lage verwachting voor vindplaatsen uit deze periode. Wel kunnen in deze zones off-site vondsten worden aangetroffen.

Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd

Voor het zuidelijke deel van het onderzoeksgebied (het terreingedeelte binnen de voormalige omgrachting) geldt een (zeer) hoge verwachting op resten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd. Het betreft resten die verband houden met kasteel Hackfort. Hierbij valt te denken aan resten van grachten (onder andere uit de perioden rond 1600), maar ook funderingsresten van bouwwerken evenals afvalkuilen, waterputten en beerputten. Ter hoogte van de moestuin kunnen nog archeologische sporen worden verwacht die verband houden met de tuinaanleg van het kasteel (zoals weergegeven op de Hottingerkaart). Dit wordt bevestigd door het feit dat binnen het landgoed een complex van rijksmonumenten aanwezig is. Deze hebben vooral betrekking op elementen in het zuidelijke deel van het onderzoeksgebied.

Diepteligging

In het onderzoeksgebied komt in bepaalde zones een afdekkend pakket (plaggendek) voor. In deze zones bevindt het archeologische vondstenniveau zich in de basis van het plaggendek en het sporenniveau direct daaronder in de top van de dekzandafzettingen (B- en top van de C-horizont), vermoedelijk op een diepte tussen 60 en 120 cm –Mv.

Voor de zones waar een plaggendek ontbreekt, bevinden archeologische vondsten zich in de bouwvoor en het archeologisch sporenniveau direct onder de bouwvoor, op een diepte van 20 tot 60 cm –Mv, in de top van de dekzandafzettingen (B- en C-horizont).

Fysieke kwaliteit

Voor de zones met een plaggendek geldt dat waarschijnlijk sprake is van een matige tot goede conservering van archeologische resten, terwijl in de zones zonder afdekkende pakketten waarschijnlijk sprake is van een matige tot slechte conservering van de archeologische resten.

3.2 Toetsing van de bodemingrepen aan de archeologische verwachting

De geplande bodemingrepen kunnen worden getoetst aan de in paragraaf 3.1 opgestelde archeologische verwachting. Met deze toetsing kan worden vastgesteld of de ingrepen van invloed zijn op (eventueel aanwezige) archeologische resten:

- De aanleg van het parkeerterrein is gepland in een zone met een plaggendek. Het archeologisch sporenniveau wordt tussen 60 en 120 cm –Mv verwacht. Uit historische bronnen zijn geen aanwijzingen voor bebouwing in deze zone. Voor deze zone geldt zowel een hoge verwachting voor vindplaatsen uit de steentijd als uit periode van de landbouwers;
- De aanleg van de toegangsweg. De geplande toegangsweg ligt in een laaggelegen, natte zone met gooreerdgronden en derhalve geldt een lage archeologische verwachting voor zowel de steentijd als de periode van de landbouwers. Het archeologisch relevante sporenniveau bevindt zich op een diepte van circa 20 tot 60 cm –Mv;

- De mogelijke uitbreiding van het parkeerterrein ligt in een zone met een dekzandrug die is afgedekt met een plaggendek. Voor deze zone geldt zowel een hoge verwachting voor vindplaatsen uit de steentijd als uit periode van de landbouwers. Uit historische bronnen zijn geen aanwijzingen voor bebouwing in deze zone. Het archeologisch sporenniveau wordt tussen 60 en 120 cm –Mv verwacht;
- Het geplande wandelpad tussen het parkeerterrein en de moestuin ligt in een laaggelegen, natte zone met gooreerdgronden en derhalve geldt een lage archeologische verwachting voor zowel de steentijd als de periode van de landbouwers. Uit historische bronnen zijn geen aanwijzingen voor bebouwing in deze zone. Het archeologisch relevante sporenniveau bevindt zich op een diepte van circa 20 tot 60 cm –Mv.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

Op basis van de gespecificeerde archeologische verwachting (paragraaf 3.1) en de toetsing van de geplande ingrepen aan deze verwachting (paragraaf 3.2) kan worden geconcludeerd dat bij de uitvoering van de werkzaamheden mogelijk archeologische resten zullen worden verstoord. Het betreft voornamelijk de bodemingrepen die nodig zijn voor de aanleg van het parkeerterrein en de mogelijke uitbreiding van het parkeerterrein. Beide locaties liggen op een dekzandrug die is afgedekt met een plaggendeek. Voor de toegangsweg en het geplande wandelpad geldt een lage archeologische verwachting en is de kans op het aantreffen op archeologische resten beïndrukkend kleiner.

4.2 Aanbevelingen

Op basis van de resultaten van dit bureauonderzoek wordt geadviseerd ter plaatse van het geplande parkeerterrein en tevens de locatie van de mogelijke uitbreiding van het parkeerterrein geen bodemingrepen uit te voeren die dieper reiken dan 40 cm –Mv. Indien toch diepere bodemingrepen dienen plaats te vinden, dan is nader archeologisch onderzoek noodzakelijk. Indien de diepere ingrepen in het gehele gebied gepland zijn, dan dient een vervolgonderzoek in de vorm van een inventariserend veldonderzoek (verkenkend en karterend booronderzoek) plaats te vinden. Indien de aanleg van ondergrondse (elektra)kabels beperkt blijft tot zeer smalle kabelsleuven van maximaal 30 cm breedte, wordt geen nader archeologisch onderzoek geadviseerd. Door de beperkte breedte van deze kabelsleuven wordt archeologisch onderzoek niet zinvol geacht vanwege de zeer geringe waarnemingsmogelijkheden.

Gezien de ligging van geplande toegangsweg en het wandelpad in een zone met een lage archeologische verwachting wordt voor deze ingrepen geen nader archeologisch onderzoek aanbevolen. Indien bij de uitvoering van de werkzaamheden in deze zones onverwacht toch archeologische resten worden aangetroffen, dan is dan is conform artikel 5.10 van de Erfgoedwet (herzien in 2007) aanmelding van de desbetreffende vondsten bij de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap c.q. de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed verplicht (vondstmelding via ARCHIS).

4.3 Besluit van de bevoegde overheid

Het rapport is namens het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Bronckhorst op 29 november 2016 beoordeeld door de omgevingsdienst Achterhoek (ODA). Het besluit is vastgelegd in een brief met kenmerk 2016EAA0128 en luidt als volgt:

RAAP adviseert om een verkennend en karterend booronderzoek uit te laten voeren, daar waar de bodem dieper dan 40 cm -mv verstoord gaat worden,

Hiermee wordt ingestemd.

RAAP adviseert om, indien de kabels in sleuven worden gelegd die niet breder zijn dan 30 cm, hier geen onderzoek te laten plaatsvinden vanwege de zeer geringe waarnemingsmogelijkheden. Wij stemmen daar niet mee in.

Wanneer de sleuven ter plekke van het historische kasteelterrein (paarse en/of gearceerde gebied op de beleidskaart) gegraven worden, dient er een archeologische begeleiding plaats te vinden indien de 30 cm brede sleuf langer dan 150 meter is. Wanneer de sleuf breder is dan 30 cm (ongeacht de lengte) dient er ook een archeologische begeleiding te worden uitgevoerd binnen de paarse en/of gearceerde gebieden. Wanneer deze bredere sleuf gegraven wordt buiten het paarse en/of gearceerde gebied, kan deze verder onderzocht worden door middel van een booronderzoek indien de verstoring van sleuf en parkeerverrein samen groter is dan 250 m² en dieper is dan 40 cm -mv.

Voor een archeologische begeleiding (AB) moet vooraf een Programma van Eisen (PvE) geschreven worden, dat goedgekeurd moet worden door de regionaal archeoloog.

Literatuur

- Kempen, P.A.M.M. van**, 2003. Huis Verwolde, gemeente Lochem: een inventariserend archeologisch onderzoek. *RAAP-notitie* 508. Amsterdam.
- Keverling Buisman, F. (red)**, 1998. *Hackfort: huis en landgoed*. Utrecht/Arnhem.
- Kleijer, H.**, 2000. De bodemgesteldheid van de gebieden Berkeldal, Graafschap, Wildenborg, Warnsveld-Vierakker en Hummelo-Keppel. *Alterra-rapport* 090. Alterra, Research instituut voor de Groene Ruimte, Wageningen
- Scholte Lubberink, H.B.G., L.H. Albers, W.J. Bloemink, H.P. de Boer & A. Haartsen**, 2004. Kasteel De Wildenborch en omgeving: een integraal cultuurhistorisch onderzoek. *RAAP-rapport* 883. Amsterdam.
- Scholte Lubberink, H.B.G.**, 1995. Gemeente Vorden: archeologisch onderzoek op het voorterein van kasteel Hackfort. *RAAP-rapport* 137. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Scholte Lubberink, H.B.G.**, 1996. Gemeente Vorden: archeologisch prospectie-onderzoek op het terrein rond kasteel Hackfort. *RAAP-rapport* 227. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Scholte Lubberink, H.B.G.**, 2016. Kasteel Hackfort te Vorden, gemeente Bronckhorst; archeologische begeleiding van de aanleg van een verwarmingsbuis. *RAAP-notitie* 5278. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Straten, K.J.C. van & F. de Roode**, 2008. Archeologische waarden en verwachtingen in de gemeente Bronckhorst. *RAAP-rapport* 1748. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Versfelt, H.J.**, 2011. *Kaarten van Gelderland 1773-1813: Achterhoek, Liemers, Arnhem-Nijmegen*. Gieten
- Wemerman, P.J.L. & E.M. ten Broeke**, 2015. Archeologische begeleiding (conform protocol Opgraven) Vispassage Watermolen Hackfort te Vorden in de gemeente Bronckhorst. *Econsultancy-rapport* 15015062. Econsultancy, Doetinchem.

Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

- Figuur 1.** De ligging van het onderzoeksgebied (rood omlijnd); inzet: ligging in Nederland (ster).
- Figuur 2.** Terreinplan van de toekomstige situatie.
- Figuur 3.** Het onderzoeksgebied geprojecteerd op divers kaartmateriaal (schaal 1:25.000).
- Figuur 4.** Het onderzoeksgebied (rood omlijnd) geprojecteerd op de gedetailleerde bodemkaart (Kleijer, 2000).
- Figuur 5.** Het onderzoeksgebied geprojecteerd op een bewerking van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2).
- Figuur 6.** Tekening van Jacobus Stellingwerff, gebaseerd op een tekening van F. Berkhuis uit 1718. Bron: Keverling Buisman.
- Figuur 7.** Tekening van Jan de Beijer uit 1743. Bron: Nederlandse Kastelenstichting.
- Figuur 8.** Het onderzoeksgebied geprojecteerd op de Hottingerkaart (1773-1813).
- Figuur 9.** Reconstructie van de situatie in het midden van de 18e eeuw.
- Figuur 10.** Situatie omstreeks 1832 gebaseerd op het kadastrale minuutplan van 1832.
- Figuur 11.** Nooit uitgevoerd plan uit 1790 voor een nieuwe aanleg rond Hackfort. Rechts is de boerderij Mulderij afgebeeld. Bron: Keverling Buisman.
- Figuur 12.** De dubbelbestemmingen 'Waarde-Archeologie' uit het paraplubestemmingsplan Archeologie voor de omgeving van het onderzoeksgebied.
- Tabel 1.** Geologische en archeologische tijdschaal.

Archeologische perioden			
Tijdperk			Datering
Recente tijd			
Nieuwe tijd		C	1945
		B	1850
		A	1650
Middeleeuwen		Laat B	1500
		Laat A	1250
		Vroeg	1050
			D: Ottoonse tijd
			C: Karolingische tijd
			B: Merovingische tijd
			A: Volksverhuizingstijd
Romeinse tijd		Laat	450
		Midden	270
		Vroeg	70 na Chr.
Prehistorie	IJzertijd	Laat	15 voor Chr.
		Midden	250
		Vroeg	500
	Bronstijd	Laat	800
		Midden	1100
		Vroeg	1800
	Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat	2000
		Midden	2850
		Vroeg	4200
	Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat	4900/5300
		Midden	6450
		Vroeg	8640
	Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat	9700
		Jong B	12.500
		Jong A	16.000
		Midden	35.000
		Oud	250.000

tabel1_standaard_Archeologisch_RAAP_2014

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

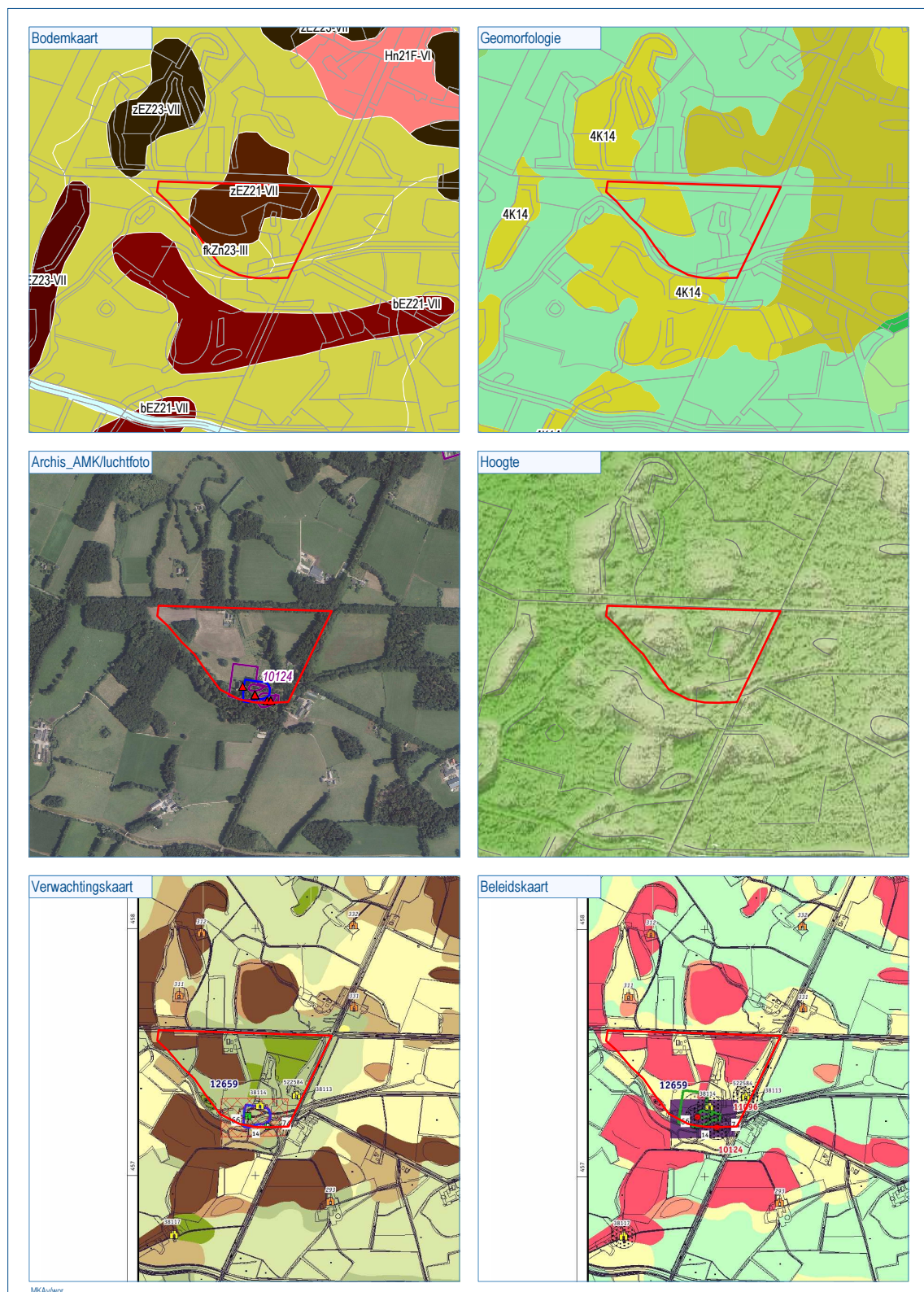

Figuur 1. De ligging van het onderzoeksgebied (rood omlijnd); inzet: ligging in Nederland (ster).

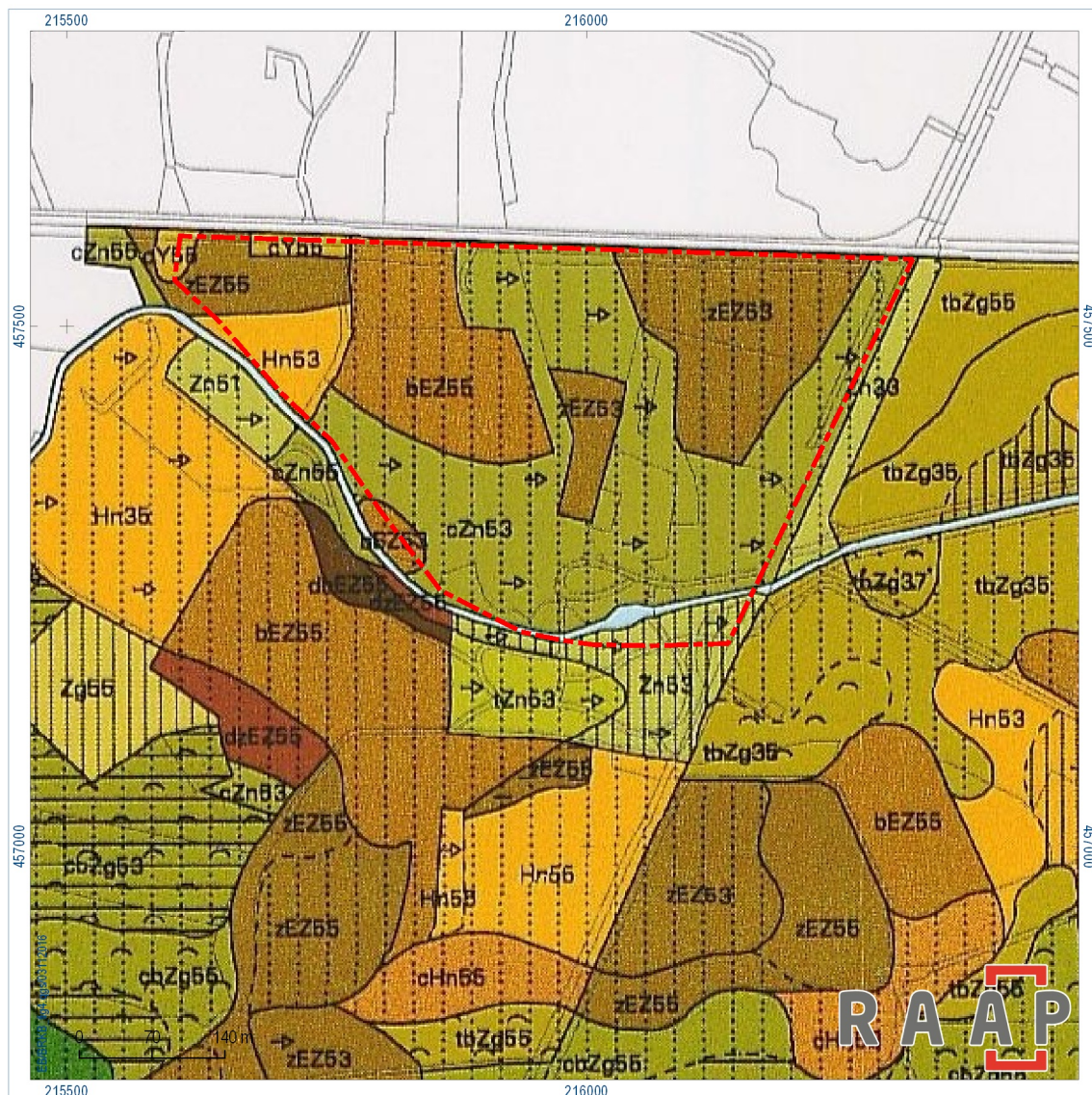

Figuur 2. (Concept)ontwerp van de toekomstige situatie d.d. 26-09-2016 (aangeleverd door de opdrachtgever).

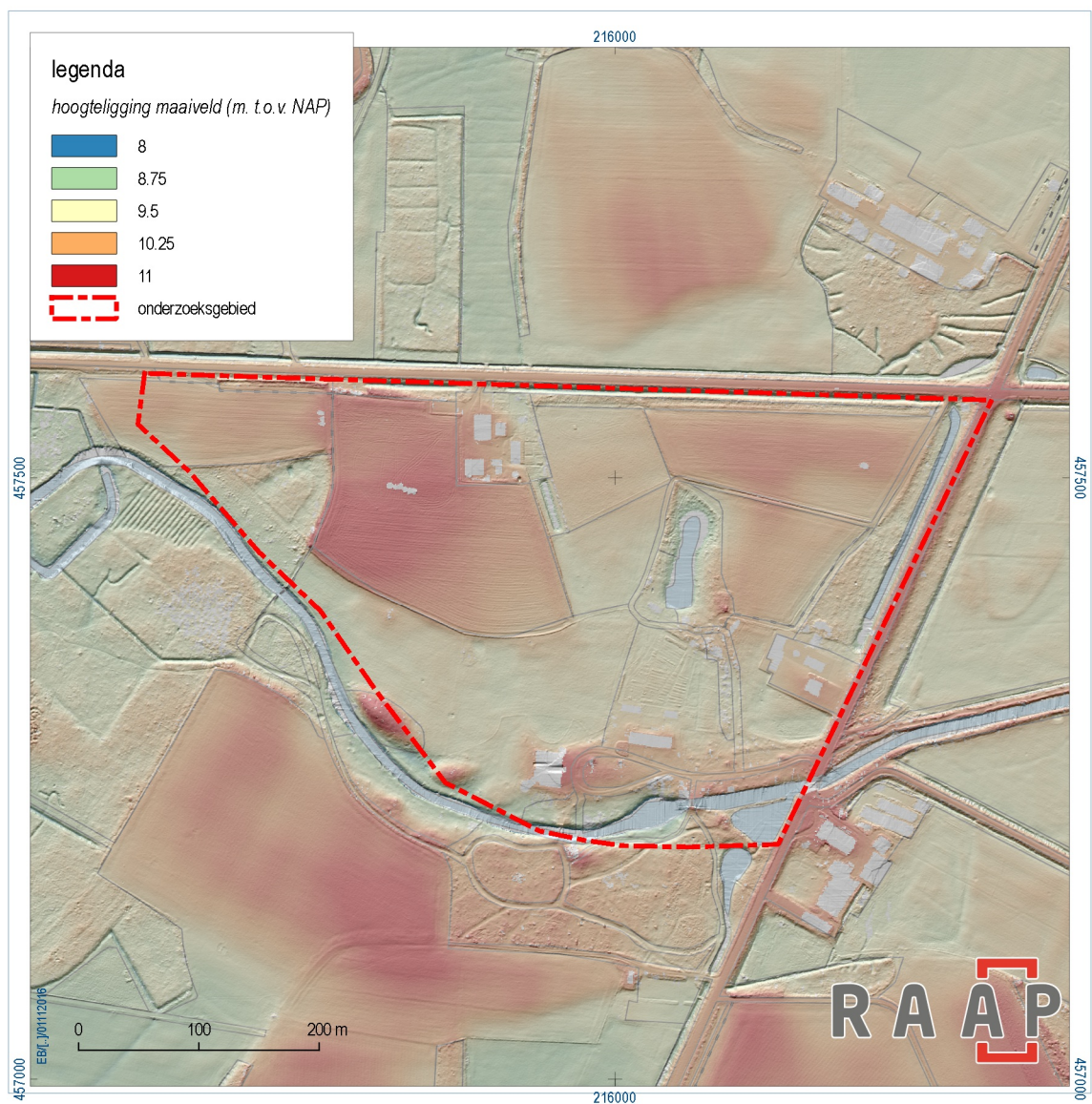

Figuur 3. Het onderzoeksgebied geprojecteerd op divers kaartmateriaal (schaal 1:25.000).

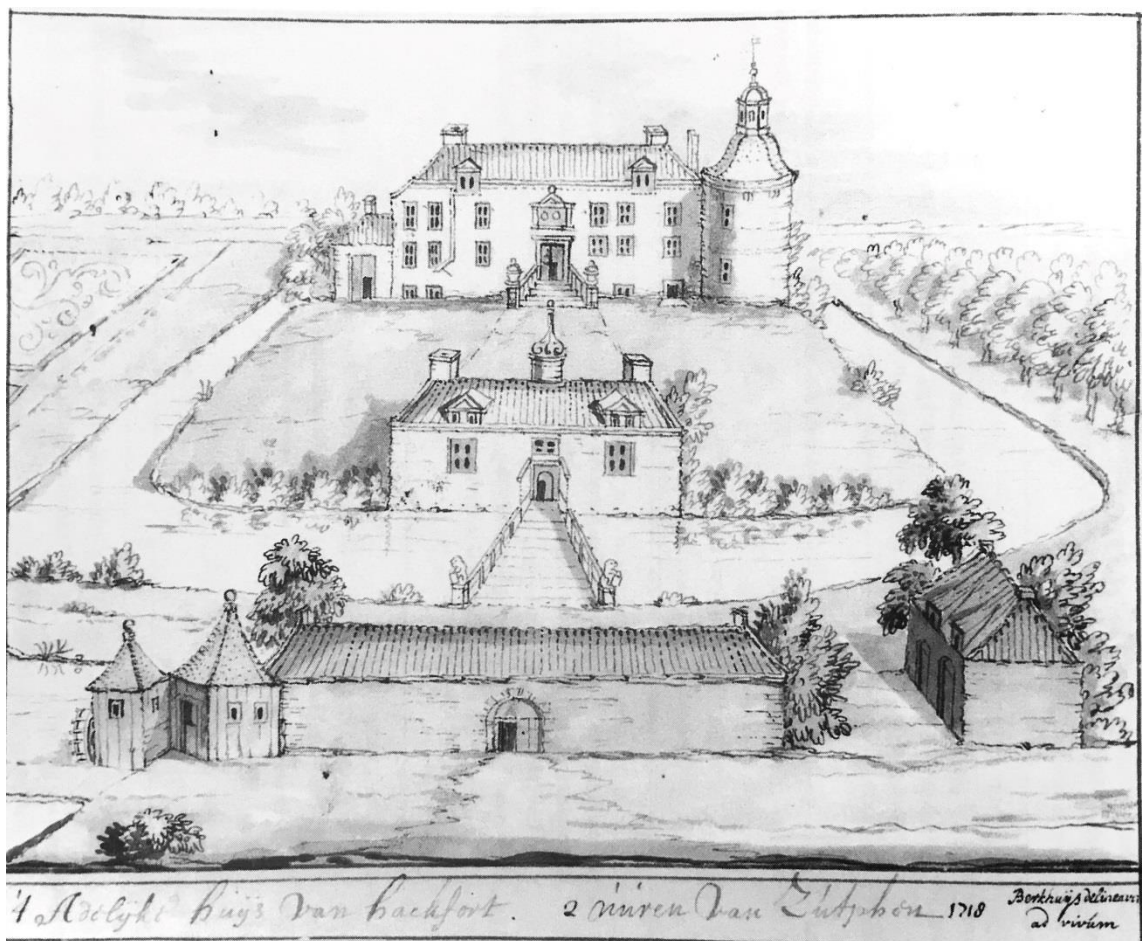
Figuur 4. Het onderzoeksgebied (rood omlijnd) geprojecteerd op de gedetailleerde bodemkaart (Kleijer, 2000).

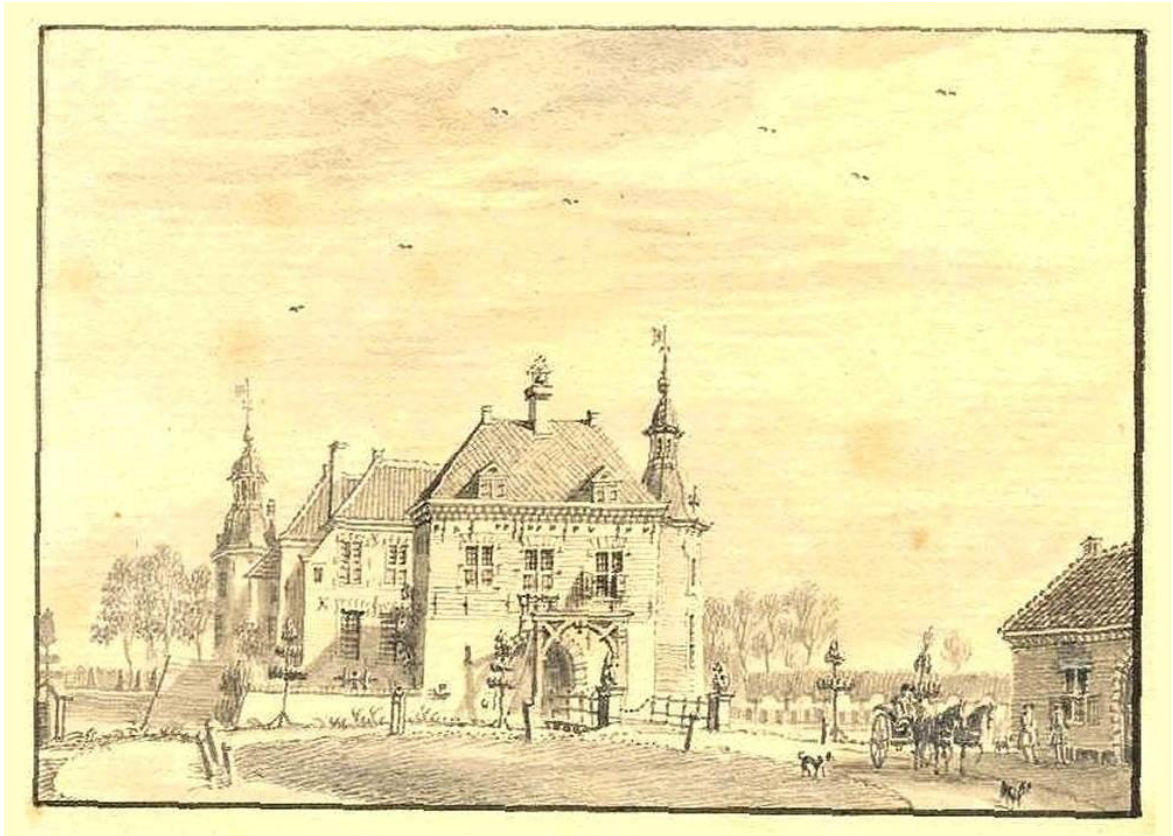

Figuur 5. Het onderzoeksgebied geprojecteerd op een bewerking van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2).

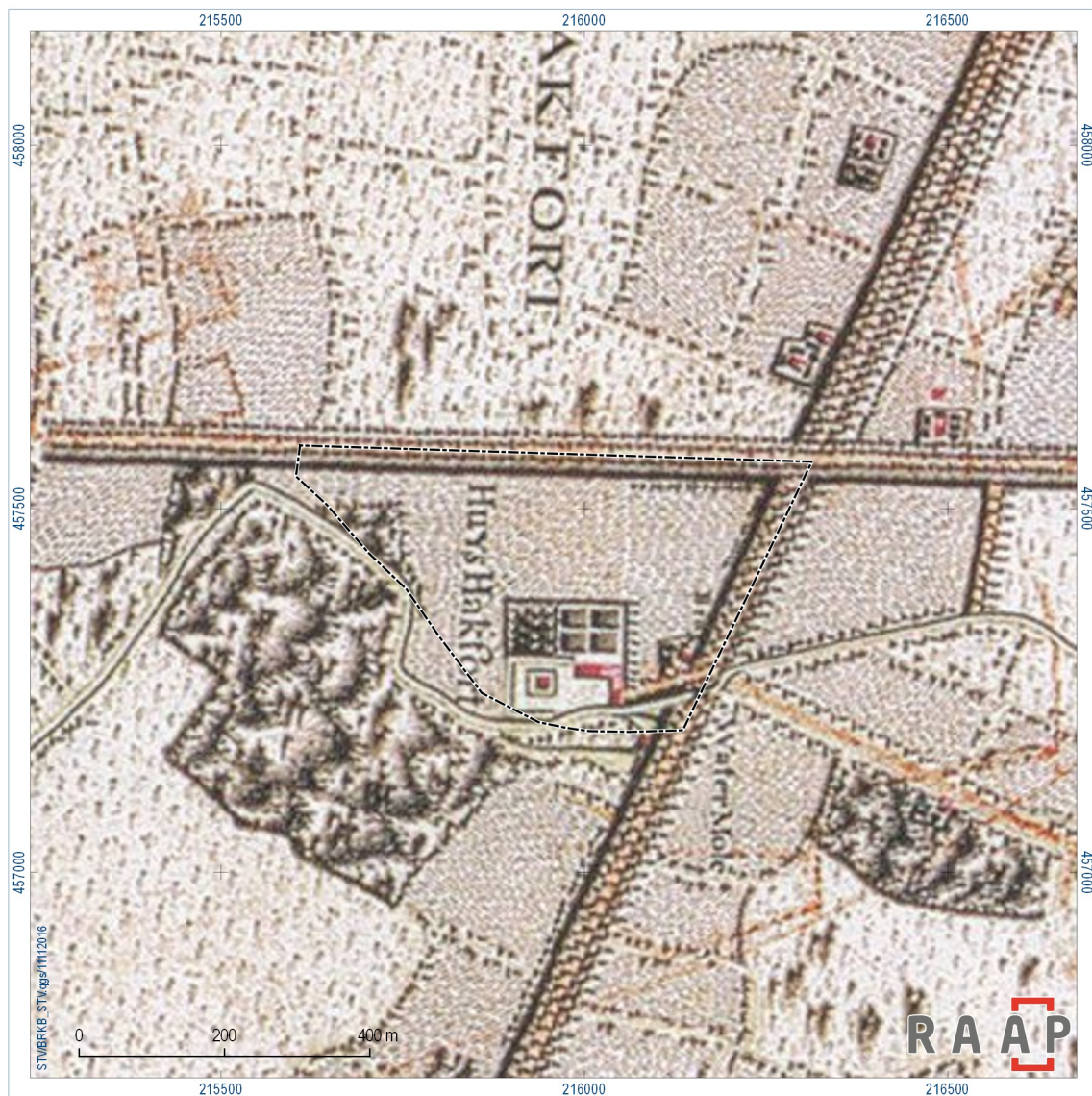

Figuur 6. Tekening van Jacobus Stellingwerff, gebaseerd op een tekening van F. Berkhuis uit 1718. Bron: Keverling Buisman.

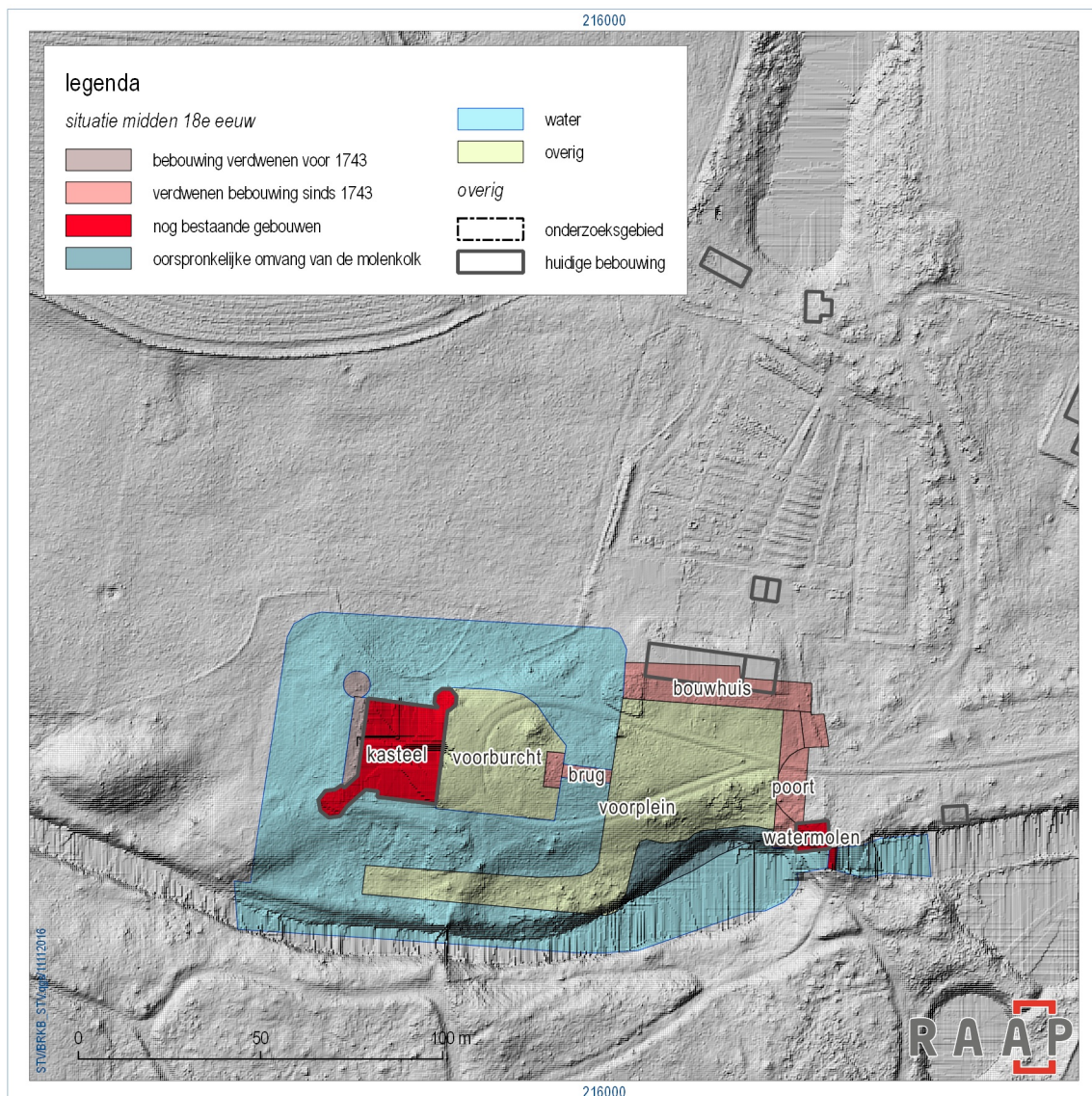
Figuur 7. Tekening van Jan de Beijer uit 1743. Bron: Nederlandse Kastelenstichting.

Figuur 8. Het onderzoeksgebied geprojecteerd op de Hottingerkaart (1773-1813).

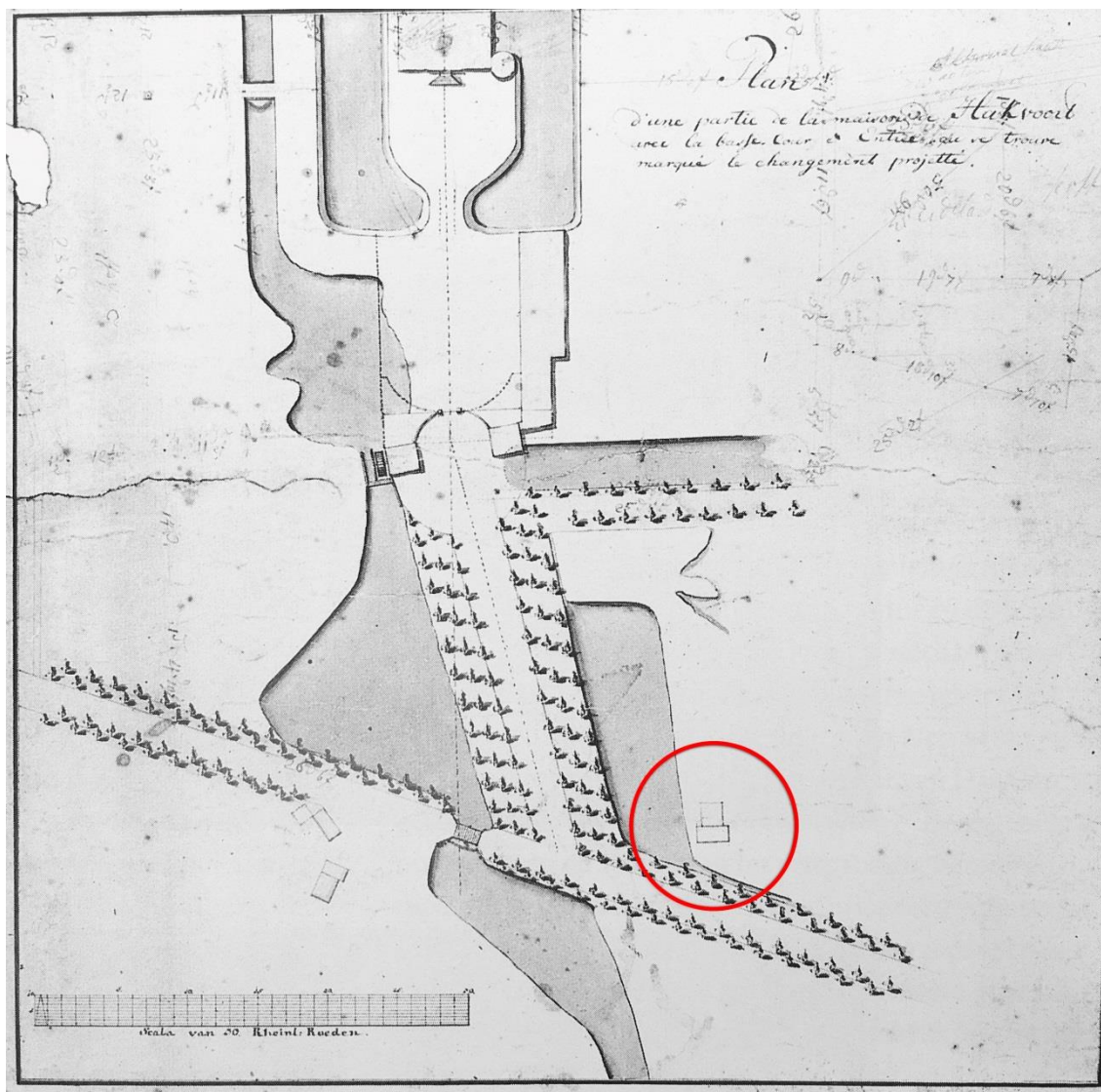

Figuur 9. Reconstructie van de situatie in het midden van de 18e eeuw.

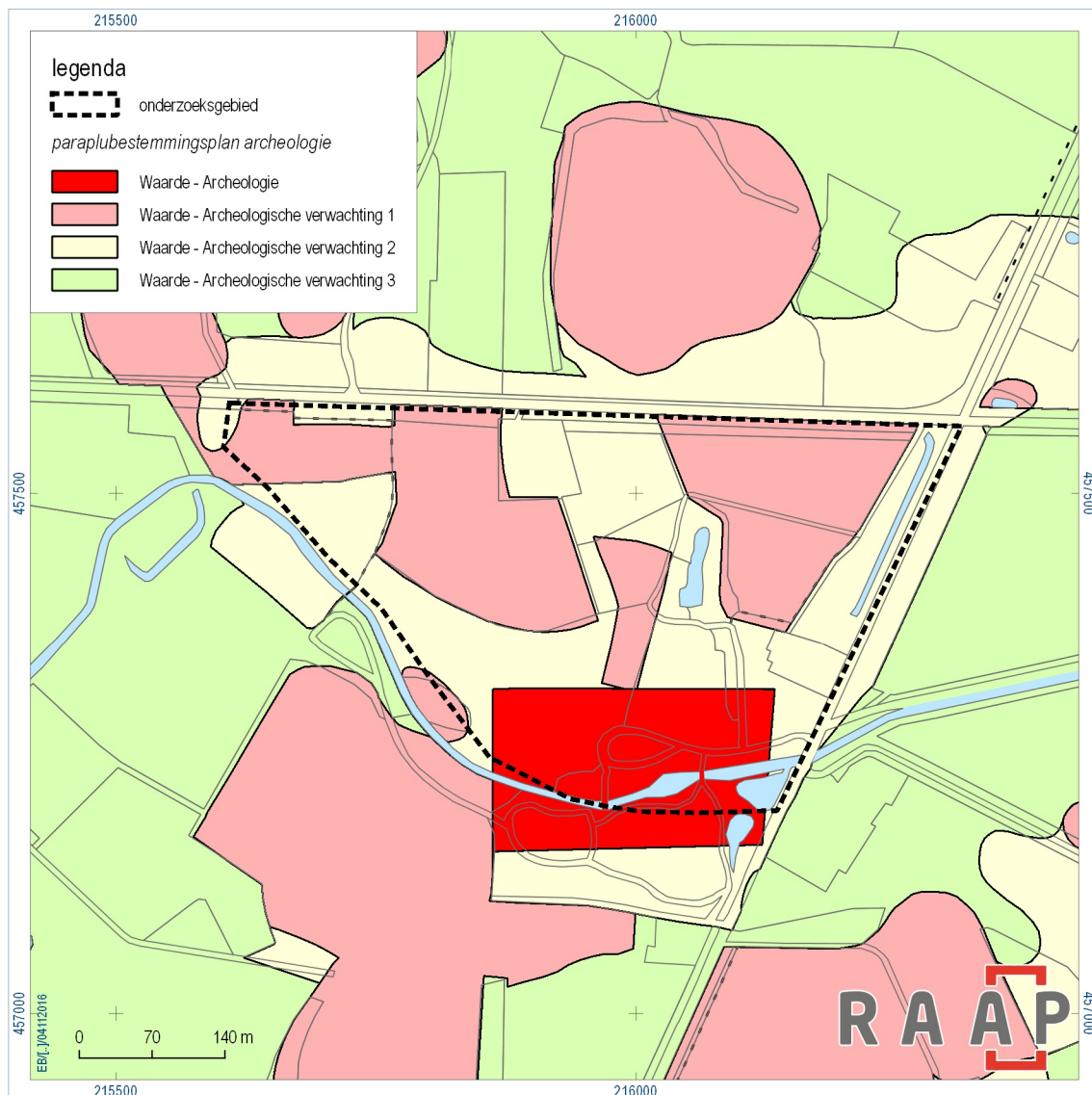
Figuur 10. Situatie omstreeks 1832 gebaseerd op het kadastrale minuutplan van 1832.

Figuur 11. Nooit uitgevoerd plan uit 1790 voor een nieuwe aanleg rond Hackfort. Rechts is de boerderij Mulderij afgebeeld. Bron: Keverling Buisman.

Figuur 11. De dubbelbestemmingen 'Waarde-Archeologie' uit het paraplubestemmingsplan Archeologie voor de omgeving van het onderzoeksgebied.

Regelink
Ecologie & Landschap

Ecologische quickscan

Slaapdoosjes zolder, kelder en parkeerplaats landgoed Hackfort

In het kader van natuurwetgeving

In opdracht van: Natuurmonumenten beheerkantoor De Graafschap

Colofon

Tekst, foto's en samenstelling	T.P. Molenaar
In opdracht van	Natuurmonumenten beheerkantoor De Graafschap
Naam opdrachtgever	A.Westendorp
Rapportnummer	RA16354-01
Status rapport	Definitief
Datum oplevering rapport	09 november 2016
Aantal pagina's	37
Collegiale toets	P.T. Twisk
Wijze van citeren	Molenaar, T.P. , 2016. Ecologische quickscan Slaapdoosjes zolder, kelder en parkeerplaats landgoed Hackfort. In het kader van natuurwetgeving. Rapport RA16354-01, Regelink Ecologie & Landschap, Mheer.

Regelink
Ecologie & Landschap

Regelink Ecologie & Landschap

Papenweg 5
6261 NE Mheer
085-7737676
info@regelink.net
www.regelink.net

Lid Netwerk Groene Bureaus

Inhoudsopgave

---

1. Inleiding	5
1.1 Aanleiding	5
1.2 Doel	5
1.3 Leeswijzer	5
2. Wet- en regelgeving	7
2.1 Flora- en faunawet	7
2.2 Bescherming van gebieden	10
2.3 Wet natuurbescherming	10
3. Werkwijze	15
4. Omschrijving plangebied	16
4.1 Afstand tot beschermde gebieden	17
5. Resultaten beschermde soorten	18
5.1 Vaatplanten	18
5.2 Zoogdieren	18
5.3 Vogels	21
5.4 Vissen	21
5.5 Amfibieën en reptielen	21
5.6 Libellen en dagvlinders	22
5.7 Overige ongewervelden	22
6. Ingreep	23
7. Toetsing aan wet- en regelgeving	25
7.1 Vaatplanten	25
7.2 Zoogdieren	25
7.3 Vogels	27
7.4 Overige soortgroepen	28
7.5 Gebiedsbescherming	28
8. Conclusies	29
8.1 Vleermuizen	29
8.2 Vogels	30

8.3	Samenvatting	31
9.	Bronnen	32
9.1	Literatuur	32
Bijlage 1.	Foto-impressie plangebied	33
Bijlage 2.	Vogelsoorten met jaarrond beschermde nesten	37

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Natuurmonumenten is bezig met het herbestemmen van de panden op landgoed Hackfort.

Onderdeel van deze herbestemming is het plaatsen van slaapdoosjes op de zolder van het landhuis en de aanleg van een parkeerplaats met een nieuwe toerit. Tevens is de wens om de kelder van het landhuis in gebruik te nemen als opslagruimte.

Volgens nationale- en internationale regelgeving is het verplicht om voordat deze ingreep plaatsvindt onderzoek te doen naar de eventuele effecten op beschermde flora en fauna. Om dergelijke effecten te kunnen bepalen is het noodzakelijk eerst in beeld te brengen welke beschermde flora en fauna aanwezig is in het plangebied. Middels een quickscan wordt de (potentieel) aanwezige beschermde flora en fauna in beeld gebracht. Tevens wordt duidelijk of er soortgericht onderzoek nodig is om het voorkomen van beschermde soorten aan te tonen dan wel uit te sluiten, en aan de hand daarvan de effecten van de ingreep te kunnen bepalen.

Naast het effect op beschermde soorten kan het nodig zijn om onderzoek te verrichten naar de eventuele negatieve effecten van de ingreep op de kwaliteit van beschermde gebieden in de omgeving.

1.2 Doel

Door middel van deze quickscan worden de volgende vragen beantwoord:

- Welke middels de Flora- en faunawet beschermde flora en fauna komen (potentieel) voor in het plangebied?
- Welke negatieve effecten kan de (potentieel) aanwezige flora en fauna ondervinden van de ingreep?
- Houdt, gelet op de mogelijke negatieve effecten, het uitvoeren van de ingreep een overtreding van de Flora- en faunawet in?
- Naar welke soorten en voor deze soorten belangrijke functies dient eventueel aanvullend onderzoek plaats te vinden?
- Zijn negatieve effecten op beschermde gebieden op voorhand uit te sluiten of is hiervoor een nadere toetsing nodig?

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt de relevante wet- en regelgeving toegelicht. In hoofdstuk 3 worden werkwijze en inspanning beschreven, en in hoofdstuk 4 volgt een beschrijving van het plangebied. In hoofdstuk 5 worden de resultaten van de flora- en fauna-inventarisatie gepresenteerd. De ingreep wordt in hoofdstuk 6 omschreven. In hoofdstuk 7 worden vervolgens de mogelijke effecten van de ingreep gerelateerd aan de (potentiële) flora en fauna en getoetst aan de Flora- en faunawet. Ook wordt

ingeschat of negatieve effecten op beschermde gebieden op voorhand uitgesloten kunnen worden. In hoofdstuk 8 zijn de conclusies en aanbevelingen opgenomen. Tevens is een korte bronnenlijst opgenomen (hoofdstuk 9).

2. Wet- en regelgeving

2.1 Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet is de soortgerichte implementatie van de Europese Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn en bundelt de bepalingen die voorheen in verschillende wetten waren opgenomen: Vogelwet 1936, Jachtwet, Natuurbeschermingswet (hoofdstuk V: soortenbescherming), Nuttige Dierenwet 1914 en Wet Bedreigde uitheemse dier- en plantensoorten. De Flora- en faunawet beschermt in beginsel soorten.

Activiteiten waarbij schade wordt gedaan aan beschermde dieren of planten zijn verboden, tenzij dit uitdrukkelijk is toegestaan (het '**nee, tenzij**'-principe). Het is dan ook altijd zaak om, waar mogelijk, activiteiten uit te voeren zonder schade aan beschermde dieren en planten aan te brengen.

De wet erkent de intrinsieke waarde van in het wild levende dieren. In de wet is dan ook een **zorgplicht opgenomen: iedereen moet 'voldoende zorg' in acht nemen voor alle in het wild** voorkomende dieren en planten (niet alleen de beschermde) en hun leefomgeving.

2.1.1 Verbodsbepalingen

De Flora- en faunawet kent, naast de zorgplicht, een aantal verbodsbepalingen die relevant zijn voor de onderhavige toetsing:

Artikel 8

Het is verboden planten, behorende tot een beschermde inheemse plantensoort, te plukken, te verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te onttrenten of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen.

Artikel 9

Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen.

Artikel 10

Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, opzettelijk te verontrusten.

Artikel 11

Het is verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.

Artikel 12

Het is verboden eieren van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen.

2.1.2 Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB)

Op 23 februari 2005 is de AMvB art. 75 van de Flora- en faunawet in werking getreden. In dit besluit is een vrijstelling voor specifieke activiteiten en soorten geregeld. Tevens introduceert de AMvB de gedragscode.

Tabel 1

Voor soorten die zijn opgenomen in Tabel 1 geldt een algehele vrijstelling wanneer de werkzaamheden vallen onder:

- bestendig beheer en onderhoud, ook in landbouw en bosbouw,
- bestendig gebruik,
- ruimtelijke ontwikkeling en inrichting.

Soorten opgenomen in Tabel 1 zijn licht beschermd. Er dient een ontheffing te worden aangevraagd wanneer de werkzaamheden niet onder een van bovengenoemde categorieën vallen en er een (te verwachten) negatief effect op de soorten uit Tabel 1 is. Deze aanvraag wordt door bevoegd gezag onderworpen aan een lichte toets. Daarbij wordt getoetst of de gunstige staat van instandhouding van de soort niet in het geding is en of de activiteit een redelijk doel dient.

Tabel 2

Soorten opgenomen in Tabel 2 zijn zwaar beschermd. Hierbij geldt een vrijstelling mits gewerkt wordt volgens een door de minister goedgekeurde gedragscode. Vallen de werkzaamheden niet onder de bij Tabel 1 genoemde categorieën of wordt niet gewerkt volgens een gedragscode, dan moet een ontheffing aangevraagd worden. Deze aanvraag wordt, net als voor de soorten van Tabel 1 geldt, onderworpen aan een lichte toets.

Tabel 3

De soorten opgenomen in Tabel 3 zijn strikt beschermde soorten. Ook wanneer werkzaamheden vallen onder een van de bij Tabel 1 genoemde categorieën geldt niet zonder meer een vrijstelling. Alleen bij bestendig beheer en onderhoud is een vrijstelling mogelijk wanneer gewerkt wordt volgens een goedgekeurde gedragscode. Werkzaamheden die in een van de andere categorieën vallen en die negatieve effecten op beschermde soorten (kunnen) hebben zijn ontheffingsplichtig. Voor het verstrekken van een ontheffing wordt deze onderworpen aan een zware toets wanneer:

- er geen andere bevredigende oplossing voor de geplande activiteit is;
- de geplande activiteit geen afbreuk doet aan de gunstige staat van instandhouding van de soort;
- er sprake is van een in of bij de wet genoemd belang.

Bij soorten van Bijlage IV van de Habitatrichtlijn moet tevens sprake zijn van een van de volgende door de Habitatrichtlijn erkende belangen:

- dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten,

- bescherming van flora en fauna,
- openbare veiligheid.

Vogels

Met ingang van 26 augustus 2009 heeft het Ministerie van LNV (nu EZ) een nieuw beleid ten aanzien van broedvogels ingezet. Verblijfplaatsen van broedvogels zijn door de Flora- en faunawet beschermd. De Flora- en faunawet kent hierbij geen standaardperiode voor het broedseizoen. Het gaat bovendien om individuele broedgevallen.

De meeste vogels maken elk broedseizoen een nieuw nest. Deze eenmalig te gebruiken nesten vallen onder de bescherming van artikel 11 van de Flora- en faunawet in de periode dat deze daadwerkelijk gebruikt worden.

Van een beperkt aantal vogels is de nestlocatie het gehele jaar beschermd door de Flora- en faunawet (Bijlage 2). Het betreft dan vogels die in de volgende categorieën vallen:

- vogels die het gehele jaar door gebruikmaken van hun nestlocatie als vaste rust- en/ of verblijfplaats,
- koloniebroeders die erg honkvast zijn en sterk afhankelijk zijn van bebouwing of specifiek biotoop,
- niet koloniebroeders die erg honkvast zijn en sterk afhankelijk zijn van bebouwing of specifiek biotoop,
- vogels die jaar in jaar uit van hetzelfde nest gebruikmaken en zelf niet of nauwelijks in staat zijn om een eigen nest te bouwen.

Voor het aantasten van de functionaliteit van een jaarrond beschermd nest dient altijd een ontheffing aangevraagd te worden.

Ontheffing kan alleen verkregen worden op grond van een wettelijk belang uit de Vogelrichtlijn.

Wettelijke belangen zijn:

- bescherming van flora en fauna,
- veiligheid van het luchtverkeer,
- volksgezondheid of openbare veiligheid.

Naast de bovenstaande vier categorieën is er ook nog een vijfde categorie. Van deze vogels wenst Bevoegd Gezag een inventarisatie of inschatting van de nestmogelijkheden in de nabijheid.

Ontbreken deze, dan dient de initiatiefnemer passende maatregelen te nemen en/of een ontheffing aan te vragen.

2.1.3 Gedragscodes

Werken volgens een gedragscode kan (soms) een vrijstelling voor soorten uit Tabel 2 en Tabel 3 geven. Hiervoor dient gewerkt te worden volgens een door de minister vastgestelde gedragscode. Een overzicht van goedgekeurde gedragscodes is te vinden op: <https://mijn.rvo.nl/gedragscodes-overige-organisaties>.

2.2 Bescherming van gebieden

2.2.1 Natuurbeschermingswet 1998

In Nederland is de bescherming van natuurgebieden en de daarin voorkomende natuurwaarden geregeld in de Natuurbeschermingswet 1998. Onder deze wetgeving vallen zowel de Natura 2000-gebieden als de Beschermde Natuurmonumenten. Natura 2000-gebieden zijn gebieden die aangewezen zijn op grond van de Vogelrichtlijn, de Habitatrichtlijn of beide. Zowel Natura 2000-gebieden als Beschermde Natuurmonumenten zijn geselecteerd en als te beschermen gebieden aangewezen op grond van in deze gebieden voorkomende bijzondere natuurwaarden. Deze natuurwaarden mogen niet worden aangetast. De provincie is het bevoegd gezag voor de Natuurbeschermingswet 1998. Voor meer informatie over de Natuurbeschermingswet 1998 en het toetsingskader zie <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/natuur-en-biodiversiteit/natura-2000>.

2.2.2 Natuurnetwerk Nederland

Het Natuurnetwerk Nederland (NNN; voorheen Ecologische Hoofdstructuur (EHS)) bestaat uit planologisch beschermde gebieden die zijn aangewezen om ecologische verbindingen te realiseren tussen belangrijke natuurgebieden. Deze natuurgebieden en de verbindingen daartussen vormen samen een ecologisch netwerk. De wezenlijke kenmerken en waarden van het NNN mogen niet door een ingreep worden aangetast. Alle (mogelijke) effecten van een voorgenomen ingreep moeten daarop dan ook worden getoetst. De provincie waarbinnen het plangebied valt geeft invulling aan het NNN en is daartoe het Bevoegd Gezag. Voor meer informatie over het NNN en het toetsingskader zie <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/natuur-en-biodiversiteit/natuurnetwerk-nederland>.

2.3 Wet natuurbescherming

2.3.1 Algemeen

Op 1 januari 2017 wordt de Wet natuurbescherming van kracht. Deze wet is de Nederlandse implementatie van de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn, aangevuld met nationale bepalingen. De Wet natuurbescherming vervangt de Natuurbeschermingswet 1998, de Flora- en faunawet en de Boswet. De Wet natuurbescherming kent drie pijlers, namelijk:

- bescherming van Natura 2000-gebieden;
- bescherming van soorten;
- bescherming van houtopstanden.

In dit hoofdstuk volgt een eenvoudige weergave van de essentie van de Wet natuurbescherming, voor zover deze betrekking heeft op ruimtelijke ontwikkelingen en festiviteiten. Verbodsartikelen

worden voor de leesbaarheid vereenvoudigd weergegeven. Voor de exacte formulering dient altijd de wettekst te worden geraadpleegd (<https://zoek.officiëlebevestigingen.nl/stb-2016-34.html>).

2.3.2 Bescherming Natura 2000-gebieden

Vanuit de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn hebben de lidstaten de verplichting om speciale beschermingszones aan te wijzen. Deze speciale beschermingszones heten Natura 2000-gebieden. Elk Natura 2000-gebied heeft instandhoudingsdoelstellingen ten aanzien van:

- leefgebieden voor vogelsoorten, voor zover nodig ter uitvoering van de Vogelrichtlijn, en/of
- natuurlijke habitats en de habitats van soorten, voor zover nodig ter uitvoering van de Habitatrichtlijn.

Elke activiteit (in de wet: project of handeling) zowel binnen als buiten een Natura 2000-gebied die gelet op de instandhoudingsdoelstellingen:

- de kwaliteit van de natuurlijke habitats of de habitats van soorten in dat gebied kan verslechteren; of
- een significant versturend effect kan hebben op de soorten waarvoor dat gebied is aangewezen;

is ingevolge artikel 2.7, tweede lid verboden. De activiteit kan slechts doorgang vinden wanneer Gedeputeerde Staten van de provincie waarin de activiteit plaatsvindt een vergunning verlenen.

2.3.3 Bescherming van soorten

De Wet natuurbescherming kent drie beschermingsregimes, namelijk:

- beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn;
- beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn;
- beschermingsregime andere soorten.

Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn

Onder het beschermingsregime Vogelrichtlijn vallen alle van nature in Nederland in het wild levende vogels. Ingevolge artikel 3.1, is het verboden om:

1. opzettelijk vogels te doden of te vangen;
2. opzettelijk vogelnesten, -rustplaatsen en -eieren te vernielen of te beschadigen of vogelnesten weg te nemen;
3. eieren van vogels te rapen en deze onder zich te hebben;
4. opzettelijk vogels te storen.

Het verbod om vogels opzettelijk te storen geldt niet wanneer dit niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de betreffende soort.

Onder de Flora- en faunawet zijn vogelsoorten verdeeld over vier categorieën. Alle vogelsoorten uit deze vier categorieën genieten een jaarronde nestbescherming. Ook is er een vijfde categorie van vogels waarvan een inventarisatie van de nesten gewenst kan zijn. Zolang de Provinciale Staten niet met een formeel standpunt komen wordt de lijst met soorten zoals deze voor de Flora- en faunawet geldt gehanteerd. Zie Bijlage 2 voor de categorie 1-4.

Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn

Onder het beschermingsregime Habitatrichtlijn vallen alle dieren uit:

- bijlage IV, onderdeel a, bij de Habitatrichtlijn;
- bijlage II bij het Verdrag van Bern;
- bijlage I bij het Verdrag van Bonn;

en alle planten uit:

- bijlage IV, onderdeel b, bij de Habitatrichtlijn;
- bijlage I bij het Verdrag van Bern.

Ingevolge artikel 3.5. is het verboden om:

1. opzettelijk dieren te doden of te vangen;
2. opzettelijk dieren te verstoren;
3. opzettelijk eieren van dieren te vernielen of te rapen;
4. voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren te beschadigen of te vernielen;
5. opzettelijk planten in hun natuurlijke verspreidingsgebied te plukken, te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen.

In de genoemde bijlagen van de verdragen van Bern en Bonn staan ook diverse vogelsoorten genoemd. Bij een strikte hantering van de wet betekent dit dat voor deze soorten het ver(storen) ook verboden is wanneer dit geen effect heeft op de instandhouding van de betreffende soort.

Beschermingsregime andere soorten

Onder het beschermingsregime andere soorten vallen soorten waarvan er geen Europese verplichting tot bescherming is. Deze soorten worden beschermd vanwege de breed in de maatschappij levende overtuiging dat deze dieren een bescherming behoeven. Hiermee geeft Nederland uitvoering aan de algemene verplichting van het Biodiversiteitsverdrag om de staat van instandhouding van dier- en plantsoorten te beschermen.

Ingevolge artikel 3.10. is het verboden om:

1. opzettelijk dieren te doden of te vangen;
2. voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren te beschadigen of te vernielen;

3. opzettelijk planten in hun natuurlijke verspreidingsgebied te plukken, te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen.

Onder dit beschermingsregime valt ook een groot aantal zeer algemene zoogdieren en amfibieën. De verwachting is dat er, net als bij de huidige Flora- en faunawet, voor deze soorten een algemene vrijstelling gaat komen. Voor Gelderland is er op 19 juli een concept omgevingsverordening ter inzage gelegd, met daarin opgenomen de voorgenomen vrijstellingen.

Ontheffing en vrijstellingen

Het verlenen van een ontheffing voor het overtreden van de verbodsbepalingen of het verkrijgen van een vrijstelling kan alleen wanneer er:

- geen andere bevredigende oplossing bestaat;
- geen negatief effect is op de staat van instandhouding van de soort;
- er voldaan is aan de in de wet genoemde belangen (artikel 3.3 lid 4b, artikel 3.8 lid 5b en artikel 3.10 lid 2).

Voor het beschermingsregime overige soorten is het voldoende als er voldaan wordt aan een in de wet genoemd belang.

Ontheffingen worden verleend door de minister of Gedeputeerde Staten. Vrijstellingen worden afgegeven door de minister of Provinciale Staten.

2.3.4 Bescherming van houtopstanden

Een houtopstand beslaat een oppervlakte grond van tien are of meer of bestaat uit een rijbeplanting die meer dan twintig bomen omvat, gerekend over het totaal aantal rijen.

Ingevolge artikel 4.2 vallen buiten de bescherming houtopstanden:

- houtopstanden binnen de bij besluit van de gemeenteraad vastgestelde grenzen van de bebouwde kom (voor deze wet);
- houtopstanden op erven of in tuinen, en fruitbomen en windschermen om boomgaarden;
- naaldbomen bedoeld als kerstbomen en niet ouder dan twintig jaar en kweekgoed;
- uit populieren of wilgen bestaande wegbeplantingen, beplantingen langs waterwegen en eenrijige beplantingen langs landbouwgronden;
- Het dunnen van een houtopstand;
- uit populieren, wilgen, essen of elzen bestaande beplantingen die zijn bedoeld voor de productie van houtige biomassa en die:
  - ten minste eens per tien jaar worden geoogst;
  - bestaan uit minstens tienduizend stoven per hectare per beplantingseenheid bestaande uit een aaneengesloten beplanting die niet wordt doorsneden door onbeplante stroken breder dan twee meter;

- zijn aangelegd na 1 januari 2013.

Ingevolge artikel 4.2. is het verboden een houtopstand geheel of gedeeltelijk te vellen zonder daar melding van te doen bij Gedeputeerde Staten. Dit geldt niet voor het periodiek vellen van griend- of hakhout. Binnen drie jaar moet het gevelde deel weer zijn herplant.

Vrijstellingen gelden er voor de Boswet wanneer het vellen gebeurt middels een goedgekeurde gedragscode of de werkzaamheden voortvloeien uit instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden of nodig zijn voor aanleg en het onderhoud van brandgangen op natuurterreinen.

3. Werkwijze

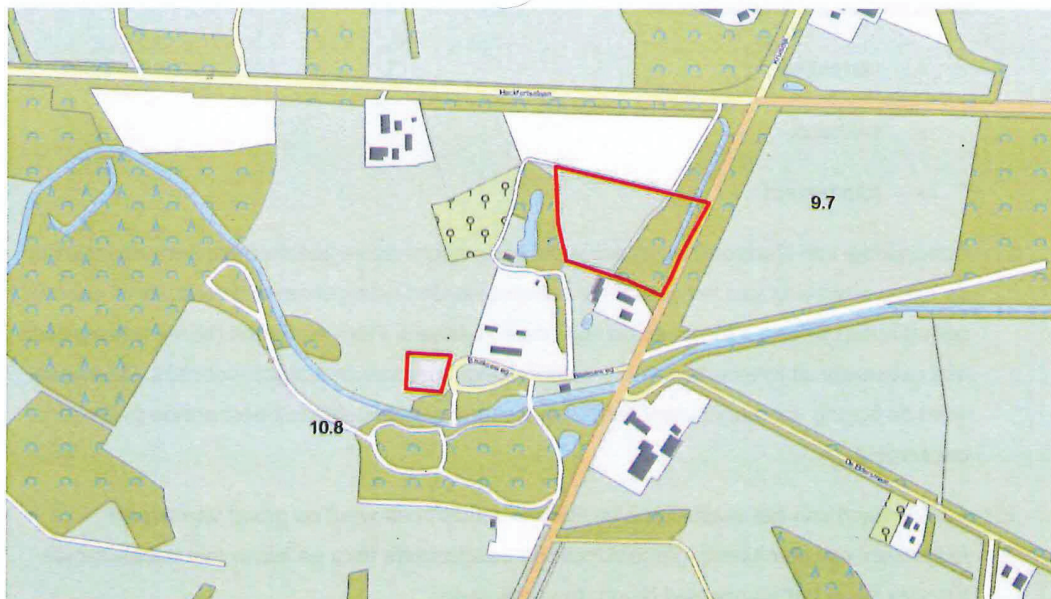

De volgende methoden werden bij het onderzoek gebruikt:

1. Op 2 september 2016 zijn de zolder en de kelder van het landhuis, en de locatie van de nieuwe parkeerplaats en toerit door T.P. Molenaar bezocht. Daarbij werden de in het plangebied aanwezige ruimtelijke structuren en ecotopen met behulp van de volgende instrumenten geïnterviewd:
  - verrekijker,
  - zaklamp,
  - fotocamera.
2. Door middel van literatuuronderzoek werd onderzocht welke beschermde flora en fauna in de ruime omgeving van het plangebied recent werden waargenomen. Hierbij werd gebruik gemaakt van waarnemingen uit de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF), aangevuld met gegevens uit relevante recente verspreidingsatlassen en actuele websites. Daarnaast werd de ligging van het plangebied ten opzichte van nabijgelegen beschermde gebieden onderzocht.
3. Aan de hand van het veldbezoek en literatuuronderzoek werd op grond van *expert judgement* een inschatting gemaakt van de beschermde flora en fauna met bijbehorende functies die in het plangebied (kunnen) voorkomen.
4. In samenspraak met de opdrachtgever werd de ingreep in kaart gebracht en omschreven.
5. Op grond van de beschreven ingreep werd een inschatting gemaakt van de redelijkerwijs te verwachten negatieve effecten op de (potentieel) aanwezige beschermde soorten en functies.
6. Vervolgens werden de mogelijke negatieve effecten getoetst aan de Flora- en faunawet (Ff-wet) en Wet natuurbescherming (Wnb).
7. Ten slotte werd bepaald of negatieve effecten op beschermde gebieden op voorhand zijn uit te sluiten of dat hiervoor nog een aanvullende toetsing noodzakelijk is.

4. Omschrijving plangebied

Het plangebied betreft de zolder en kelder van het landhuis en een weiland op landgoed Hackfort. Landgoed Hackfort ligt in Vorden in gemeente Brockhorst, provincie Gelderland. Het landgoed ligt aan de Baakseweg 8 in Vorden. In onderstaande figuur is de ligging van het plangebied weergegeven.

Figuur 1. Ligging van het plangebied, met de begrenzing in rood aangegeven. © Dienst voor het kadaster en de openbare registers, Apeldoorn, 2016.

Kasteel Hackfort is bekend vanaf 1392 en is na verwoesting en verbouwing in huidige vorm sinds 1788 aanwezig. Het omringende landschap bestaat uit een kleinschalig coulisselandschap met houtwallen, hooilanden en bos. Tevens stroomt de Hackfortse beek over het landgoed.

De zolder bestaat uit een eiken gebint constructie, met daarop dakbeschot en leien. Van de twee torens van het kasteel is de zolder van de oostelijke toren te bereiken vanuit de hoofdzolder boven het centrale deel van het kasteel. De zolder van de toren aan de westzijde is niet vanaf de hoofdzolder te bereiken.

De kelder is momenteel voor een gedeelte in gebruik. Deze ruimte kan gehuurd worden voor bijeenkomsten e.d. Daarnaast is een aantal ruimten in gebruik als opslag.

De beoogde locatie voor extra parkeergelegenheid bestaat uit een weiland met algemene grassoorten. De oprit voor de nieuwe parkeerplaats loopt door een bosstrook tussen het weiland en de Baakseweg. Deze bosstrook bestaat voornamelijk uit eiken (*Quercus robur*) met langs de weg beuken (*Fagus sylvatica*). In de ondergroei zijn hazelaar (*Corylus avellana*), hult (*Ilex aquifolium*),

vlier (*Sambucus nigra*), braam (*Rubus spec.*) en kamperfoelie (*Lonicera periclymenum*) aanwezig.
Een kruidlaag is niet aanwezig.

4.1 Afstand tot beschermde gebieden

Het Natura 2000-gebied dat het dichtst bij het plangebied ligt is 'Rijntakken'. Dit gebied ligt op een afstand van meer dan 3 km van het plangebied.

Het plangebied is onderdeel van het NNN.

Beschermde Natuurmonumenten zijn niet aanwezig binnen een straal van 5 km van het plangebied.

5. Resultaten beschermde soorten

Op grond van de aanwezige ecotopen is een inschatting gemaakt van de beschermde flora en fauna die mogelijk in het plangebied voorkomen. Omdat onderhavige activiteit in de categorie ruimtelijke ontwikkeling valt wordt in dit hoofdstuk een beoordeling gemaakt van soorten uit Tabel 2 (zwaar beschermd) en Tabel 3 (strikt beschermd) van de Flora- en faunawet. Voor soorten uit Tabel 1 (licht beschermd) geldt een algehele vrijstelling, waarbij wel rekening gehouden dient te worden met de zorgplicht.

5.1 Vaatplanten

In het weiland worden geen beschermde soorten verwacht. Het perceel is momenteel in agrarisch gebruik. In de bosstrook ontbreekt een kruidlaag. Ten tijde van het veldbezoek was voorjaarsflora niet meer herkenbaar aanwezig in het veld. Het is mogelijk dat de tabel 1-soort gewone vogelmelk en tabel 2-soort daslook aanwezig zijn. Landgoed Hackfort kent van oudsher een rijke stinzenflora die in de afgelopen jaren hersteld is. De stinzen staan vooral rondom het kasteel en het parkbos ten zuidwesten van het kasteel. Het is echter goed mogelijk dat daslook en gewone vogelmelk zich uitgezaaid hebben. Het voorkomen van beide soorten kan dan ook niet geheel uitgesloten worden.

Gewone vogelmelk en daslook zijn onder de Wnb niet langer beschermd.

5.2 Zoogdieren

5.2.1 Muizen (ware muizen, woel- en spitsmuizen)

De verspreidingsgebieden van grote bosmuis (*Apodemus flavicollis*) en veldspitsmuis (*Crocidura leucodon*) liggen buiten het plangebied (respectievelijk langs de oostgrens, in Twente en in Zeeuws-Vlaanderen) (Broekhuizen et al., 1992, Regelink & Bosch, 2007). Voor de noordse woelmuis (*Microtus oeconomus*) geldt dat deze soort een zeer natte, kruidenrijke vegetatie behoeft en dat de verspreiding zich beperkt tot de lage, natte delen van Nederland. De waterspitsmuis (*Neomys fodiens*) is gebonden aan schone wateren met een rijke oevervegetatie. Derhalve kan worden gesteld dat binnen het plangebied geen beschermde muizensoorten voorkomen.

Onder de Wnb zijn naast bovengenoemde soorten ook de algemeen voorkomende soorten beschermd. Het is aan de provincies om een verordening op te stellen waarin soorten vrijgesteld worden van de ontheffingsplicht. In de conceptverordening van de provincie Gelderland zijn de algemeen voorkomende muizen opgenomen en vrijgesteld.

5.2.2 Knaagdieren

Het plangebied ligt binnen het bekende verspreidingsgebied van de eekhoorn (*Sciurus vulgaris*). Tijdens het veldbezoek werden geen nesten van de eekhoorn aangetroffen. Tevens werden er geen knaagsporen waargenomen. De kans is derhalve redelijkerwijs uitgesloten dat deze soort vaste rust- en verblijfplaatsen heeft in het plangebied.

5.2.3 Marterachtigen

Op de zolder en in de kelder werden geen sporen van zwaar of strikt beschermde marterachtigen aangetroffen. Het is dan ook uitgesloten dat het kasteel dient als verblijfplaats voor steenmarter (*Martes foina*) of boommarter (*Martes martes*). In de bosstrook zijn geen bomen aangetroffen met afdoende grote holtes om een verblijfplaats te bieden aan boom- en/of steenmarter. Vaste rust- en verblijfplaatsen van beide soorten zijn derhalve niet aanwezig. Het is wel mogelijk dat de bosstrook onderdeel is van het foerageergebied van boom- en/of steenmarter. Beide soorten komen in de regio voor.

In het plangebied werden geen sporen van de das (*Meles meles*) aangetroffen. Het plangebied ligt buiten de bekende verspreiding van de das. De das heeft dan ook geen verblijfplaats of essentieel foerageergebied in het plangebied.

Onder de Wnb zijn naast bovengenoemde soorten ook de algemeen voorkomende soorten beschermd. Het is aan de provincies om een verordening op te stellen waarin soorten vrijgesteld worden van de ontheffingsplicht. Momenteel is er een verschil tussen de verschillende provincies welke marterachtigen in de verordening worden opgenomen. De provincie Gelderland heeft de wezel, hermelijn en bunzing vrijgesteld in hun conceptverordening. Naar verwachting blijft de bescherming van boom- en steenmarter hetzelfde als onder de Ff-wet.

5.2.4 Vleermuizen

Het plangebied is geschikt als foerageergebied voor een aantal soorten vleermuizen. Op grond van de geringe omvang van het plangebied is de kans klein dat het een essentieel foerageergebied betreft. Lijnvormige elementen zijn aanwezig, waarmee ook vliegroutes van vleermuizen aanwezig kunnen zijn.

De zolder van het kasteel is in gebruik als vaste rust- en verblijfplaats door gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*), laatvlieger (*Eptesicus serotinus*) en gewone grootoorvleermuis (*Plecotus auritus*) (bron: mondelinge mededeling A. Westendorp, Natuurmonumenten). Deze soorten zijn ook vastgesteld bij een eenmalig bezoek met een batdetector door A. Ouwenhand (vrijwilligster van vleermuiswerkgroep Gelderland) en A. Westendorp.

Tijdens het veldbezoek op 2 september werd op de trap naar de hoofdzolder een dood jong van laatvlieger gevonden. Op de zolder zelf werden drie individuen van de gewone dwergvleermuis en veel mest aangetroffen. Op zolder ligt onder vrijwel iedere standvink vleermuisenmest. De constructie van de kap bestaat uit eiken en vuren balken die met pengatverbindingen met elkaar verbonden zijn. Bij recente renovatie en reparaties zijn verbindingen zonder pengat aangebracht. Op basis van de mest is aannemelijk dat de spleten in de pengatverbindingen voornamelijk door gewone dwergvleermuizen worden gebruikt. De hoeveelheid mest die aanwezig was wijst op gebruik als zomer- en paarverblijfplaatsen door een aantal individuen die op de zolder regelmatig van plek wisselen. Er was geen concentratie van mest aanwezig die duidt op een kraamkolonie.

Ter hoogte van de schoorsteen werden keutels gevonden die vermoedelijk afkomstig zijn van de gewone grootoorvleermuis. Waarschijnlijk hangen de dieren regelmatig aan de nokbalk en gebruiken ze de aansluiting van het dak op de schoorsteen als invliegopening. Het kan gaan om een zomer- of kraamverblijfplaats.

Op de zolder van de toren aan de westzijde werden grote hoeveelheden mest aangetroffen. Deze is Ecologische quickscan Slaapdoosjes zolder, kelder en parkeerplaats landgoed Hackfort | 19
RA16354-01

afkomstig van laatvlieger. De hoeveelheid mest en het aangetroffen dode jong wijzen op de aanwezigheid van een kraamverblijfplaats.

Op basis van de beschikbare informatie is de aanwezigheid van andere soorten niet uit te sluiten. Gelet op de omgeving en de voorkeur van vleermuissoorten voor bepaalde typen verblijfplaatsen is het mogelijk dat ook baardvleermuis (*Myotis mystacinus*), Brandt's vleermuis (*Myotis brandtii*) en franjestaart (*Myotis nattereri*) gebruik maken van de zolder.

De kelder van het kasteel is deels in gebruik. Het metselwerk van de ongebruikte delen is zorgvuldig afgewerkt, gestukt en geschilderd. Ook is dit deel van de kelder niet bereikbaar van buiten. In de kelder zijn geen gebruikssporen van vleermuizen aangetroffen. De kelder fungeert niet als winterverblijfplaats voor vleermuizen.

De bomen ter hoogte van de geplande oprit van de parkeerplaats bevatten holtes die geschikt zijn voor vleermuizen. Verblijfplaatsen van boombewonende vleermuizen kunnen dan ook aanwezig zijn.

In het plangebied kunnen derhalve de volgende soorten worden verwacht: gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis (*Pipistrellus nathusii*), kleine dwergvleermuis (*Pipistrellus pygmaeus*), rosse vleermuis (*Nyctalus noctula*), bosvleermuis (*Nyctalus leisleri*), laatvlieger, gewone grootoorvleermuis, vale vleermuis (*Myotis myotis*), watervleermuis (*Myotis daubentonii*), meervleermuis (*Myotis dasycneme*), franjestaart, baardvleermuis en Brandt's vleermuis.

De verwachting dat vale vleermuis hier kan voorkomen is gebaseerd op de aanwezigheid van een vale vleermuis in een winterverblijfplaats in Baak. Landgoed Hackfort vormt voor de soort een zeer geschikt foerageergebied. De vale vleermuis foerageert mogelijk in periodes net voor en na de winterrust op het landgoed.

In Tabel 1 is weergegeven welke functies van bovengenoemde soorten mogelijk voorkomen.

Tabel 1. De potentieel voorkomende soorten vleermuizen en functies.

	zomerverblijfplaats	kraamverblijfplaats	paarverblijfplaats	winterverblijfplaats	vliegroute	foerageergebied
gewone dwergvleermuis	X		X	X	X	X
ruige dwergvleermuis			X	X	X	X
kleine dwergvleermuis	X		X	X	X	X
rosse vleermuis					X	X
bosvleermuis	X	X			X	X
laatvlieger	X	X			X	X
gewone grootoorvleermuis	X	X			X	X
vale vleermuis						X
watervleermuis	X	X			X	X
franjestaart	X	X			X	X
baardvleermuis	X	X			X	X
Brandt's vleermuis	X				X	X

Onder de Wnb is de bescherming van vleermuizen vergelijkbaar als onder de Ff-wet.

5.3 Vogels

De zolder van het kasteel is afgesloten en niet toegankelijk voor grotere vogels als uilen. Er lag wel vogelpoep op de zolder. Deze is afkomstig van kleine zangvogels, die wel onder de dakrand naar binnen kunnen kruipen. Vogelsoorten met een jaarrond beschermd nest zijn niet aanwezig op de zolder. De kelder is eveneens afgesloten en niet toegankelijk voor vogels.

In de bosstrook zijn geen nesten van vogels met een jaarrond beschermd nest aangetroffen. Hier kunnen echter wel vogels tot broeden komen waarvan de nesten niet jaarrond beschermd zijn.

De bescherming van vogels blijft onder de Wnb hetzelfde als onder de Ff-wet.

5.4 Vissen

In het plangebied is een watergang aanwezig. De watergang wordt overschaduwd door bomen en er is vrijwel geen oever of watervegetatie aanwezig. Daarnaast ligt de watergang vol met afgefallen blad. De watergang is dan ook ongeschikt als leefgebied voor beschermde vissoorten.

5.5 Amfibieën en reptielen

In het plangebied is een watergang aanwezig, deze ligt parallel aan de Baakseweg in de bosstrook. De watergang wordt overschaduwd door de bosstrook. Dit maakt de watergang ongeschikt voor

kamsalamder en poelkikker. Die van zonnige wateren houden. Meer algemene amfibieën als gewone pad, bruine kikker en kleine watersalamander komen mogelijk wel voor. In de kelder van het kasteel worden wel eens overwinterende kleine watersalamanders aangetroffen, onder het luik naar de waterleiding. Zwaarder of strikt beschermde amfibieën zijn nooit aangetroffen. Daarom mag aangenomen worden dat deze niet aanwezig zijn.

In de bosstrook worden voorts geen reptielen verwacht. Het ontbreekt aan geschikt biotoop voor deze soorten. Het voorkomen van reptielen is redelijkerwijs uitgesloten.

Onder de Wnb zijn de algemeen voorkomende soorten beschermd. Het is aan de provincies om een verordening op te stellen waarin soorten vrijgesteld worden van de ontheffingsplicht. In de conceptverordening van de Provincie Gelderland zijn de algemeen voorkomende amfibieën vrijgesteld.

5.6 Libellen en dagvlinders

In het plangebied komen geen voedselarme wateren of vegetaties voor die geschikt zijn als leefgebied voor libellen en dagvlinders. Het voorkomen van zwaar of strikt beschermde libellen en dagvlinders kan daarom redelijkerwijs worden uitgesloten.

5.7 Overige ongewervelden

In verband met het ontbreken van voor overige ongewervelden geschikte ecotopen (oude eiken, schoon water, veensloten, vennen) in het plangebied kan het voorkomen van zwaar of strikt beschermde overige ongewervelden redelijkerwijs worden uitgesloten.

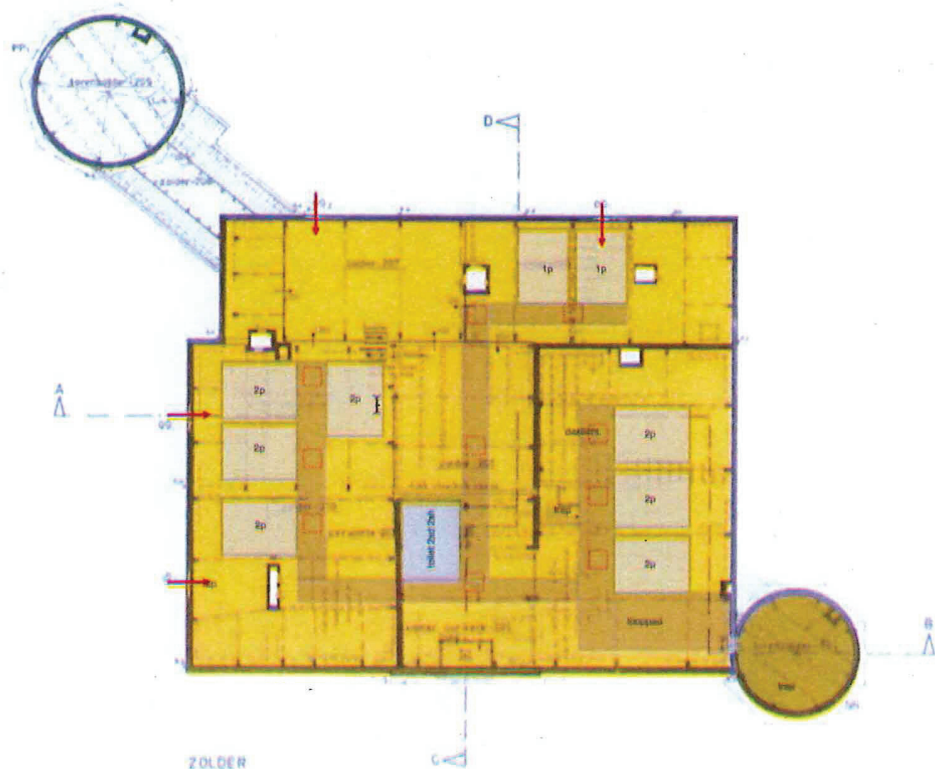
6. Ingreep

Natuurmonumenten is van plan om op de zolder van kasteel Hackfort slaapdoosjes te plaatsen, de kelder te gebruiken voor opslag en om een nieuwe parkeerplaats met oprit te realiseren. Ingrepen die daartoe in het plangebied plaatsvinden bestaan voornamelijk uit:

- plaatsen slaapdoosjes op de zolder.
- grondwerk ten behoeve van aanleg parkeerplaats en oprit.
- verwijderen struiken.
- aanbrengen verharding parkeerplaats.

Slaapdoosjes

De slaapdoosjes zijn op zichzelf staande boxen die op de zoldervloer worden geplaatst en verder vrij in de ruimte staan. Een doosje voor twee personen is 3,5 m bij 3,5 m en 2,5 m hoog. In totaal worden zeven tweepersoons doosjes, twee eenpersoons doosjes en een doosje met toiletten geplaatst. De slaapdoosjes worden bereikbaar via een nieuwe trap in het torentje aan de oostzijde van het pand en een verdiept aangelegd wandelpad. Om voor extra daglicht te zorgen worden extra dakvensters aangebracht en worden de bestaande dakkapellen voorzien van ramen. Deze kunnen bij warm weer worden opengezet.

Figuur 2. overzicht nieuwe situatie op de zolder.

Kelder

Hiervoor worden geen aanpassingen aan de bestaande constructie uitgevoerd. Het betreft een uitbreiding van het huidige gebruik van de kelder. De tot nog toe ongebruikte ruimten in de kelder worden in gebruik genomen als opslagruimte.

Parkeerplaats en oprit

De aanleg van de parkeerplaats vindt plaats op een perceel dat nu in gebruik is als weide. De toplaag wordt afgegraven waarna er verharding wordt aangebracht. De oprit doorsnijdt de bosstrook langs de Baakseweg. Voor de oprit moeten mogelijk enkele bomen gerooid worden.

7. Toetsing aan wet- en regelgeving

Op grond van de resultaten van het veldbezoek, het literatuuronderzoek en de te verwachten effecten van de ingreep is een toetsing aan de Flora- en faunawet uitgevoerd. Uit deze toetsing volgt welke negatieve effecten verwacht kunnen worden en welke soorten daarbij betrokken zijn. Ook geeft de toetsing aan of aanvullend onderzoek dan wel een ontheffing in het kader van de Flora- en faunawet is vereist.

Voorts is onderzocht of negatieve effecten op beschermde gebieden op voorhand kunnen worden uitgesloten of dat hiervoor nog aanvullend onderzoek nodig is.

7.1 Vaatplanten

In de bosstrook zijn mogelijk de gewone vogelmelk en daslook aanwezig. Deze worden dan verwijderd bij de aanleg van de oprit van de parkeerplaats. Op landgoed Hackfort is de laatste jaren flink geïnvesteerd in het herstel van de stinzenflora. De locatie van de oprit valt buiten het gebied waar de stinzenplanten zijn aangeplant. Het verdwijnen van enkele individuen van gewone vogelmelk en daslook heeft dan ook geen effect op de lokale populatie. Ten aanzien van deze planten vormt de ingreep geen overtreding van de Ff-wet of Wnb.

7.2 Zoogdieren

7.2.1 Muizen (ware muizen, woel- en spitsmuizen), knaagdieren en roofdieren

Uit de resultaten blijkt dat vaste rust- en verblijfplaatsen of het voorkomen van zwaar of strikt beschermde soorten uit deze soortgroepen redelijkerwijs uitgesloten kunnen worden. De aanleg van de parkeerplaats en oprit hebben geen effect op mogelijk aanwezige foeragerende individuen van boom-, steenmarter en eekhoorn. Daarmee is ook een negatief effect op deze soorten redelijkerwijs uit te sluiten. De ingreep houdt voor deze soortgroepen dan ook geen overtreding van de Ff-wet of Wnb in.

7.2.2 Vleermuizen

Uit de resultaten blijkt dat enkele soorten vleermuizen binnen het plangebied kunnen voorkomen. In Tabel 2 is weergegeven op welke potentieel voorkomende combinatie van soorten en functies binnen het plangebied mogelijk negatieve effecten te verwachten zijn.

Tabel 2. De potentieel voorkomende soorten vleermuizen en functies.

	zomerverblijfplaats	kraamverblijfplaats	paarverblijfplaats	winterverblijfplaats	vliegroute	foerageergebied
gewone dwergvleermuis	X		X	X	X	X
ruige dwergvleermuis			X	X	X	X
kleine dwergvleermuis	X		X	X	X	X
rosse vleermuis					X	X
bosvleermuis	X	X			X	X
laatvlieger	X	X			X	X
gewone grootoorvleermuis	X	X			X	X
vale vleermuis						X
watervleermuis	X	X			X	X
franjestaat	X	X			X	X
baardvleermuis	X	X			X	X
Brandt's vleermuis	X				X	X
		Geen negatief effect te verwachten				
		Negatief niet uitgesloten bij rooien bomen				
		Negatief effect niet uitgesloten				

Het plaatsen van de slaapdoosjes, dus strikt het plaatsen van de doosjes, op de zolder van het kasteel kan leiden tot verstoring van gewone dwergvleermuis, laatvlieger en gewone grootoorvleermuis. Dit effect is te voorkomen door de slaapdoosjes te plaatsen op een moment dat er geen vleermuizen aanwezig zijn. Aanvullend onderzoek zal moeten uitwijzen of er een moment is waarop er geen vleermuizen aanwezig zijn. Indien er jaarrond vleermuizen aanwezig zijn op de zolder zal er tijdens het plaatsen van de slaapdoosjes tijdelijk verstoring optreden.

De slaapdoosjes worden los in de ruimte geplaatst, de bestaande constructie blijft ongemoeid. Dit houdt in dat alle verblijfplaatsen van vleermuizen aanwezig blijven. De verblijfplaatsen kunnen echter onbereikbaar worden op het moment dat de geplaatste doosjes de aanvliegroutes blokkeren. Dit effect beperkt zich tot de verblijfplaatsen in de standvinken op de hoofdzolder. Door het plaatsen van op maat gemaakte kasten (zoveel mogelijk gelijkend op de huidige gaten die gebruikt worden) elders op de zolder kan dit gecompenseerd worden. Het effect is dan tijdelijk. Tijdens en na het plaatsen van de doosjes blijft de nokbalk bereikbaar. De zolder van de toren aan de westzijde blijft in zijn geheel ongemoeid. Dit houdt in dat er geen direct fysiek effect is op de verblijfplaatsen.

Het aanleggen van de daklichten en ramen in de dakkapellen zorgt voor meer daglicht op de zolder. Daglicht is nu in beperkte mate aanwezig en vooral direct rondom de bestaande dakkapellen waar luiken met een klein ruitvormig raampje aanwezig zijn. De soorten waarvan nu bekend is dat ze aanwezig zijn, zijn in zekere mate licht-tolerant. Een toename van daglicht kan ertoe leiden dat de zolder ongeschikt wordt voor vleermuizen; een negatief effect op vleermuizen is derhalve niet uit te sluiten. Het gebruik van kunstlicht op de zolder voor en door de gasten heeft tot gevolg dat verblijfplaatsen ongeschikt worden.

De luiken en ramen in de dakkapellen worden straks gebruikt om op warme dagen de temperatuur te regelen. Dit kan indirect leiden tot het ongeschikt raken van verblijfplaatsen. Laatvlieger en gewone grootoorvleermuis zijn beide warmte-minnende soorten. Ze kiezen dit soort grote open warme zolders vanwege die warmte. Het geeft ze een voordeel bij de reproductie omdat de jongen minder energie gebruiken **om warm te blijven als de vrouwtjes s 'nachts aan het jagen zijn**. Daarnaast is er nog de toename in luchtstromen, tocht. Dit kan eveneens leiden tot het ongeschikt raken van de verblijfplaatsen.

In hoeverre en of de verblijfplaatsen daadwerkelijk ongeschikt raken door de toename van licht en de verandering in microklimaat is nu niet met zekerheid te zeggen. Dit hangt onder andere af van het aantal en de locaties van de verblijfplaatsen gedurende de zomer en het aantal dieren dat er gebruik van maakt. In ieder geval kan niet op voorhand gesteld worden dat de toename van (kunst)licht en de veranderingen in microklimaat op de zolder geen effect hebben. Vanuit juridisch oogpunt betekent dit dat de ingreep niet zonder ontheffing uitgevoerd kan worden. Dit betreft zowel de Ff-wet als straks de Wnb.

De toren aan de noordwest kant van het landhuis blijft in zijn geheel ongemoeid en heeft ook geen directe verbinding met de hoofdzolder. In deze toren bevindt zich de kraamkolonie van laatvlieger. De werkzaamheden hebben geen effect op deze verblijfplaats.

De aanleg van de parkeerplaats heeft geen effect op vleermuizen. Als de bomen die gerooid worden holtes bevatten die geschikt zijn voor vleermuizen kan dit leiden tot het verwijderen van verblijfplaatsen van vleermuizen. Dit is in strijd met de Ff-wet en Wnb.

Het verder in gebruik nemen van de kelder heeft geen effect op vleermuizen, aangezien deze ongeschikt is als vaste rust- en verblijfplaats voor vleermuizen.

7.3 Vogels

Binnen het plangebied zijn geen jaarrond beschermde nesten van vogelsoorten met vaste rust- en/of verblijfplaatsen aanwezig.

Werkzaamheden die uitgevoerd worden ten behoeve van de parkeerplaats tijdens het broedseizoen kunnen leiden tot verstoring van broedgevallen van algemene vogelsoorten. Omdat alle vogels tijdens het broeden zijn beschermd, kunnen werkzaamheden tijdens het broedseizoen leiden tot een overtreding van de Flora- en faunawet. Dit blijft onder de Wnb ook het geval.

7.4 Amfibieën

In de watergang worden enkel algemeen voorkomende amfibieën verwacht. Voor de aanleg van de toerit naar de nieuwe parkeerplaats wordt een deel van de watergang gedempt. Het overgrote deel van de watergang blijft behouden. De ingreep heeft zeer lokaal invloed op de mogelijk aanwezige amfibieën. Door de werkzaamheden uit te voeren in de periode tussen voortplanting en winterrust, september – november, blijft het negatieve effect beperkt en wordt voldaan aan de zorgplicht. Voor de algemeen voorkomende amfibieën geldt een algemene vrijstelling van de verbodsbepalingen van de Ff-wet bij ruimtelijke ingrepen. Onder de Wnb kunnen de provincies deze soorten vrijstellen. In de conceptverordening van de provincie Gelderland zijn de algemene amfibieën vrijgesteld. Wel blijft de zorgplicht van kracht.

7.5 Overige soortgroepen

Uit de resultaten blijkt dat het voorkomen van beschermde soorten uit de soortgroepen reptielen, vissen, vlinders, libellen en overige ongewervelden redelijkerwijs kan worden uitgesloten. Daarmee is ook een negatief effect op deze soorten redelijkerwijs uit te sluiten. De ingreep leidt derhalve niet tot een overtreding van de Flora- en faunawet voor deze soorten.

7.6 Gebiedsbescherming

Het Natura 2000-gebied dat het dichtste bij het plangebied ligt is 'Rijntakken'. Dit gebied ligt op een afstand van meer dan 3 km van het plangebied.

De ingreep draagt niet bij aan verreikende effecten, zoals stikstofdepositie of verdroging. Het plangebied ligt te ver van de Rijntakken af om bij te dragen aan visuele of mechanische verstoring als gevolg van de ingreep.

In de omgeving van het plangebied zijn geen Beschermde Natuurmonumenten aanwezig. Vervolgstappen in het kader van de Natuurbeschermingswet 1998 zijn voor dit project dan ook niet nodig.

De ingreep vindt plaats binnen het NNN. Hierdoor is het afwegingskader Ecologische Hoofdstructuur van toepassing. Dit geldt voor de parkeerplaats en oprit, niet voor de werkzaamheden in het kasteel zelf.

8. Conclusies

Uit de toetsing van de resultaten van het onderzoek aan de Flora- en faunawet en Wet natuurbescherming blijkt dat bij uitvoering van de ingreep mogelijk negatieve effecten te verwachten zijn op:

- vleermuizen,
- vogels.

Op de overige soortgroepen wordt geen negatief effect op beschermde soorten (of functies) verwacht.

Op grond van de ligging van het plangebied ten opzichte van beschermde gebieden en de aard van de ingreep worden geen significant negatieve effecten verwacht op de kwaliteit van beschermde gebieden.

Ten aanzien van NNN zal de aanleg van de parkeerplaats getoetst moeten worden, aangezien deze werkzaamheden in het NNN vallen.

8.1 Vleermuizen

De ingreep bestaat uit drie onderdelen: de slaapdoosjes op zolder, de ingebruikname van de kelder en de nieuwe parkeerplaats met toerit.

8.1.1 Slaapdoosjes op zolder

Het plaatsen van de slaapdoosjes, aanleggen van het looppad, de wijzigingen in de bestaande luiken en het aanbrengen van de daklichten op zichzelf, dus strikt de werkzaamheden zelf, hebben geen effect op vleermuizen mits deze uitgevoerd op een moment worden dat er geen vleermuizen aanwezig zijn op de zolder. Aanvullend onderzoek moet uitwijzen of een dergelijk moment bestaat.

De ingebruikname van de slaapdoosjes, samen met een toename van (kunst)licht en ventilatie en betreding van de zolder, hebben effecten op de aanwezige verblijfplaatsen en soorten. In welke mate effecten optreden hangt af van de locatie van de verblijfplaatsen gedurende de zomer en het aantal dieren dat er gebruik van maakt. Aanvullend onderzoek moet uitwijzen wat het huidige gebruik is van de zolder door vleermuizen gedurende de zomer, welke functies de zolder vervult en welke aantallen en soorten vleermuizen aanwezig zijn.

De werkzaamheden hebben geen effect op de kraamkolonie van laatvlieger op de zolder van de noordwestelijke toren.

De ingreep leidt waarschijnlijk tot het verdwijnen van een deel van de verblijfplaatsen op de zolder van het landhuis. Dit is in strijd met de Flora- en faunawet en de Wet natuurbescherming. Het plaatsen en in gebruik nemen van de slaapdoosjes zoals in hoofdstuk 6 gepresenteerd lijkt niet haalbaar onder de huidige en toekomstige wetgeving. De negatieve effecten zijn niet op voorhand uit te sluiten en ook kan niet met zekerheid gezegd worden dat de effecten volledig gemitigeerd kunnen worden. Dit maakt de kans op een ontheffing vrijwel nihil.

8.1.2 Alternatief slaapdoosjes

Ten aanzien van de slaapdoosjes kan gezocht worden naar een alternatief welke een kleiner oppervlak van de zolder gebruikt en zich meer concentreert op een bepaalde plek.

Natuurmonumenten geeft aan een variant met 1 grote slaapbox boven aan de bestaande trap te onderzoeken. De gebruikers van de slaapbox komen dan via een nieuw te plaatsen trap in de oostelijke toren de slaapbox binnen. De bestaande trap dient dan als vluchtroute. Er is dan voor de gasten geen mogelijkheid meer om de rest van de zolder te bereiken. Dit zorgt voor een betere scheiding van het gebruik van de zolder door mensen en vleermuizen. Ecologisch gezien lijkt dit een haalbare variant. Wel zal onderbouwd moeten worden dat deze variant geen vaste rust- en verblijfplaatsen schaadt. Hier zal aanvullend onderzoek naar gedaan moeten worden, waarbij de hangplekken op de zolder in kaart gebracht worden en het gebruik ervan gemonitord wordt.

8.1.3 Ingebruikname kelder

De kelder is ongeschikt als verblijfplaats voor vleermuizen. De verdere ingebruikname van de kelder heeft dan ook geen effect op vleermuizen. De ingebruikname van de kelder is niet in strijd met de Flora- en faunawet of de Wet natuurbescherming.

8.1.4 Parkeerplaatsen en nieuwe oprit

Als bomen met holten worden gerooid ten behoeve van deze ingreep worden mogelijk verblijfplaatsen van vleermuizen verwijderd. Dit is in strijd met de Flora- en faunawet en Wnb. De bomen moeten worden onderzocht op aanwezigheid van vleermuizen in de boomholten. Het verdient aanbeveling dit aanvullende onderzoek uit te voeren volgens het Vleermuisprotocol 2013 van de Gegevensautoriteit Natuur.

Bij gebruikmaking van dit protocol wordt een eventuele ontheffingsaanvraag zonder aanvullende informatie vrijwel zeker in behandeling genomen. Tevens geeft het Vleermuisprotocol invulling aan de onderzoeksinspanning voortkomend uit de Flora- en faunawet. Aanvullend vleermuisonderzoek houdt in dat er twee bezoeken in periode 15 mei t/m 15 juli (twee direct na zonsondergang en een direct voor zonsopkomst) en twee bezoeken in periode 15 augustus t/m 1 oktober (ruim na zonsondergang en ruim voor zonsopkomst) aan het plangebied gebracht dienen te worden. Deze bezoeken moeten met behulp van een *heterodyne* batdetector met *time expansion* uitgevoerd worden.

8.2 Vogels

Het voorkomen van vogels heeft betrekking op het aanleggen van de nieuwe parkeerplaats en oprit. Vogels met een jaarrond beschermd nest zijn niet aanwezig. Voor de andere aanwezige soorten broedvogels geldt dat de werkzaamheden buiten het broedseizoen uitgevoerd dienen te worden. Voor het broedseizoen stelt de wet geen vaste begin- of einddatum. Normaal gesproken loopt het broedseizoen voor de meeste vogelsoorten van 15 maart tot 15 juli.

Wanneer niet buiten het broedseizoen gewerkt kan worden moet het plangebied voorafgaande aan de werkzaamheden door een deskundige op het gebied van beschermde soorten onderzocht worden op de aanwezigheid van broedgevallen. Het terrein kan ook voorafgaand aan de broedperiode vrijgemaakt worden van beplanting om broedgevallen te voorkomen. Ook is het dan aan te raden het

aanwezige snoeiafval en de vegetatie binnen het werkterrein (ruim) voor het broedseizoen te verwijderen, om de kans op broedgevallen binnen het plangebied te beperken.

Het is niet mogelijk ontheffing te verkrijgen voor het verstoren van broedende vogels.

8.3 Samenvatting

Het plaatsen en in gebruik nemen van de slaapdoosjes leidt tot een overtreding van de Flora- en faunawet, en na 1-1-2017 van de Wet natuurbescherming. Aanvullend onderzoek naar vleermuizen op de zolder van het landhuis is nodig om de effecten van de ingreep volledig te kunnen bepalen. Na het bepalen van de effecten kan gezocht worden naar maatregelen om de negatieve effecten te voorkomen dan wel te compenseren. Het lijkt er echter op dat op voorhand niet alle negatieve effecten voorkomen of gemitigeerd kunnen worden. De kans op een ontheffing lijkt dan ook erg klein.

Het alternatief met maar 1 grote slaapbox op de zolder lijkt op voorhand ecologisch gezien haalbaar. Wel zal voor de Flora- en faunawet en de Wet natuurbescherming onderbouwd moeten worden dat er geen vaste rust- en verblijfplaatsen benadeelt worden. Daar zal aanvullend onderzoek naar gedaan moeten worden, waarbij de diverse hangplekken, het aantal individuen en de verschuivingen van hangplekken op de zolder in kaart gebracht worden.

De ingebruikname van de kelder en de aanleg van de nieuwe parkeerplaats leidt niet tot een overtreding van de Flora- en faunawet, mits rekening wordt gehouden met broedvogels. Voor de oprit worden enkele bomen gerooid. Van deze bomen moet vastgesteld worden of zij in gebruik zijn door vleermuizen. Dit onderzoek wordt bij voorkeur uitgevoerd conform het vleermuisprotocol 2013.

Eventuele significant negatieve effecten op nabijgelegen beschermde gebieden zijn in dit geval niet aan de orde.

9. Bronnen

9.1 Literatuur

Broekhuizen, S., K. Spoelstra, J.B.M. Thissen, K.J. Canters, J.C. Buys, 2016. Atlas van de Nederlandse zoogdieren. KNNV Uitgeverij, Zeist.

Creemers, C.M. & J.C.W. van Delft, 2009. De amfibieën en reptielen van Nederland. KNNV Uitgeverij, Utrecht.

Dietz, C., O. von Helvesen & D. Nill, 2011. Vleermuizen. Alle soorten van Europa en Noordwest-Afrika. Tirion Natuur.

Floron, 2011. Nieuwe Atlas van de Nederlandse Flora. KNNV Uitgeverij, Zeist.

Heusden, W.R.M. & S.J. Vreugdenhil, 2006. Handreiking Flora- en faunawet. Voor werkzaamheden en activiteiten in het kader van bestendig gebruik, bestendig beheer en onderhoud en ruimtelijke inrichting en ontwikkeling. Rapport, Dienst Landelijk Gebied, Utrecht.

Limpens, H., J. Regelink & R. Koelman, 2011. Cursus vleermuizen en planologie. Cursusmap, Zoogdierverseniging.

Ministerie van EL&I, 2010. Buiten aan het Werk? Houd tijdig rekening met beschermde planten en dieren! Brochure. [<http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/brochures/2010/03/01/buiten-aan-het-werk-houd-tijdig-rekening-met-beschermde-dieren-en-planten.html> (06-04-2014)].

Regelink, J.R. & T. Bosch, 2007. Grote bosmuis in Winterswijk. Zoogdier 18 (2): 23.

Bijlage 1. Foto-impressie plangebied

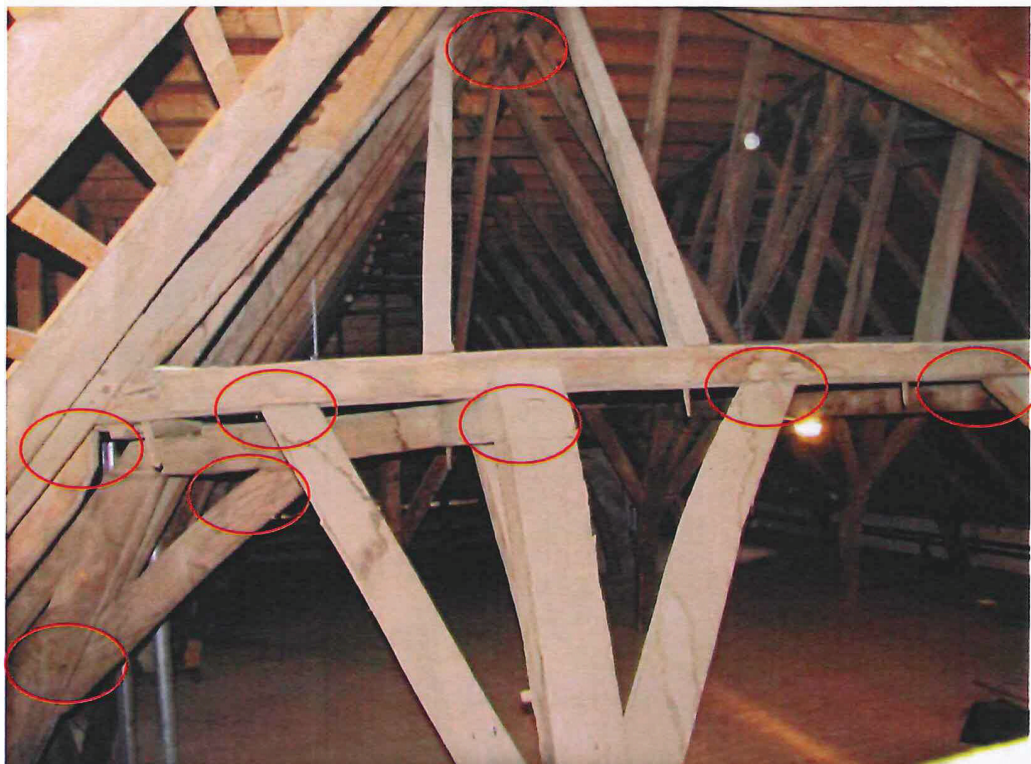

Figuur 3. locatie voor een van de slaapdoosjes.

Figuur 4. vleermuizenmest.

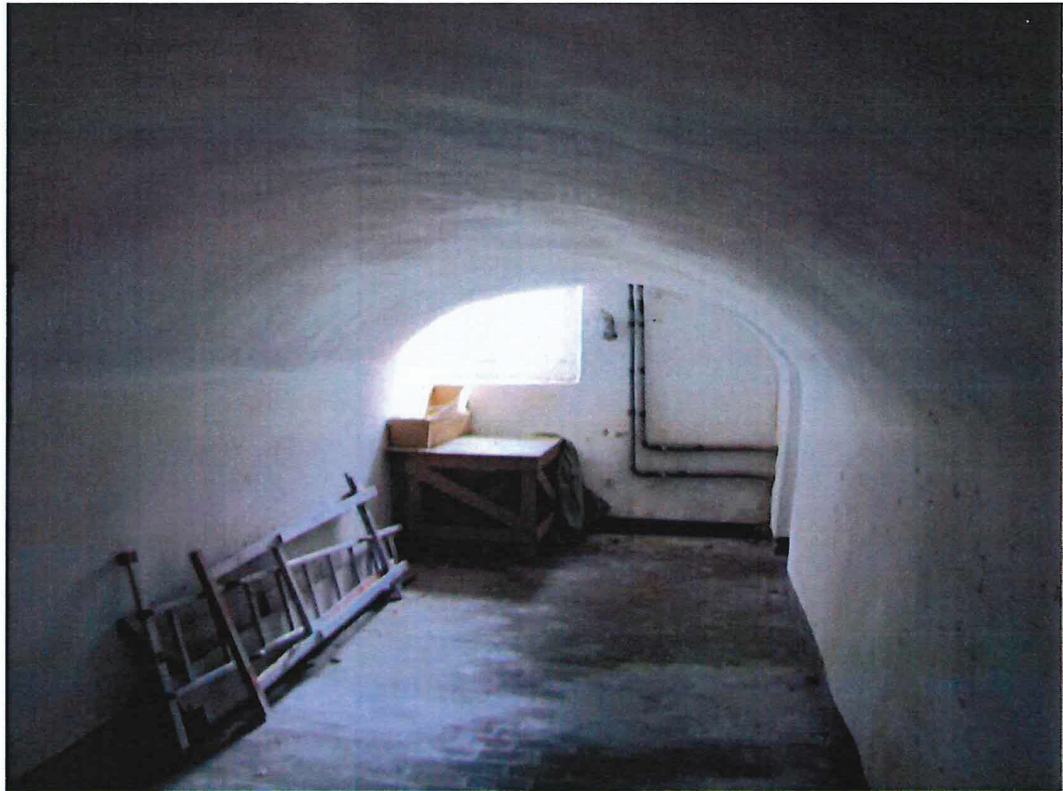

Figuur 5. overzicht gebinten kapconstructie op de hoofdzolder van het landhuis. De rode cirkels geven een deel van de verblijfplaatsen van vleermuizen aan.

Figuur 6. mest van laatvlieger in noordwest toren

Figuur 7. overzicht kelder

Figuur 8. ongebruikte ruimte in de kelder

Figuur 9. locatie nieuwe parkeerplaats

Figuur 10. locatie nieuwe oprit

Bijlage 2. Vogelsoorten met jaarrond beschermde nesten

Het Ministerie van LNV (nu: EZ) heeft in augustus 2009 de lijst met vogelsoorten waarvan de nesten het hele jaar door beschermd zijn aangepast. Met ingang van 26 augustus 2009 geldt een jaarronde bescherming van nestplaatsen van de categorie 1 – 4 soorten:

- boomvalk (*Falco subbuteo*)
- buizerd (*Buteo buteo*)
- gierzwaluw (*Apus apus*)
- grote gele kwikstaart (*Motacilla cinerea*)
- havik (*Accipiter gentilis*)
- huismus (*Passer domesticus*)
- kerkuil (*Tyto alba*)
- oehoe (*Bubo bubo*)
- ooievaar (*Ciconia ciconia*)
- ransuil (*Asio otus*)
- roek (*Corvus frugilegus*)
- slechtvalk (*Falco peregrinus*)
- sperwer (*Accipiter nisus*)
- steenuil (*Athene noctua*)
- wespendif (*Pernis apivorus*)
- zwarte wouw (*Milvus migrans*).

Meer informatie over deze lijst en de bescherming van nestplaatsen van vogels door de Flora- en faunawet is te vinden op de website van het ministerie van EZ.

Natuurcompensatie voor aanleg toegangsweg nieuwe parkeerplaats Hackfort

Ten behoeve van de aanleg van een nieuwe parkeerplaats bij kasteel Hackfort dient 750 vierkante meter natuur te worden gecompenseerd.

Locatie

Tussen de weg Eldersmaat en de Veengoot ligt aan de zuidkant van kadastraal perceel 23/O een driehoekige inham in een bestaand bosje. Op de kaart is de locatie zichtbaar als het noordoostelijke driehoekje. Het andere driehoekje is ook in overweging genomen, maar deze is enkele jaren geleden ingeplant met Sleedoorn en dus niet geschikt als natuurcompensatie.

Natuurdoelen

Aangezien er een oude esrand aan grenst, kan deze niet ingeplant worden met bos en/of struweel. Landschapsecologisch en landschapshistorisch past hier een ruigte het beste. Dat betekent elke drie jaar maaien en afvoeren, geen bemesting. Het beheer het liefst gefaseerd. Dus in jaar 1 de helft, en in jaar 3 de andere helft (jaar 2 niet maaien).

Mochten er toch 2 bomen moeten worden ingeplant kan dat ook. In dat geval twee Zoete kersen die gewoon een de bosrand gezet kunnen worden.

Het perceelsdeel is per direct beschikbaar voor deze natuurcompensatie.

1 Beoogde natuurcompensatie. Het gaat om het noordoostelijke driehoekje. Het zuidwestelijke driehoekje is reeds ingeplant met Sleedoorn.

2 Het driehoekige perceelsdeel dat permanent als overstaande ruigte beheerd zal worden

Robert Ketelaar, Natuurmonumenten, 22 december 2016